

– et aktuelt læremiddel
i tidsskriftform

Norsknytt

ISSN 0801 5368

-
- Bilder mot særskriving
 - Norsknytt på Facebook
 - Revidert norskplan
 - Ting å gjøre med bøker
 - Bøker fra hele verden
 - De beste nettstedene
 - Nynorsk regelbok
 - Nynorsk språksjekk
 - Ny eksamensmodell
 - Skriftlig eksamen 2013
 - Ekstra skriveoppgaver
 - Eksemplenvær for del A
 - Krav til gode oppgavesvar
 - Tegnsetting ved replikker

REDAKTØR: ØYSTEIN JETNE

Hva er Norsknytt?

Norsknytt er et læremiddel i tidsskrift-format, særlig myntet på norsklærere i ungdomsskolen. Et overordnet mål for tidsskriftet er å tilby lærere kopieringsoriginaler, praktiske undervisningstips og faglig oppdatering. Norsknytt ønsker å gi liv og variasjon til norskundervisningen.

Norsknytt ble startet opp av norsk-læreren Jon Hildrum i Namsos i 1976. Nord-Trøndelag fylkeskommune finansierte i en lengre periode utgivelsen av Norsknytt, for å sikre at tidsskriftet ble tilgjengelig for alle ungdomsskolene i Nord-Trøndelag. Senere har tidsskriftet spredt seg til resten av landet.

Alle tekstene i Norsknytt er omfattet av opphavsrett, men lærere kan fritt kopiere alt stoff som er tilrettelagt for elever.

Siden oppstarten har Norsknytt hatt to redaktører. Norsklærer Jon Hildrum var redaktør fra 1976 til 2006. Norsklærer Øystein Jetne har vært redaktør siden 2007.

Vil du abonnere?

Et årsabonnement (fire numre per år) koster 550,- kroner. Bestillingen sendes:

Norsknytt
Postboks 303
7601 LEVANGER

eller:

post@norsknytt.no

Tidligere årganger

Abonnenter på Norsknytt har anledning til å bestille tidligere årganger til redusert pris. Porto og forsendelseskostnader kommer i tillegg:

- ◆ Årgangene fra 1990 til 1992 koster 50,- kroner per årgang.
- ◆ Årgangene fra 1993 til 2006 koster 200,- kroner per årgang.
- ◆ Årgangene fra 2007 til 2012 koster 350,- kroner per årgang.

Innholdsfortegnelse for Norsknytt 1/2-2013

- 4 Bilder i kampen mot særskrivingsfeil
- 5 Norsknytt med egen Facebook-side
- 6 Revidert læreplan i norsk
- 19 18 ting å gjøre med bøker
- 20 Oversatt litteratur: Ideer til et leseprosjekt
- 21 Oversatt litteratur: Kjennetegn på måloppnåelse
- 22 Oversatt litteratur: Elevenes oppgave
- 23 Oversatt litteratur: Boktips fra hele verden
- 28 De beste nettstedene for norsklærere
- 31 Nynorsk regelbok
- 46 Nynorsk regelbok - rettskrivningsregler
- 49 Språksjekken – nynorsk korrekturlesing
- 50 Ny modell for eksamen 2014
- 51 Kommentar til eksamen 2013
- 52 Eksamensoppgavene 2013
- 54 Forslag til nye skriveoppgaver
- 56 Utkast til nye A-oppgaver
- 58 Eksempelsvar på de nye A-oppgavene
- 66 Seks krav til gode oppgavesvar
- 67 Kjennetegn på måloppnåelse ved skriftlig eksamen
- 68 Tegnsetting ved replikker
- 70 Fasitside

Smakebiter fra neste nummer:

- ◆ **Omtale av nye læremidler**
Etter revisjonen av læreplanen i norsk lanserer både Fagbokforlaget, Aschehoug, Cappelen Damm og TV Skole nye læremidler. Omtalene finner du i Norsknytt.
- ◆ **Kortfilmer til undervisningsbruk**
Norsknytt omtaler to nye årganger med norske kortfilmer, og også denne gangen løfter vi fram filmer som kan være gode å arbeide videre med i klasserommet.
- ◆ **De beste novellene**
Hvilke noveller egner seg best til undervisningsbruk på ungdomstrinnet? Hvor finnes disse tekstene? Norsknytt bringer en liste med anbefalinger og forslag til konkrete undervisningsopplegg.
- ◆ **Latinske ord og uttrykk**
Vi bringer nye elevoppgaver og kopiorIGINALER til bruk i klasserommet. Denne gangen utfordrer vi elevene på å tolke og forstå ord og fraser med latinske røtter.

NORSKnytt

Ny læreplan og ny eksamsordning for norskfaget

Til skolestart 2013 fikk landets norsklærere en ny læreplan i fanget. En lang og åpen prosess – med innspill fra hundrevis av lærere fra hele landet – var ved veis ende. Mye av det nye knytter seg til skriveopplæringen. For eksempel er det blitt tydeligere for både elever og lærere at det nå må arbeides systematisk med planlegging, bearbeiding og utforming av skriftlige tekster.

I høringsrunden kom det fram mange stemmer som fortalte om en læreplan som framstår som vanskelig å fortolke. I løpet av et par tiår er trygge holdepunkter som forfatternavn og sjangernavn blitt fjernet fra målformuleringene. Nå er det opp til hver og en å fylle faget med innhold. Noen av oss kan nok sukke litt lengselsfullt når vi titter på fagplaner fra land langt unna, for eksempel fra Canada, der læreplanene er mer ordrike og gir lærerne mer støtte i forhold til å forstå hensikten med ulike kompetanseområder.

I dette nummeret av Norsknytt bringer vi en kommentarutgave til den nye læreplanen i norsk for ungdomstrinnet. Prosjektet er dristig, for det kan ligge tanker bak enkelte kompetanseområder som Norsknytt-redaksjonen ikke har oppdaget. På den andre har redaksjonen nøye fulgt diskusjoner og samlinger om den nye læreplanen – og fått innsyn i svært mange høringsbrev. Kommentarene til hvert enkelt kompetanseområde inneholder ikke bare tolknninger, men også forslag til arbeidsmåter og undervisningsmidler. Vi håper at Norsknytts kommentarutgave vil være til nytte – ikke minst for norsksekssjoner som i liten grad har hatt anledning til å sette seg inn i den nye læreplanen.

Sammen med den reviderte læreplanen følger endringer i eksamsordningene. I skrivende stund er det fortsatt uklart om Kunnskapsdepartementet godkjenner Utdanningsdirektoratets nye retningslinjer for muntlig eksamen, men det er helt klart at den skriftlige eksamsordningen får en A-del og en B-del. Hensikten er den aller beste: Med flere oppgaver bør det være mulig å måle en større bredde av kompetanseområdene til eksamen. Kanskje kommer vi snart dit at den aller beste forberedelsen til eksamen faktisk er å arbeide godt med den fulle bredden av kompetanseområder i fagplanen. Norsknytt bringer uansett mange sider om den nye eksamsordningen – og forholdsvis mange eksempeloppgaver og elevsvar som kan diskuteres i klasserommet.

En stor del av nummeret er viet en regelbok i nynorsk, som følger de nye skrivereglene fra august 2012. Denne regelboken er også tilgjengelig som PDF-fil fra den nye Facebook-siden til Norsknytt – vi håper på mange følgere. Regelboken er også tilgjengelig fra hjemmesiden til Norsknytt, www.norsknytt.no.

Dette første nummeret av 2013-årgangen kommer sent på året. Vi beklager at mange abonnenter har måttet vente lenge. Heldigvis er de neste numrene av Norsknytt ikke langt unna!

Nasjonale skriveprøver er satt på vent

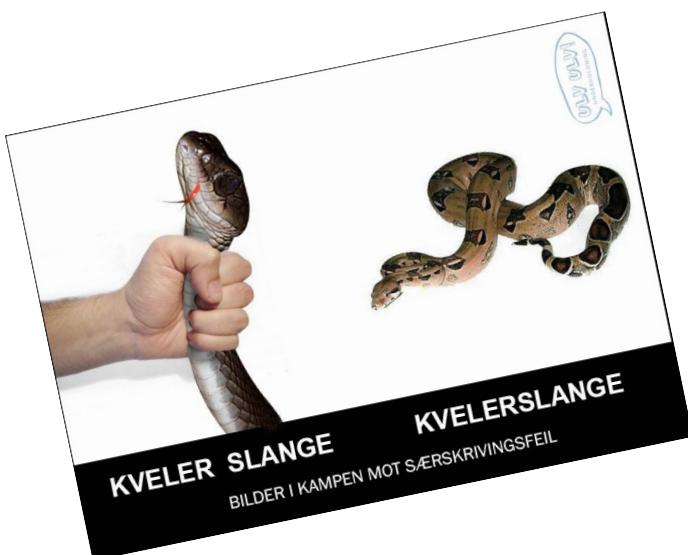
Utdanningsdirektoratet og Skrivesenteret har ennå ikke greid å finne fasongen til de varslede skriveprøvene for grunnskolen. Etter planen skulle skolene få tilgang til et slikt prøvesett ved skolestart august 2013, men dette er nå utsatt til august 2014.

Ungdomsbokgildet for tiende gang i Drammen

Hva har kommet ut av gode barne- og ungdomsbøker det siste året? Et godt svar leveres i Drammen torsdag 17. oktober når Buskerud fylkesbibliotek inviterer til ungdomsbokgilde. Blant gjestene er Inga H. Sætre, Vera Micaelsen, Guleed Abdi og Kåre Kverndokken.

Ny rettleiing om konsekvent nynorsk

Språkrådet har laga ei rettleiing om valfrie skrivemåtar i nynorsk. Informasjonen ligg ute på heimesida, slik at både elevar og lærarar enkelt kan finne ut når ein må vere konsekvent (a- eller e-infinitiv) og når ein bør vere konsekvent (ord med valfri j).

Bilder i kampanen mot særskrivningsfeil

Med humor skal kampanen mot særskrivningsfeil vinnes. Det er resepten til bergenseren André Ulveseter, som har opprettet en egen Facebook-side for å komme problemet til livs.

Uvanen med å dele opp sammensatte ord med mellomrom har spredt seg de siste tiårene. En del av feilskrivingene kaller på latteren. For eksempel er det forskjell på «kveler slange» og «kvelerslange», «leverposteien» og «lever posteien», og på «spylervæske» og «spyler væske».

André Ulveseter er kommunikasjonsrådgiver i Kystverket og har i lang tid irritert seg over mellomrom på gal plass. I starten av april gjorde han noe med det. Han fant fram eksempler på særskrivningsfeil som lot seg illustrere med fotografier og opprettet den etter hvert så berømte Facebook-siden «Bilder i kampanen mot særskrivningsfeil».

På et halvt år har gruppen fått mer enn 140.000 registrerte følgere. I tillegg kommer de mange språkinteresserte nordmenn som klikker

seg inn på siden uten å ha egen Facebook-konto.

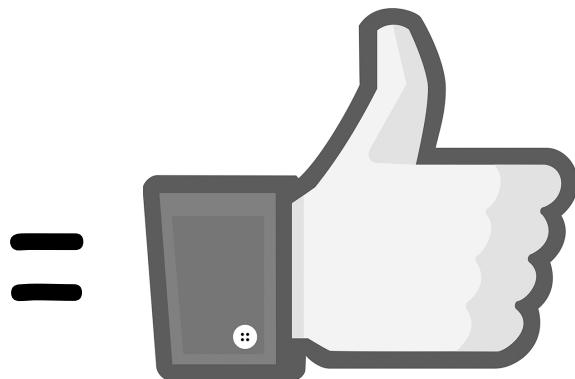
Fra underholdning til undervisning

I avisintervjuer har Ulveseter uttrykt stor glede over at norsklærere bruker bildene hans i undervisningen. Lærere skriver ut bildene, laminerer dem og henger dem opp i klasserommet. Mødre har fortalt at sønnene deres endelig har skjønt hvordan ord endrer mening når de splittes opp med mellomrom.

En morsom variant i klasserommet kan være å vise bildene på projektor. Redigerer man bort ordene, kan elevene selv gjette på hvilken særskrivningsfeil som er illustrert.

I Sverige har en avlegger oppstått, og også den kan by på underholdning for elevene: «Bilder i kampanen mot særskrivning».

NORSKnytt + facebook

Norskfaglige nyheter i flere kanaler

Tidsskriftet NORSKnytt har fått sin egen Facebook-side, fritt tilgjengelig også for dem som ikke har sin egen Facebook-konto. Hensikten med Facebook-siden er blant annet å oppnå enda bedre kontakt med leserne, for å kunne produsere enda mer stoff som norsklærere etterspør.

Nettet flommer over av informasjon. Også for norsklærere kan det være vanskelig å finne fram til nye læremidler og til gode tekster som kan passe i klasserommet. Ved å legge ut lenker på Facebook-siden kan vi på en enkel og effektiv måte vise fram flere av de ressursene som finnes, enten det er snakk om norske, svenske eller danske tekster. Vi vil også legge ut lenker til kurstilbud og aktuelt fagstoff.

NORSKnytt-redaksjonen har som mål å legge ut lenker minst én gang hver fjortende dag. Særlig vil vi jakte på gode sakprosatekster. Et problem for lærebokforfattere er at aktuelle sakprosatekster ofte har kort holdbarhet. Ved hjelp av sosiale medier kan norsklærere raskt få tips om disse tekstene mens de ennå «lever».

Kontakt med leserne

Hva ønsker leserne av NORSKnytt? Tidsskriftet får fra tid til annen epostmeldinger fra leserne med reaksjoner på stoff som er publisert, men storstilte brukerundersøkelser er ikke blitt gjennomført.

Med en egen Facebook-side ligger alt til rette for at NORSKnytt-redaksjonen på en ny måte kan invitere leserne til å komme med forslag til temaer eller stofftyper. Ønsker leserne enda

flere kopiorIGINALER? Ønsker leserne flere eller kanskje færre omtaler av nyutgitte bøker? Er det på tide at NORSKnytt bringer intervjuer med fagfolk som har særlige forutsetninger for å mene noe om norskundervisningen på ungdomstrinnet?

NORSKnytt-redaksjonen tar gjerne imot flere signaler om hva slags stoff leserne ønsker. For øvrig gjør vi oppmerksom på at den gode, gamle epostadressen fungerer som før, så man er på ingen måte nødt til logge seg på Facebook for å kommunisere med NORSKnytt.

Forum for diskusjon

En NORSKnytt-side med mange følgere åpner for mer erfaringsdeling norsklærere imellom. Diskusjonstråder om gode noveller for tiende trinn kan fort vokse seg lange og inneholde tanker som gjør hverdagen lettere og undervisningen enda litt mer spennende.

Langt fra alle norsklærere arbeider på store skoler med jevnlige og berikende fagseksjonsmøter, og ikke alle norsklærere har anledning til å følge kurs og konferanser. Vi tror og håper at Facebook-siden til NORSKnytt kan gjøre tidskriftet enda et hakk bedre – og i tillegg gi kryrder til mange norsktimer landet over

REVIDERT LÆREPLAN FOR NORSKFAGET

Norsknytt kommenterer her den nye læreplanen i norsk. Målgruppen er for så vidt alle norsklærere på ungdomstrinnet, men vi har prøvd å ta ekstra hensyn til norsklærere som i liten grad har hatt anledning til å følge med på revisjonsarbeidet. Mest oppmerksomhet vier vi de kompetansemålene som er helt nye eller mye forandret i forhold til den forrige versjonen av læreplanen.

MUNTLIG KOMMUNIKASJON

I hovedområdet «Muntlig kommunikasjon» er kompetansemålene ordnet slik at lyttemålene kommer først, deretter samtalemålene og til slutt målene knyttet til rene taleferdigheter.

1. MÅL: Elevene skal kunne lytte til, oppsummere og trekke ut relevant informasjon i muntlige tekster.

I den reviderte læreplanen har direktoratet forsøkt å løfte fram elevenes lytteferdigheter. Kritiske røster vil innvende at kompetansemålet passer like bra på langt lavere årstrinn, for også der bør elevene kunne oppsummere og trekke ut relevant informasjon fra muntlige tekster. Poenget må være at de muntlige tekstene på ungdomstrinnet er mer komplekse og krevende enn de tekstene elevene møtte på barnetrinnet. Det må også være et poeng å introdusere nye sjangerer for elevene.

Statskanalen NRK er blant de aller største formidlerne av muntlige tekster i kongeriket, og heldigvis er de ferskeste delene av arkivet bare noen tastetrykk unna. Fra nettadressen radio.nrk.no/programmer er det mulig å klikke seg inn på ulike programposter og spole fram til ønsket lydklipp. Adgangen til de fleste arkivopptakene stenges etter seks måneder. Her er uansett tips om programposter med klare bånd til norskfaget:

- *Dagsnytt 18* byr på mange gode og aktuelle diskusjoner, stort sett med ryddig argumentasjon. Hvis elevene i forkant får litt ulike lytteoppdrag, kan oppsummeringen i klassen bli ekstra interessant. For eksempel kan elevene få i oppdrag å gjengi argumentene til hver sin debattant.

- *Filmpolitiet* byr på både filmanmeldelser og dataspillanmeldelser. Svært ofte inneholder anmeldelsene lydsnutter fra produktene som blir anmeldt, og lytterne får mye informasjon å forholde seg til.
- *Radiodokumentaren* er kjent som noe av det ypperste som P2 lager. Normalt varer programmet i 45 minutter, så elevene må i så fall være i lyttemodus en hel skoletime. Sannsynligvis en ganske uvant opplevelse, men en fin utfordring for elever i tiende?
- *Språkteigen* er favorittprogrammet til mange norsklærere – med mange innslag som også bør passe elevene. Hvis elevene skal ha fagsamtaler om språk, kan de kanskje bruke *Språkteigen* som forbilde?
- *Verden på en lørdag med Korrespondentbrevet* gir elevene sjansen til å bli bedre kjent med reisebrevet og reisereportasjen. Selve korrespondentbrevet varer normalt i ti minutter.
- *Verdt å lese* byr på opplesninger, både av noveller og større verk. Noen av disse sendingene kan opplagt passe for ungdomskoleklasser. NB: Den som liker Norsknytt på Facebook, vil få melding straks gode opplesninger er tilgjengelige!

Ved innføringen av Kunnskapsløftet lagde både Gyldendal (*Kontekst*) og Fagbokforlaget (*Fra Saga til CD*) egne CD-er med innlest stoff fra lærebokverkene. De digitale lærebøkene som nå er på trappene, har lydfilene innbakt på tekstsidene, så for norsklærere vil det ikke være dumt å få tak i slike versjoner. Høsten 2013 kommer også TV2 Skole på banen med et eget lærermiddel for ungdomstrinnet: Her er det mye godt stoff knyttet til grammatikk og ungdomslitteratur.

For ordens skyld nevner vi også at Samlaget gav ut *Sjangerboksen* i 2009 med Norsknytt-redaktøren som hovedansvarlig: På de vedlagte CD-ene finnes mange gode kåserier (med tilhørende oppgaver), og det finnes også lydopptak fra andre sjangerer.

Selv om mange former for lydopptak er nevnt i denne kommentaren, må man ikke glemme at en av de mest naturlige arbeidsmåtene vil være å la elevene diskutere ulike spørsmål i små grupper, for så å overlate til én av elevene å oppsummere hva gruppen er kommet fram til.

2. MÅL: Elevene skal kunne lytte til, forstå og gjengi informasjon fra svensk og dansk.

I den forrige versjonen var det skrevet at elevene skulle kunne forstå dansk og svensk dagligtale. Nå er målet moderert til å kunne forstå dansk og svensk, mye mulig fordi det har vært vanskelig å oppsøke dagligtalen i praksis.

Hva slags muntlige tekster er mest aktuelle å bruke i klasserommet? Det er mulig å logge seg inn både på Danmarks Radio (www.dr.dk) og Sveriges Radio (www.sr.se) for å finne fram til ferske lydopptak fra nabolandene. Særlig fra Sverige har vi dessuten en rik viseskatt som er verdsatt også i Norge. Likevel vil nok den aller mest aktuelle teksttypen være filmer og tv-serier fra nabolandene. Bildestøtte er bra når man lærer nabospråk, og med DVD-er kan man også stille inn på dansk eller svensk tekst for å lette lytteforståelsen.

Hvilke svenske og danske filmer er verdt å anbefale? Svenskenes *Fucking Åmål* (1998) begynner å bli gammel, men duger helst ennå. Filmen *Hip Hop Hora* (2004) er litt nyere og i samme sjanger. Tre filmer med 15-årsgrænse er også verdt å merke seg *Ondskan* (2003), *Låt den rätte komma in* (2008) og *Män som hatar kvinnor* (2009).

Fra Danmark anbefaler vi *Drømmen* (2006) spesielt sterkt. Fire andre gode filmer er *Det forsørte forår* (1993), *Terkel i knibe* (2004), *Flammen & Citronen* (2008) og *En kongelig affære* (2012). Dessuten er det fullt mulig å vise enkeltepisoder av for eksempel *Ørnen*, *Borgen* eller *Forbrydelsen*.

Glem heller ikke nettstedet som er skreddersydd for nabospråklærere på ungdomstrinnet: www.nordiskesprak.net

3. MÅL: Elevene skal kunne samtale om form, innhold og formål i litteratur, teater og film og framføre tolkende opplesning og dramatisering.

Den første delen av dette kompetansemålet knytter seg til deltagelse i samtaler. Borte er formuleringen som la opp til at samtalene om litteratur, teater og film skulle være «utforskende». Bakgrunnen for endringen er

at det er vanskelig å vurdere om samtaler er utforskende eller ikke. Derimot kan lærere enkelt vurdere om en samtale dreier seg om både form, innhold og formål.

I høringsrunden ble det advart mot at den nye formuleringen kan føre Skole-Norge mange år tilbake: Det er ikke ønskelig at de beste karakterene skal gå til elever som bare gjenforteller lærernes mestertolkninger, istedenfor å tenke selv. Skolen bør heller framelske elever som skaper sammenhenger mellom det de har lest og sett på den ene siden og det de har opplevd på den andre siden. Eller kanskje enda bedre: Elevene kan sammenlikne teksten de nettopp har lest med andre tekster, for eksempel i forhold til personskildringer, spenningsoppbygging eller tema.

De fleste lærebøkene gir elevene et solid begrepsapparat i forhold til å snakke om skjønnlitteratur, men skal elevene også snakke om teater og film, må det settes av tid også til gjennomgang av dramateori og filmatiske virkemidler. Kortfilmer er ofte gode å snakke om.

Den andre delen av kompetansemålet, om tolkende opplesning og dramatisering, innebærer på den samme måten at norsklærere skal bruke norsktimer til å arbeide med film og drama. Tolkende opplesning kan like gjerne knytte seg til nyhetsopplesing som til framføring av lyrikk og korte fortellinger. Dramatisering er ofte populært blant elevene og er en aktivitet som lett bidrar til bedre klassemiljø. Mange ungdomsskoleelever liker sketsjer aller best, men norsklæreren kan også utfordre elevene ved å be dem dramatisere noveller eller romanutdrag.

4. MÅL: Elevene skal kunne delta i diskusjoner med begrunnede meninger og saklig argumentasjon.

Etter sjuende årstrinn er det et mål at elevene skal elevene kunne «lytte til og videreutvikle innspill fra andre», og elevene skal kunne «uttrykke og grunngi egne standpunkter». Spranget til tiende trinn, der elevene skal kunne «delta i diskusjoner med begrunnede meninger og saklig argumentasjon» virker ikke veldig stort. Dermed er det fare for at målet blir lavt prioritert.

Hva er det rimelig å forvente av «begrunnede meninger» på tiende trinn? For det første kan man forvente at tiendeklassinger klarer å varte opp med *flere argumenter* enn sjuendeklassinger. En øvelse i klasserommet kan rett og slett være å la elevene finne så mange argumenter som mulig for et standpunkt.

For det andre kan man forvente at tiendeklassinger klarer å *problematisere og nyansere egne hovedstandpunkter*. Elevene på tiende trinn bør kunne ta forbehold og legge inn språklige demper for å framstå som mindre absolutte i saker som er komplekse. Hvis elevene ikke er vant med å problematisere synspunkter, kan formuleringen «men hva hvis ...» hjelpe dem et godt stykke på vei.

For det tredje kan man forvente stadig *bedre begrunnelser* i forhold til belegg, både i form av velvalgte eksempler, tallmateriale og bruk av troverdige kilder. Av tiendeklassinger kan man forvente godt oppbygde forklaringer med presis ordbruk.

For det fjerde kan man forvente at tiendeklassinger også klarer å finne fram til *gode motargumenter*. Det å finne argumenter som strider mot egen oppfatning, er ofte vanskelig for elever på ungdomstrinnet. Ikke desto mindre er det viktig å kunne foregripe motstanderens argumenter i en diskusjon, for i neste omgang å kunne tilbakevise disse motargumentene eller i det minste redusere betydningen deres.

En femte forventning til tiendeklassinger kan være at de skal kunne diskutere mer avanserte og mer norskfaglige problemstillinger enn sjuendeklassinger. Kompetansemålet kan gjerne kombineres med kompetansemål fra hovedområdet «Språk, litteratur og kultur», slik at elevene får i oppdrag å diskutere trakasserende språkbruk, holdninger til talemål, samiske rettigheter, personvern eller verdier i oversatte tekster.

Et grunnleggende viktig spørsmål er hvordan man kan legge opp norsktimene for å sikre at alle elevene får erfaring med å diskutere – og for å sikre læreren vurderingsgrunnlag. Én mulig løsning er å dele inn klassen i debattlag og pålegge alle elevene på hvert lag å argumentere enten for eller imot en påstand. Når elevene har forberedt seg ferdig, kan læreren trekke ut de elevene som skal få lov til å diskutere med motparten – mens de andre elevene får munnkurv. Ofte fungerer det bra å

avgrense taletiden til hver elev i slike styrte diskusjoner, for eksempel til ett minutt.

5. MÅL: Elevene skal kunne presentere norskfaglige og tverrfaglige emner med relevant terminologi og formålstjenlig bruk av digitale verktøy og medier.

Kompetansemålet er flyttet fra hovedområdet «Sammensatte tekster», som nå er fjernet. Ordlyden er minimalt forandret.

Begrepet tverrfaglig fortjener litt ekstra oppmerksomhet. Ved en del skoler har det vært vanlig praksis med framføringer der bare framføringen teller på norskarakteren, mens selve innholdet teller på en annen fagkarakter. Hva som er relevant terminologi, vil avhenge av oppgaven som er gitt, men det vil være mest naturlig at bruk av faguttrykk påvirker karakteren i det faget som faguttrykkene stammer fra.

Ofte er det slik at elevene ligger langt framme i bruken av digitale verktøy og medier. Kan det være en idé at elevene får i oppgave å presentere dataspill, dataprogrammer og digitale verktøy for klassen? Nå skal man være forsiktig med å laste ned alt mulig ræl på skolens maskiner, men elevene kan komme langt med skjermbilder som de viser fram i en PowerPoint-presentasjon. En helt annen mulighet er å la elevene presentere lydbildefortellinger eller såkalt digitale fortellinger, gjerne i samarbeid med faget kunst og håndverk.

6. MÅL: Elevene skal kunne vurdere egne og andres muntlige framføringer ut fra faglige kriterier.

Når målet er at elevene skal kunne vurdere sine egne muntlige framføringer, er det viktig å huske at «framføringer» er et overbegrep som omfatter både dramatisering, tolkende opplesning og presentasjoner. Til muntlige sjanger som er så forskjellige, er det naturlig å utarbeide ganske ulike sett med kriterier. Ved muntlig opplesning kan eleven for eksempel vurdere både stemmestyrke, tydelig tale, stemmekvalitet, innlevelse, tempo, tempovekslinger, trykk og pausebruk.

Poenget med egenvurdering er ikke bare at eleven skal få bedre selvinnsikt. Minst like viktig er det at eleven blir klar over hvilke valgmuligheter som finnes i arbeidet med muntlige sjangerer. Selv om elevene skal vurdere muntlige ferdigheter, kan egenvurderinger godt være skriftlige. Det er heller ikke opplagt at læreren hver gang skal lese alle elevenes egenvurderinger: Det viktigste vil ofte være at de blir skrevet, for eksempel i en kladdebok de tre siste minuttene av en skoletime.

Dersom eleven skal vurdere hverandres muntlige prestasjoner, må det skje innenfor rammene av et vennligsinnet og trygt klassemiljø. En god regel kan være at eleven skal påpeke to positive trekk ved en presentasjon før de eventuelt påpeker noe som kunne ha vært gjort bedre eller på en annen måte. Det kan være lurt å venne elevene til å formulere subjektive synspunkter som nettopp det, for eksempel ved å si «jeg synes» framfor det mer bastant «det er ...». Eventuelt kan elevene formulerer tankene sine som spørsmål, ikke som påstander.

En annen vri er at læreren i forkant av en elevpresentasjon deler ut ulike kritikerroller til enkelte medelever, slik at én elev får i oppdrag å vurdere kildebruken, en annen elev kroppsspråket, osv. Med så tydelige lytterroller blir vurderingene ofte mer konkrete, og elevene føler seg heller ikke så «slemme» dersom de må vurdere et aspekt som læreren har pekt ut. Lager læreren et oppsett i forkant, vil læreren også sikre seg at alle elevene får erfaring med de ulike kritiker-rollene.

Det er ellers verdt å understreke at kompetansemålet sier at elevene skal kunne vurdere «andres» muntlige framføringer, ikke «hver-andres». Et klassemiljøet utsikt, kan man øve på kompetansemålet også ved å vurdere opp-tak på YouTube. Ikke helt det samme, men med de rette opptakene kan læringseffekten være god.

SKRIFTLIG KOMMUNIKASJON

I hovedområdet «Skriftlig kommunikasjon» er kompetansemålene ordnet slik at lesemålene kommer først, deretter skrivemålene.

7. MÅL: Elevene skal kunne orientere seg i store tekstmengder på skjerm og papir for å finne, kombinere og vurdere relevant informasjon i arbeid med faget.

I veiledningsheftet til de nasjonale prøvene i lesing er det å «finne fram til og hente ut informasjon» ett av tre aspekter. Det er lett å tenke seg at dette aspektet er det mest overkommelige av de tre – langt enklere enn å tolke eller å reflektere – men det er faktisk en svært krevende oppgave å orientere seg i store tekstmengder. Bibliotekarer og journalister utdanner seg i flere år for å bli eksperter!

Målet om å finne fram i store tekstmengder kan bli sett på som et todelt mål. Først gjelder det å finne fram til riktig tekst, så gjelder det å finne fram i teksten som er funnet fram.

Ønsker elevene å søke etter trykte tekster, er biblioteket det første stedet å lete. Etter at Nasjonalbiblioteket begynte å legge ut bøker fra forrige århundre på nettet, er det faktisk slik at man har tilgang til et svært rikholdig bibliotek fra alle norske klasserom. Særlig aktuelt kan det være å lete etter bøker i forbindelse med en fordypning i et språklig eller litterært emne. I en tidsalder da elevene helst oppsøker nettkilder, kan det være fornuftig å kreve at elevene også skal ha trykte bøker i kildelisten sin. Dersom læreren ønsker at elevene skal oppleve Nasjonalbiblioteket som en nyttig kilde, er det sikkert lurt om læreren modellerer bruken for elevene. Mange skoler har i tillegg kjøpt seg tilgang til avisarkivet *Retriever* – det er også en søkemotor som elevene vil ha stor glede av å kunne bruke.

De fleste elevene som søker etter informasjon på nettet, er raske til å finne fram til søkesiden til Google. Men er de bevisste på hva som er gode søkestrenger og gode kombinasjoner av søkeord? Kildearbeid er en viktig ferdighet i flere fag, men norsk læreren har en egen plikt til å hjelpe elevene med å skille mellom troverdige og lite troverdige kilder i norskfaget.

Mange av de samme prinsippene som gjelder for å søke på nettet, gjelder også for digitale søk i bøker. Leter eleven etter spesielle ord i teksten, kan slike nøkkelord skrives inn i søkefeltet.

På barnetrinnet har elevene sikkert fått noe trening i å få finne fram i trykte bøker, men hvis Google-søk etter hvert framstår som den eneste metoden som elevene har for å finne informasjon, kan det være verdt å trekke fram klassesett med bøker som har innholdsfortegnelse, kapittelinndeling og stikkordsregister. Kildelistene kan også være interessant stoff, særlig for elever som i fordypningsarbeidet lurer på hvilke kilder andre forfattere har valgt å bruke.

Skal elevene arbeide seriøst med kompetansemålet, må læreren være innstilt på at læreboka i perioder må spille en mindre rolle. En god lærebok bør være så godt oppbygd at den er lett å finne fram i – og i så fall gir den elevene for liten motstand og for liten trening i å finne fram i store tekstmengder.

8. MÅL: Elevene skal kunne lese og analysere et bredt utvalg tekster i ulike sjangere og medier på bokmål og nynorsk og formidle ulike tolknings.

Dette kompetansemålet er blant de aller mest omfattende i læreplanen, for det forteller at elevene skal kunne lese tekster både på bokmål og nynorsk – et bredt utvalg tekster i ulike sjangere. Den forrige utgaven av læreplanen inneholdt åtte sjangernavn: artikkel, diskusjonsinnlegg, formelt brev, novelle, fortelling, dikt, dramatekst og kåseri. Nå er sjangernavnene borte, blant annet etter påtrykk fra eksamensnemnda i norsk, som oppfattet sjangernavnene som for styrende i forhold til oppgavemulighetene ved skriftlig eksamen.

Ute av planen er også todelingen av tekster som enten skjønnlitterære eller sakpregede. Denne todelingen kom i sin tid på plass blant annet for å vri norskundervisningen bort fra de skjønnlitterære sjangrene, som ifølge skriveforskere tok for stor plass. Et annet læreplanmål forteller at elevene skal kunne skrive «kreative, informative, reflekterende og argumenterende» tekster. Bare den første skrivehandlingen peker tydelig mot den

skjønnlitterære hovedsjangeren, så revisjonen bør heller leses som en styrking av sakprosa-sjangrene enn det motsatte.

Ser vi bort fra at ordet sjanger er nevnt i beskrivelsen av hvert av de tre hovedområdene i faget, er det bare i dette ene kompetansemålet at sjangerbegrepet lever videre. Kort fortalt er sjangerbegrepet under angrep i norskdidaktiske miljøer, for det er blitt noe veldig «skolsk» over begrepet. Ikke minst i de nye mediene er det oppstått så mange hybridsjangerer at sjangerbegrepet er i ferd med å tappes for mening. Det er snart bare i skoleverdenen at det diskuteres om en tekst er en fortelling eller en novelle, eller om et kåseri virkelig er et kåseri eller bare et forsøk på et kåseri. Er det blitt sånn at de stramme sjangerbegrepene ikke fremmer, men snarer hemmer skriveundervisningen? Mange norsklærere vil nok avvise spørsmålet, for fortsatt kan det gi stor mening i å operere med ulike sjangerer. Kanskje er det heller ikke sånn at elevene vil føle seg sikrere om sjangerkjennetegnene skulle forsvinne? Begge de nye norsklæreverkene som kom ut i 2013, har egne sjangerkapitler, men ordet «sjanger» er vel å merke byttet ut med ordet «teksttype».

9. MÅL: Elevene skal kunne gjengi innholdet og finne tema i et utvalg tekster på svensk og dansk.

Kompetansemålet innebærer at elevene skal kunne lese både svensk og dansk i løpet av ungdomstrinnet. Etter sjuende trinn skal elevene kunne lese «enkle tekster» på nabospråkene, men ordet «enkle» er altså tatt bort for ungdomsskoleelevene.

Det store spørsmålet er hvor stor plass opplæringen i svensk og dansk bør få. Hvis elevene kommer over den terskelen det er å lese på et nabospråk, får de med ett tilgang til et tekstuvers som er vesentlig større enn det norske – og det uten å legge ned altfor mye innsats. Det er vel ikke dumt?

Både svenske og danske nettsteder er foreløpig lett tilgjengelige, men betalingsordninger er varslet i begge land. Kanskje er det spesielt moro å sammenlikne hva de skandinaviske avisene skriver dagen etter en idrettskonkurranse. Vinklingen er oftest vidt forskjellig og skrivemåten ganske subjektiv.

Det kan også være fornuftig å søke opp nettsteder laget for svenske og danske skole-elever, for har man flaks, har disse sidene enda bedre innhold enn norske lærebøker. Se side 29–31 i dette Norsknytt-nummeret for å få tips om slike nettsteder.

For øvrig er danske ungdomsnoveller ofte mer fengende enn de svenske, og motsatt har svenske visetekster slått bedre an i Norge enn de danske.

10. MÅL: Eleverne skal kunne skrive ulike typer tekster etter mønster fra eksempeltekster og andre kilder.

Skrivesenteret i Trondheim har spilt en viktig rolle i revisjonen av norskplanen. En sentral målsetting har vært å fremme bruken av eksempeltekster og andre former for skriveramme i undervisningen.

De siste tiårene med skrivingforskning kan sammenfattes med et gammelt munnhell: Eksempelets makt er stor. Eleverne har svært stort utbytte av å studere andre tekster og deretter etterlikne tekstelementer og sjanger-trekk i sin egen skriving. En forutsetning er at lærerens gjennomgang av teksten er så eksplisitt som mulig. Bare det læreren greier å sette ord på, kan man forvente at eleverne klarer å etterlikne.

Svært viktig er det også at eleverne opplever norsklæreren som en tekstprodusent i klasserommet. På den samme måte som matematikk-læreren gjennomgår regnestykker på tavla, er det om å gjøre at norsklæreren viser hvordan ulike skrivingoppgaver kan løses. Og like viktig som at matematikk-læreren tenker høyt, er det at norsklæreren tenker høyt om det han gjør. Med datamaskin og projektor har norsklærere helt andre muligheter enn i tidligere tider: Læreren kan raskt og effektivt, med lett lesbar skrift, skrive ny tekst, omformulere seg, flytte på setninger og markere viktige ord for eleverne.

At læreren modellerer skriving for eleverne sine, regnes i skrivingforskningen som den aller beste undervisningsmetoden. Derfor er det et paradoks at metoden er så lite utbredt som den er.

Skrivesenteret understreker at det finnes mange andre former for skriverammer enn eksempeltekster. Eleverne kan få utdelt

disposisjoner de skal bruke, sitater de skal flette inn i sin egen tekst, startsetninger til alle fem avsnittene i en avsnittstekst, osv. Hovedpoenget er at eleverne bør få mer tydelig hjelp enn det som nå er praksis i mange klasserom: Det må mer til enn inspirasjon og skrivelyst. Gode tips finnes på www.skrivesenteret.no.

I de ulike utkastene til læreplanen har begrepene «modelltekst» og «eksempeltekst» avløst hverandre. Når man snakker om en modelltekst, tenker man gjerne på en tekst som eleverne kan prøve å etterlikne. Også en eksempeltekst kan være verdt å etterlikne, men begrepet er videre. Hvis en lærer ønsker å vise eleverne hvilke feller man kan gå i når man skriving en søknad, kan det ha god effekt å lage en eksempeltekst til skrek og advarsel. Også elevtekster, med styrker og svakheter, kan trekkes fram som eksempeltekster – uten at disse tekstene nødvendigvis er noe forbilde.

11. MÅL: Eleverne skal kunne gjennomgå virkemidlene humor, ironi, kontraster og sammenligninger, symboler og språklig bilde og bruke noen av dem i egne tekster.

Kompetanse-målet er så å si uforandret fra forrige utgave. Virkemidlene blir ofte gjennomgått i forbindelse med lyrikk, men kan også løftes fram i arbeidet med andre sjanger, for eksempel kåseri eller leserbrev. Når eleverne skal lære å bruke virkemidlene, kan det passe bra med modellering fra lærerens side og mange små skrivingøkter.

12. MÅL: Eleverne skal kunne planlegge, utforme og bearbeide egne tekster manuelt og digitalt, og vurdere dem underveis i prosessen ved hjelp av kunnskaper om språk og tekst.

Med dette målet er prosessorientert skriving tilbake i læreplanen. Mye tyder på at arbeids-metoden har vært mindre i bruk etter innføringen av Kunnskapsløftet. Utviklingen er uønsket, for det er faktisk av det gode at eleverne kan planlegge, utforme og bearbeide tekster.

Norske skrivingforskere er likevel tydelige på at ting gikk galt da prosessorientert skriving bredte om seg på begge sider av årtusen-skiftet. Først og fremst var det uheldig at mange norsklærere trådte til side og overlot responsarbeidet til elevene. For det første har ikke elevene den tekstkompetansen som norsklærere har. For det andre har elever lett for å være for snille med hverandre. Den responsen elevene gir hverandre, er altfor sjeldent både konkret og konstruktiv.

Norsklærere som vil lære mer om prosessorientert skriving og funksjonell respons fra lærere, gjør klokt i å oppsøke Skrivesenterets hjemmesider. Der finnes mye bra stoff. Det er heller ikke dumt å studere Aschehougs nye læreverk *Fabel* og de sjekklistene som der avslutter kapitlene om ulike sjangerer. Slike sjekklistene gjør det langt enklere også for elevene å vurdere sine egne tekster.

Kravet om at elevene skal kunne utforme tekster både manuelt og digitalt innebærer at tekstens utseende nå blir sett på som en sentral del av teksten. I den sammenheng er det verdt å nærmere seg at elever skal kunne «skrive sammenhengende med personlig og funksjonell håndskrift» når de avslutter norskplanens sjuende trinn. Derfor er det ikke galt å trekke elever i karakter dersom de har en lite funksjonell håndskrift.

Kravet om å kunne utforme en tekst digitalt er spennende, ikke minst fordi det peker mot et mer bevisst forhold til layout. Elevene skal allerede etter sjuende trinn kunne lage sammensatte tekster med varierte estetiske virkemidler, så det må være mulig å forvente at elever i tiende kan etterlikne layout laget i vanlige tekstbehandlingsprogrammer. Kanskje kan elevene kunne begrunne valget av både illustrasjoner, spaltebredder og skriftyper?

13. MÅL: Elevene skal kunne uttrykke seg med et variert ordforråd og mestre formverk, ortografi og tekstbinding.

I forslaget fra Utdanningsdirektoratet lå det an til ulike krav for hovedmålet og sidemålet, men i siste liten sørget departementet for å fjerne disse formuleringene.

Mye av innholdet i dette kompetansemålet er med revisjonen blitt løftet opp fra sjuende

trinn. Hovedgrunnen er nok at direktoratet har innsett at elevene ikke mestrer å skrive korrekt etter sjuende trinn, ikke engang på hovedmålet. Dessuten er det kommet klare signaler fra norsklærere på videregående om at elevene der har grunnleggende mangler i grammatikkunnskapene.

At formverk og ortografi ikke i det hele tatt var nevnt i den forrige norskplanen for ungdomstrinnet, var helt sikkert én av grunnene til at fagområdet fikk så liten plass i de lærebøkene som kom med Kunnskapsløftet. Nå som formverk og ortografi igjen er nevnt, åpner det seg også muligheter for de gode, gamle rettskrivningsprøvene. Det er likevel grunn til å advare mot en pendel som svinger helt tilbake, for kjedsmelig terping på grammatikk og rettskrivning har generelt vist seg å ha liten effekt på elevenes samlede skrivekompetanse.

14. MÅL: Elevene skal kunne skrive kreative, informative, reflekterende og argumenterende tekster på hovedmål og sidemål med begrunnede synspunkter og tilpasset mottaker, formål og medium.

Dette kompetansemålet forteller om det store mangfoldet av tekster elevene skal kunne skrive etter 10. trinn. Utdanningsdirektoratet gir, på godt og vondt, lærerne temmelig frie tøyler når det gjelder hva elevene skal lære å skrive.

Filologer bruker alltid mye tid på å finne fram til de riktige begrepene. Allerede har det reist seg kritikk mot navngivningen av de «kreative tekstene», for det er visst «skjønnlitterære tekster» man mener, i stedet for å antyde at sakprosaforfattere mangler kreativitet ...

Sentrale norske skrivingforskere mener at skrivingopplæringen vil bli bedre ved å vektlegge skrivingshandlinger framfor sjangerer. Det tverrfaglige læremiddlet «Skriv!» er vel verdt å lese hvis man ønsker å bli klok på denne tankegangen. Ikke minst gir ressursheftene mange gode tips.

Oppslaget på motsatt side viser hvordan tre store forlag tenker rundt skrivingopplæringen på ungdomstrinnet. Alle forlagene holder fast ved gamle sjangerbetegnelsene, men både

FORLAGENES SJANGERKART

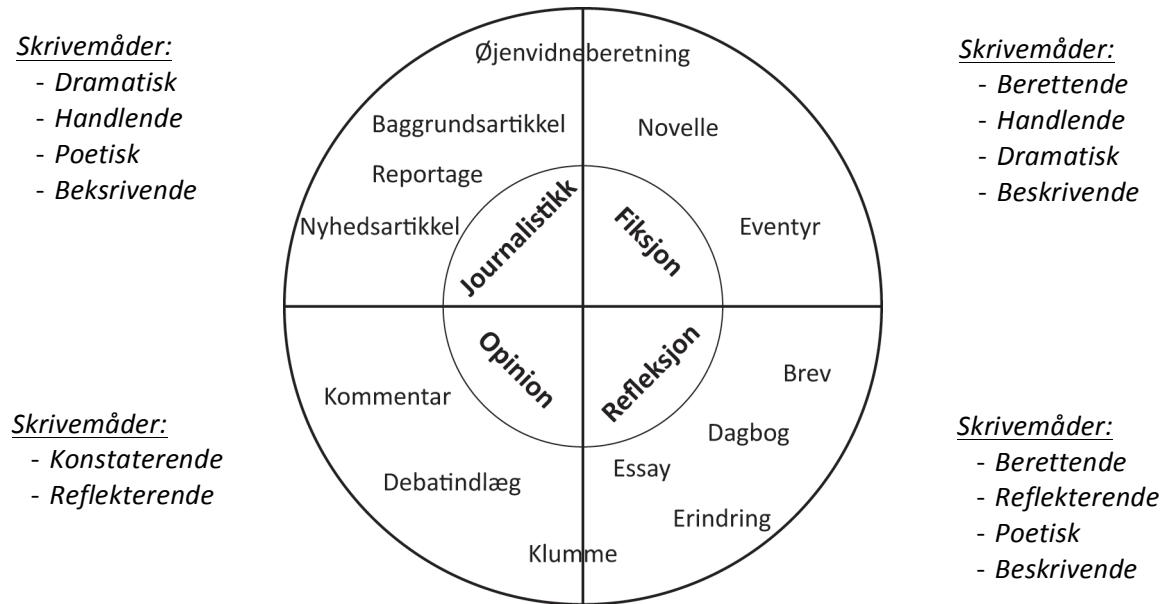
Hvor mange sjanger finnes det? Hvilke sjangerer skal norskklærere på ungdomstrinnet lære bort? Det er det store spørsmålet etter at sjangernavnene er fjernet fra læreplanen.

Både danske og norske skolebokforlag har forsøkt å koble sjangrene til skrivehandlinger. I Dansklærerforlaget utgivelse *Sæt skrivespor til prøven* er sjangrene ordnet i fire kategorier, som igjen er koblet til ulike skrivemåter. Noen av skrivemåttene, for eksempel den berettende, går igjen i flere av kategoriene.

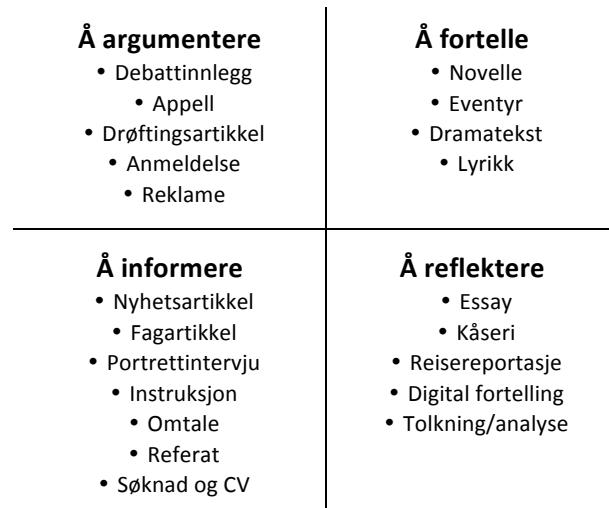
Cappelen Damm gikk langt i å innføre skrivehandlinger allerede med sitt forrige

norskverk (NB!-bøkene), men tapte markedskampen mot forlag som var mer tro mot den tradisjonelle sjangerlæren. Ved inngangen til 2014 lanserer Cappelen Damm et digitalt norskverk knyttet til skriving. Opplæringsmodulene er knyttet til sjangerer. Skrivehandlingene er likevel ventet å være framtredende, også i utformingen av navigasjonsverktøyet.

SJANGERKART FRA «SÆT SKRIVESPOR TIL PRØVEN»

SJANGERKART FRA «APROPOS» (CAPPELEN DAMM)

Cappelen og Danskærerforeningen har ordnet sjangrene i nye kategorier. Bare eventyret og novellen går igjen i alle de tre oppsettene.

Det skiller ikke mellom hva slags tekster elevene skal skrive på hovedmål og sidemål, selv om det en stund lå an til at elevene skulle vektlegge de korte tekstene på sidemålet. At formuleringen forsvant fra lærerplanen, betyr ikke at lærere er bundet til det motsatte. Skal elevene bli flinke i sidemålet, er det nok bedre at de skriver hyppig enn at de skriver langt.

15. MÅL: Elevene skal kunne integrere, referere og sitere relevante kilder på en etterprøvbar måte der det er hensiktsmessig.

Kompetansemålet omfatter korrekt bruk av kilder, og målene har de siste årene ikke minst vært aktuelt i forhold til skriftlig eksamen, der god kildebruk har vært løftet fram som et viktig vurderingskriterium. Erfaringene til sensorkorpset har vært at elevene er blitt brukbare til å lage korrekt oppsatte kildelister, men elevene har i liten grad bakt kildene inn som en naturlig del av den løpende teksten. Sitatene har framstått som fremmedelementer og attpåklatter, ikke som godt integrerte deler av en artikkell.

Kravet om at kilder skal brukes der det er hensiktsmessig, er viktig. På skriftlig eksamen kan det nemlig se ut som om noen elever prøver å bruke kilder til enhver pris, selv om det er aldri så lite naturlig. Det er helst ikke sjanger som kåseriet som bør være mest preget av kildebruk!

I neste nummer av Norsknytt gir vi innspill til hvordan man kan arbeide med kildebruk i norskfaget. Vær ellers oppmerksom på at mange skoler etter hvert har bestemt seg for én felles mal når det gjelder kildebruk, sånn at elevene slipper å forholde seg til ulike maler fra fag til fag.

SPRÅK, LITTERATUR OG KULTUR

I hovedområdet «Språk, litteratur og kultur» er det kommet inn flere kompetansemål som tidligere tilhørte hovedområdet «Sammen- satte tekster».

16. MÅL: Elevene skal kunne gjennomgå retoriske appellformer og måter å argumentere på.

Retorikkdisiplinen har kjempet seg tilbake i norskfaget, både på ungdomstrinnet og på videregående. De tre appellformene, pathos, ethos og logos, kan trekkes fram både som retningslinjer og som vurderingskriterier.

I litt lengre taler vil elevene kunne finne at de tre appellformene opptrer på litt ulike steder i teksten, nettopp fordi de har ulik funksjon. Når elevene skal lære seg begrepene for første gang, kan det være formålstjenlig å arbeide med begrepene ett og ett:

Når en taler bruker pathos og appellerer til tilhørernes følelser, er det naturlig å spørre om både hvorfor og hvordan taleren prøver å vekke følelser. Kan en av grunnene være at han ønsker å holde på oppmerksomheten? Forteller han om noe som vekker følelser, eller kanskje viseren taleren selv fram sterke følelser?

Ethos handler om å framstå som en troverdig person: Mangler taleren eller foredragsholderen troverdighet, svekkes også budskapet. Retorikken gir flere svar på hva som kjenner tegner en taler med høy troverdighet. For det første kan taleren vekke velvilje ved å være høflig overfor publikum og åpne opp for spørsmål. For det andre kan det å innta klare standpunkter øke troverdigheten, kanskje særlig hos meningsfeller. For det tredje vil taleren framstå som mer troverdig om han kan vise faglig overblikk og høste fra personlige erfaringer, rett og slett fordi folk har lett for å stole på folk som kan saksfeltet.

Skal elevene arbeide spesifikt med logos i norsktimene, kan det være et poeng å løfte fram at argumentasjonen bør knytte seg til den virkeligheten som tilhørerne kjenner. Da øker sjansen fort for at tilhørerne både forstår og aksepterer det budskapet som blir servert.

På YouTube og NRK Skole finnes mange klipp av taler som elevene kan analysere, men det vil ikke alltid være lett å identifisere de tre appellformene. Kanskje er det en bedre ide om læreren modellerer og at elevene gjetter på hvilken appellform hun prøver å vise fram? Eventuelt kan elevene få i oppgave å holde korte taler der de legger vekt på én av appellformene. Etter hver tale kan de andre elevene gjette på hvilken appellform taleren forsøkte å vektlegge. I en slik skoletime vil det ikke være veldig viktig hva elevene faktisk taler om (elgens vandringsmønster eller nytteverdien av bjørkefink), det viktigste vil være selv måten som talene blir framført på.

17. MÅL: Elevene skal kunne drøfte hvordan språkbruk kan virke diskriminerende og trakasserende.

Kompetansemålet er flyttet fra hovedområdet «Muntlige tekster».

Dette målet er det eneste i norskplanen for ungdomstrinnet der det forutsettes at elevene skal kunne drøfte. Gløtter man til andre fagplaner for ungdomstrinnet, ser man at verbet «drøfte» nevnes sju ganger i naturfagplanen og hele tolv ganger i samfunnsfagplanen. Altså er det ikke naturlig at det først og fremst er norsklæreren som skal lære elevene å drøfte: Det ansvaret ligger mer på andre faglærere.

I en drøfting vil det uansett være naturlig å definere begrepene «diskriminerende» og «trakasserende». Mener eleven både kjønns- og rasediskriminering? Tenker eleven på noe annet enn seksuell trakassering? For å unngå at drøftingen blir noe mer enn ren synsing, kan det være lurt å arbeide grundig med å finne relevante kilder.

18. MÅL: Elevene skal kunne gjøre rede for noen kjennetegn ved hovedgrupper av talemål i Norge, og diskutere holdninger til ulike talemål og til de skriftlige målformene nynorsk og bokmål.

Kompetansemålet er i utgangspunkt enkelt å forholde seg til. Nøkkeluttrykket «hovedgrupper av talemål» kan lede tankene mot regionalmål (østlandsk, sørlandsk, vestlandsk, trøndersk og nordnorsk), men begrepet kan

også omfatte andre skiller enn de geografiske. Talemål kan også knyttes til sosial klasse (sosiolekter), aldersgrupper (kronolekter), innvandrerbakgrunn (etnolekter) og kjønn (sexolekter). I en skoleklasse kan det være fruktbart å diskutere alle disse formene for talemålsvarianter. Og når elever skal diskutere holdninger til talemål, får elevene langt mer å reflektere over dersom man legger en vid definisjon av talemål til grunn.

Hva slags holdninger kan man ha til de skriftlige målformene nynorsk og bokmål? Kan det være snakk om noe annet enn positive og negative holdninger? Hva med gode og dårlige holdninger, eller kanskje er det mer meningsfullt å knytte holdningene til ulike befolkningsgrupper? Skal klassen diskutere spørsmålet muntlig, kan det være en idé å tildele elevene ulike roller (slik det for eksempel gjøres i «klimamøtet» - se nettadressen www.klimamote.no).

19. MÅL: Elevene skal kunne beherske grammatiske begreper som beskriver hvordan språk er bygd opp.

Med revisjonen av læreplanen er det gjort mye for å synliggjøre kravene til elevenes grammatiske ferdigheter på ulike nivåer. Verbet «beherske» må i praksis bety noe av det samme som «gjøre rede for».

Etter sjunde trinn skal elevene nå kunne «utføre grunnleggende setningsanalyse og vise hvordan tekster er bygd opp ved hjelp av begreper fra grammatikk og tekstkunnskap». Når det gjelder setningsanalysen, må man kunne forvente av ungdomsskoleelever at de skal kunne skille mellom ytringer, helsetninger og leddsetninger, og at de skal kunne identifisere både verbal, subjekt, objekt og adverbial i en ytring. Videre bør elever på ungdomstrinnet kunne identifisere setningsledd som består av flere ord, enten det er snakk om fraser eller leddsetninger.

Allerede etter fjerde trinn skal elever kunne «beskrive ordklasser og deres funksjon», så det kan umulig være for mye å forvente at elevene i løpet av ungdomstrinnet skal kunne beskrive *alle* ordklassene og deres funksjoner. Dessuten bør elevene ha full oversikt over ulike bøyningskategorier.

Den tradisjonelle skolegrammatikken har ikke beskjeftiget seg mye med hvordan ord

dannes. Det er synd, for prinsippene bak ord dannning og avledninger er viktige å forstå, ikke minst for elever med et lite utviklet ordforråd. Arbeid med begrepsskart er ofte vel anvendt tid, særlig når elevene møter nytt fagstoff og kjemper for å forstå innholdet i de mest sentrale begrepene.

I de grammatikkbøker utelater de fleste fattere å skrive om det fagområdet som ofte kalles tekstgrammatikk – eller «tekstkunnskap» i norskplanen for sjuende trinn. Viktige begreper her er «avsnitt», «temasetninger», «kommentarsetninger», «referentkjeder» og «setningskobling». Flere av læreverkene for mellomtrinnet bruker disse begrepene, men en repetisjon på ungdomstrinnet er uansett ikke av det vonde.

20. MÅL: Elevene skal kunne bruke grammatiske begreper til å sammenligne nynorsk og bokmål.

Dette kompetansemålet er helt nytt og innebærer en styrking av grammatikkundervisningen på ungdomstrinnet. Tør man gjette på at kompetansemålet vil bli ekstra aktuelt til muntlig eksamen? Spørsmål om grammatikk kan fortelle mye om elevens språkforståelse.

Når man skal sammenligne nynorsk og bokmål grammatisk, kreves det kunnskaper både om fonologi, morfologi, syntaks og semantikk. Eleven kan påpeke forskjeller i språklyder («haust»/«høst»), bøyningsmønster («støvlar»/«støvler»), ordrekkefølge («husets farge»/«husfargen») og ulikheter i ordtilfanget («framifrå»/«særdeles»). Skal elevene greie å forklare disse forskjellene presist, forutsettes det videre at elevene har godt kjennskap både til ordklassenavn og bøyningskategorier.

For litt eldre norsklærere er det verdt å merke seg at ordklasseinndelingen er forandret etter årtusenskiftet. Artiklene og tallord er forsvunnet som egne ordklasser, inn er kommet subjunksjoner og bestemmerord (determinativ). Undergrupper av ord er blitt flyttet mellom ordklasser, så heller ikke adjektiv, adverb, pronomer og konjunksjoner er helt som før. Videre er det slik at flere av verbtidene har endret navn. Det nye begrepsapparatet er nå innarbeidet i de digitale utgavene av Bokmålsordboka og Nynorskordboka, og en enkel gjennomgang

av ordklassene er tilgjengelig på nettstedet www.norsksidene.no

21. MÅL: Elevene skal kunne forklare bakgrunnen for at det er to likestilte norske målformer, og gjøre rede for språkdebatt og språklig variasjon i Norge i dag.

Den første delen av kompetansemålet innebærer en gjennomgang av deler av den norske språkhistorien. For å kunne forstå hvorfor vi i dag har to norske målformer, må elevene kunne se linjer fra norrøn tid via dansketiden til språksituasjonen i Norge på 1800-tallet. Språkhistorien på 1900-tallet kommer elevene tilbake til i Vg3, dersom de velger et studie-forberedende utdanningsprogram.

Den andre delen av kompetansemålet dreier seg om språkdebatt og språklig variasjon i Norge i dag. Formuleringen er god og rund, og hensikten er åpenbart å gi norsklærere anledning til å hekte seg på aktuelle debatter i det norske samfunnet. NRKs radioprogram *Språkteigen* kan være en godt egnet kilde i så måte.

Det er naturlig å se kompetansemålet i sammenheng med elevens mulighet til å velge en språklig fordypning. Uten at norsklæreren løfter fram aktuelle temaer og lanserer mulige problemstillinger, kan det bli tungt for en elev å starte opp og fullføre et slikt arbeid.

22. MÅL: Elevene skal kunne presentere temaer og uttrykksmåter i et utvalg sentrale samtidstekster og noen klassiske tekster i norsk litteratur.

Kompetansemålet om viktige tekster fra den norske kulturarven er kraftig barbert i forhold til den forrige utgaven av norskplanen. Det er ikke lengre noe krav at elevene skal kunne sammenlikne eldre og nyere litteratur – det er ikke engang uttrykt en forventning om at elevene skal kunne se historiske linjer.

I de norskfaglige miljøene ved høyskoler og universiteter er det de siste tiårene reist tvil om de litteraturhistoriske periodene som sådan. De mange kritikerne mener at periodeinndelingen i første rekke er en idé som er skapt av litteraturvitere, og at ganske få litterære verk passer inn i periode-

inndelingen. Dette er én av grunnene til at ungdomsskolelærere bør være varsomme med å vektlegge litteraturhistoriske perioder i undervisningen.

Uansett er det grunn til å kritisere de forlagene som fortsetter å servere elevene litteraturhistorie, for direktoratet har gjennom læreplanen sendt ut klare signaler om at den kronologiske tilnæringsmåten hører de videregående skolene til. Et sentralt poeng med innføringen av Kunnskapsløftet var nemlig å se hele skoleløpet i sammenheng. Det er ikke rart elevene på videregående blir lei norskfaget når de gang etter gang møter tekster og tolknings som de også har møtt på ungdomstrinnet.

Noe av det virkelig nye med Kunnskapsløftet var fokuset på litterære temaer på ungdomstrinnet. Erfaringer blant annet fra Danmark har vist at arbeid med litterære temaer har virket engasjerende på elevene og fornøy teknstilfanget: Før i tiden kunne det jo hende at læreren brukte så mye tid på den eldre litteraturen at elevene aldri rakk å smake på samtidslitteraturen. Særlig på ungdomstrinnet kan elevene oppfatte det som lite motiverende å lese klassiske tekster for 1800-tallet, med skildringer fjernt fra elevenes egen hverdag.

Dessverre er det heller ikke problemfritt å strukturere litteraturundervisningen etter litterære begrepspark. Det blir fort en ganske overfladisk øvelse å påpeke tematiske likhetstrekk mellom to tekster. Elevene blir ikke mye klokere av å kunne påpeke at både en novelle fra tidlig 1900-tall og et leserbrev fra i dag kan ha kjærlighet og kjønnsroller som tema. Kritiske røster har hevdet at de seks oppsatte begrepsparkene på en uheldig måte har styrt hvordan tekster skal tolkes. Enda verre er det at enkelttekster blir holdt borte fra klasserommet fordi de ikke passer med de litterære begrepsparkene.

Når kompetansemålet nå står igjen ganske så avkledd, er det likevel lettere å få øye på at elevene ikke bare skal kunne presentere temaet i en tekst, men også uttrykksmåten. Og uttrykksmåten henger noe sammen med hvilken tid teksten ble skrevet på, og dermed finnes det altså gode argumenter for å lære bort hva som kjennetegner skrivemåten i for eksempel romantikken, realismen og modernismen. Skal man beskrive uttrykks-

måten til en samtidstekst, kan det være verd å rette oppmerksomhet mot forfatterens stilvalg. Framstår teksten som objektiv eller subjektiv, formell eller hverdagslig?

Utdanningsdirektoratet har ikke definert hva som menes med «klassiske tekster» og «samtidstekster», men det sistnevnte brukes i Danmark om tekster som er blitt til i elevenes egen levetid. For ungdomsskolelærere anno 2013 kan det derfor være en naturlig tolkning at klassiske tekster er blitt til før årtusenskiften, mens samtidstekstene er blitt til etterpå.

Kompetansemålet inviterer til at elevene skal bli kjent med viktige tekster fra den norske kulturarven, både eldre og nyere tekster, både sakprosa og skjønnlitteratur. Møter elevene en tekst som er typisk for nasjonalromantikken, går det an å vie oppmerksomhet til slike trekk. Hvis andre tilnæringsmåter til teksten er mer fruktbar, bør man velge disse.

23. MÅL: Elevene skal kunne gi eksempler på og kommentere hvordan samfunnsforhold, verdier og tenke-måter framstilles i oversatte tekster fra samisk og andre språk.

Mens det forrige kompetansemålet dreide seg om å gi elevene kjennskap til den norske kulturarven, dreier dette kompetansemålet seg utelukkende om å bli kjent med andre samfunn gjennom oversatte tekster.

I Sverige møter elevene langt flere tekster fra den europeiske litteraturarven enn det som er vanlig blant norske elever. Kanskje er det en ide at elevene på åttende trinn har et bok-prosjekt der de leser klassikere fra europeisk barne- og ungdomslitteratur?

Med tanke på at mange norske elever nå har bakgrunn fra andre land, er det viktig å finne fram litteratur som disse elevene kan identifisere seg med. På side 20–27 presenterer vi romaner fra hele verden som kan passe for elever på ungdomstrinnet. Flere av disse romanene er i utgangspunktet skrevet for voksne, men verken handling, oppbygning eller språkføring er vanskeligere enn at tenåringer vil kunne ha stort utbytte av å lese bøkene.

24. MÅL: Elevene skal kunne beskrive samspillet mellom estetiske virke-midler i sammensatte tekster, og reflektere over hvordan vi påvirkes av lyd, språk og bilder.

Hovedområdet «Sammensatte tekster» ble kuttet ut som en del av revisjonen, men flere av kompetansemålene lever videre mer eller mindre uforandret. Kravet om at elevene skal kunne beskrive samspillet mellom estetiske virkemidler i sammensatte tekster, peker mot en grundig gjennomgang av filmfaglige begreper. Kortfilmer er særlig gode å arbeide med i skolesammenheng – og heldigvis finnes det flust av kortfilmer som egner seg godt for ungdomstrinnet.

Det kan også være interessant å studere lydbildet i musikk låter og radioreportasjer: Hvordan fortolker vi egentlig melodier, lydeffekter og bakgrunnslyder? Både musikkfaget og kunst-og-håndverk-faget har kompetansemål som gjør det naturlig for norsklærere å tenke på tverrfaglig samarbeid knyttet til film og musikkvideoer.

25. MÅL: Elevene skal kunne presentere resultatet av fordypning i to selv-valgte emner: et forfatterskap, et litt-rært emne eller et språklig emne og begrunne valg av tekster og emne.

I aller siste runde av læreplanrevisjonen ble tallet på fordypninger kuttet fra tre til to. Hensikten var at et sprekfullt norskfag skulle bli litt mindre omfattende.

Når kompetansemålet er en del av hovedområdet «Språk, litteratur og kultur», kan norsklæreren naturligvis velge om målet skal kobles til karakteren i norsk muntlig eller til en av de to karakterene i norsk skriftlig. Helt urimelig virker det ikke om fordypningen den ene gangen presenteres muntlig og den andre gangen skriftlig.

Velger klassen skriftlig innleveringen, gjelder det å følge skriveprosessen tett. For det første vil elevene trenge mye veiledning, både med innhold og form: Elevene som ikke er vant til å arbeide i store Word-dokumenter, kan for eksempel trenge hjelp med forsider, automatiske innholdsfortegnelser, stiler, overskriftsnivåer, fotnoteapparat og stikkordsliste.

For det andre vil tett oppfølging også kunne låse for juksemuligheter og dempe jukselyst.

Uansett hva slags fordypning klassen velger, vil mye kunne bli lettere dersom elevene i forkant får se hvordan en fordypning kan legges opp. Skal elevene fordype seg i hver sin forfatter, er det er poeng at norsklæreren i forkant har vist elevene hvorfor det kan være fruktbart å se etter sammenhenger mellom forfatterens liv og forfatterens tekster. Eventuelt kan læreren påvise utviklingen eller bredden i forfatterskapet. En annen, litt arbeidskrevende løsning er at norsklæreren fordyper seg i et forfatterskap selv, samtidig med elevene. Den som kjenner hvor skoen trykker, kan ofte gi den beste hjelpen.

26. MÅL: Elevene skal kunne forklare og bruke grunnleggende prinsipper for personvern og opphavsrett ved publisering og bruk av tekster.

Det aller siste kompetansemålet i norskplanen for ungdomstrinnet er av den typen som det går an å bli ferdig med etter en periode på to eller fire uker. Temaet er rimelig avgrenset i forhold til mange andre norskmål.

Tre nøkkelsbegreper må elevene kunne forklare: personvern, opphavsrett og publisering. Personvern dreier seg både om privatliv og personopplysninger, aktuelle temaer også når det gjelder eleven. Opphavsretten gjelder både tekst, lyd og bilder, men eleven kan låne elementer i skolesammenheng, for da er det ikke snakk om publisering i juridisk forstand.

Flere nettsteder inneholder gode informasjon om disse temaene, og én mulig innfallsvinkel kan være å la elevene studere disse nettstedene som en forberedelse til en skriveøkt eller en klassediskusjon. Elevene bør også være oppmerksomme på at nyhetsartikler er mulige kilder: Gode og aktuelle eksempler hentet fra disse nyhetsartiklene kan være det som skal til for å skape overbevisende argumenter.

17 måtar å arbeide vidare med skjønnlitteratur på:

Dramatiser ein del av teksten.

Lag eit rollespel med utgangspunkt i nokre av figurane i teksten. Tenk spesielt på **mimikk** og **kroppsspråk**.

Ta kopi av ei bokside og skriv ned **tankane** dine over og under teksten, i høgre- og venstremarginen.

Les opp tekstutdrag med ulikt **tonefall**. Veksle mellom å vere gretten, begeistra, lattermild, redd og ...

Flytt ein av figurane inn i ein annan skjønnlitterær tekst.

Lev deg inn i ein av figurane og skriv i **dagboka** hans eller hennar.

Skriv ein ny person inn i teksten.

Framfør teksten med ulik bakgrunnsmusikk.

Lag høyrespel av teksten.

Gjer om på ein av dei sentrale **eigenskapane** til hovudpersonen - til dømes alder, kjønn, veremåte eller utsjånad.

Skriv brev til forfattaren eller til ein av figurane. Still spørsmål og gi råd.

Skriv ein **prolog** eller **epilog** til teksten.

Lag ein **kollasj**, anten på papir eller på skjerm, som passar til innhalten.

Skriv inn ein ny dialog i teksten.

Flytt handlinga til ein annan **stad** eller ei anna **tid**.

Frys sentrale augneblink av handlinga og lag **stillbilete**.

Lag eit slekts- tre eller eit **relasjonskart** med figurane i teksten.

Lag to nye **bokomslag** til teksten, eit for gutter og eit for jenter.

Forslag til tverrfaglig leseprosjekt på tiende trinn:

Litteratur fra alle verdenshjørner

Ungdomsskoleelever kan lese mer enn norske kriminalbøker, fantasy-litteratur og kliss-klass-romaner. På de neste fem sidene har Norsknytt samlet aktuell og samfunnsfaglig interessant litteratur fra fem store regioner – Afrika, Amerika, Asia, Europa og Midtøsten.

I den engelskspråklige verdenen er «adult books for teens» et etablert begrep blant bibliotekarer. Mange voksenbøker er så interessante, så vesentlige og så lett tilgjengelige at de ikke bør forbeholdes de voksne, men også løftes fram for yngre lesergrupper.

Elever på ungdomstrinnet kan godt like ungdomsbøker, men samtidig er det slik at en del ungdomsbøker kan ha noe fjortisaktig hengende ved seg, i alle fall kan mange tiendeklassinger føle at de er forbi ungdomsbokstadiet. Det kan være begrenset hvor lenge man lar seg fenge av drager, vampyrer, mord og sjalusi-dramaer langt fra virkelighetens verden.

Litteratur som kunnskapskilde

For norsklærere er det kjent utfordring å få gutter til å lese hele bøker. Kanskje når man ett skritt lenger hvis man tar utgangspunkt i det som ofte er guttenes sterke sider, for eksempel at de gjerne følger med på nyhetsbildet og lar seg engasjere av sterke historier fra ulike deler av verden.

Et av kompetansemålene i læreplanen forteller at elevene skal kunne «gi eksempler på og kommentere hvordan samfunnsforhold, verdier og tenkemåter framstilles i oversatte tekster (...). Dette målet passer som hånd i hanske med et leseprosjekt der elevene leser

hele romaner eller spesielt velskreven sakprosa fra andre land enn Norge. Et viktig poeng vil være at elevene leser for å lære om verdenen omkring seg, ikke bare for å bli underholdt. Elever med innvandrerbakgrunn må gjerne søke etter oversatt litteratur fra hjemlandet.

Leseprosjektet kan også sees i sammenheng med fordypningen i et litterært emne.

Tverrfaglig prosjekt med samfunnsfag

De mange bokforslagene på de neste sidene er utarbeidet blant annet på grunnlag av råd fra bibliotekarer, litteraturpriser og bokomtaler i avis og tidsskrifter. At bøkene kan være god og passende litteratur for tiendeklassinger, er likevel bare det ene utvalgskriteriet. Like viktig har det vært å finne fram til bøker som kan gi elevene bedre innsikt i verdenshistorien etter den andre verdenskrig. Ved å lese bøker fra boklisten vil eleven skjønne langt mer av for eksempel folkemordet i Rwanda, den kalde krigen eller dagens situasjon i Nord-Korea.

Hvis elevene skal presentere noe etter at de har lest boken sin, vil det være naturlig at eleven reflekterer over hvordan boken forholder seg til virkeligheten. Dermed er det veldig naturlig å trekke inn samfunnsfag, der elevene på tiende trinn ofte beskjæftiger seg med nettopp verden etter 1945.

LITTERATUR FRA ALLE VERDENS HJØRNER – KJENNETEGN PÅ MÅLOPPNÅELSE

Kompetansemål (norsk)	Lav måloppnåelse (karakteren 2)	Middels måloppnåelse (karakterene 3 og 4)	Høy måloppnåelse (karakterene 5 og 6)
Eleven skal kunne gi eksempler på og kommentere hvordan samfunnsforhold, verdier og tenkemåter framstilles i oversatte tekster.	Eleven presenterer tekstdrag som viser hvordan samfunnsforhold, verdier og tenkemåter blir framstilt i boka.	Ved hjelp av tekstutdrag og sammendrag forklarer eleven på en god måte hvordan samfunnsforhold, verdier og tenkemåter blir framstilt i boka.	Ved hjelp av tekstutdrag og sammendrag forklarer eleven på en meget god måte hvordan samfunnsforhold, verdier og tenkemåter blir framstilt i boka.
Elevene skal kunne framføre tolkende opplesing.	Eleven leser opp tekstdragene på en rimelig sikker måte.	Eleven leser opp tekstdragene med brukbar flyt og noe innlevelse. Bruken av pauser, trykk, tempo og stemmekvalitet er god.	Eleven leser opp tekstdragene med fin flyt og passende innlevelse. Bruken av pauser, trykk, tempo, og stemmekvalitet er meget god.
Eleven skal kunne framføre tverrfaglige emner med relevant terminologi og formålstjenlig bruk av digitale verktøy og medier.	Presentasjonen har i noen grad en klar oppbygning og overganger mellom de ulike delene av presentasjonen. Eleven bruker i liten grad faguttrykk der det er naturlig. Eleven viser til en viss grad forståelse for emnet gjennom bruk av hverdagelige ord og uttrykk. Elevens bruk av digitale verktøy er til en viss grad en hjelp for tilhørerne.	Presentasjonen har både en innledning og en avslutning – og klare overganger mellom de ulike delene av presentasjonen. Eleven bruker stort sett faguttrykk der det er naturlig og på en slik måte at innholdet blir klarere og mer interessant. Elevens bruk av digitale verktøy er stort sett en hjelp for tilhørerne.	Presentasjonen har en god innledning og en god avslutning – og gode overganger mellom de ulike delene av presentasjonen. Eleven bruker faguttrykk der det er naturlig og på en slik måte at innholdet blir klarere og mer interessant. Elevens bruk av digitale verktøy er til god hjelp for tilhørerne og trekker i liten grad oppmerksomheten bort fra eleven.
Eleven skal kunne samtale om form, innhold og formål i litteratur.	Eleven viser noe innsikt i og kan i noen grad reflektere over bokens form, innhold og formål. Eleven gir til en viss grad relevante og riktige svar på spørsmål som dukker opp.	Eleven viser stort sett god innsikt i og kan stort sett reflektere godt over bokens form, innhold og formål. Eleven gir stort sett relevante og gode svar på spørsmål som dukker opp.	Eleven viser god innsikt i og reflekterer godt over bokens form, innhold og formål. Eleven gir relevante og meget gode svar på spørsmål som dukker opp.
Eleven skal kunne vurdere egne og andres muntlige framføringer ut fra faglige kriterier.	Eleven kan i noen grad sette ord på svake og sterke sider ved sin egen framføring.	Eleven kan sette ord på svake og sterke sider ved sin egen framføring og begrunne synspunktene sine.	Eleven reflekterer godt over svake og sterke sider ved sin egen framføring og begrunner synspunktene sine.

LITTERATUR FRA ALLE VERDENSHJØRNER

BOKPROSJEKT FOR 10. TRINN

Verdenshistorien fra avslutningen av den andre verdenskrig og fram til i dag er full av dramatiske og rystende hendelser. Mange av disse hendelsene er på ulike måter beskrevet i bøker som er blitt oversatt til norsk – og mange av disse bøkene er ypperlig lesestoff for elever på ungdomstrinnet.

OPPGAVE:

Du skal lese og presentere en bok som beskriver samfunnsforhold, verdier og tenkemåter i et land utenfor vårt eget. Boka må gjerne knytte seg til en viktig historisk hendelse etter 1945. Velg selv om du vil velge en dokumentarbok eller en roman, men det er et krav at boka er oversatt til norsk.

Under presentasjonen skal du gi tilhørerne et kort sammendrag av boka. Du skal også finne fram til et særlig viktig tekstuddrag som du leser høyt. Det er viktig at du begrunner valget av tekstuddrag og at du bruker tekstuddraget til å underbygge noen av de tankene som du gjør deg om boka.

Etter presentasjonen følger en fagsamtale om boka.

HJELPESPØRSMÅL:

Hvem er de viktigste personene i boka du har lest? Hvordan er de beskrevet?

Hvordan forholder boka seg til virkeligheten?

Hva slags formål har forfatteren hatt med å skrive boka, tror du?

Hvilke valg har forfatteren tatt for å nå fram til leserne?

På hvilken måte er samfunnsforholdene som blir beskrevet i boka, annerledes enn vi er vant til i Norge?

På hvilke måter likner hovedpersonenes tenkemåter og verdier på dine egne? Hvordan er de ulike?

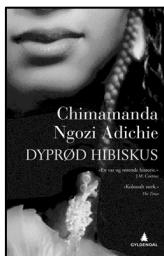
Hva overrasket deg mest da du leste boka?

HISTORIER FRA AFRIKA

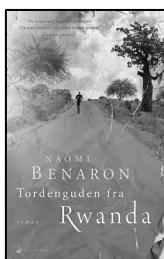

En del av norskfaget går ut på å lese oversatte tekster og vurdere hvordan verdier og samfunnsforhold blir framstilt. I listen nedenfor finnes bøker med handling fra Afrika: Boktitlene er anbefalt av bibliotekarer, bokanmeldere og litteraturjuryer – og passer godt for de eldste leserne på ungdomstrinnet:

Chimamanda Ngozi Adichie: *Dyprød hibiskus*

Den 15 år gamle Kambili og hennes bror Jaja lever i en familie som tilhører Nigerias overklasse. De to søsknene lever et beskyttet liv med privatsjåfør, hushjelp og høye murer rundt familiens hus. Faren er høyt respektert, men samtidig dypt religiøs. Han styrer familien med jernhånd og mishandler sine nærmeste både fysisk og psykisk. Vendepunktet kommer når barna for første gang får lov til å besøke sin tante, sine søskenbarn og sin farfar. Et nytt Nigeria åpner seg for Kambili og broren Jaja.

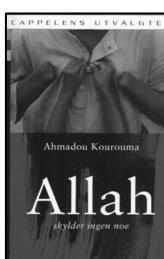
Naomi Benaron: *Tordenguden fra Rwanda*

Denne romanen skildrer folkemordet i Rwanda sett med øynene til et ung løpetalent. Jean Patrick Nkuba vokser opp på 1980- og 1990-tallet, og han er så god at han sikter seg inn på deltakelse i OL. Det er bare én ting som kan hindre ham: Jean Patrick er tutsi i en tid der hatet fra hutuene vokser. Det begynner med steinkasting mot vindusrutene til familien. Det fortsetter med grov vold i klasserommet og en kamp for livet. Kjærlighet og vennskapsbånd på tvers av rasemotsetninger skaper ekstra store utfordringer.

Athol Fugard: *Tsotsi*

Vi befinner oss i Soweto utenfor Johannesburg i Sør-Afrika, i et miljø som er preget av fattigdom og AIDS-ofre. Hovedpersonen Tsotsi leder en gjeng på fire venner som livnærer seg ved å utføre brutale ran mot tilfeldige ofre. Et av ofrene er en ung kvinne som Tsotsi skyter under et bilran, men da han kjører av gårde med den dyrbare Mercedesen, oppdager han en gråtende baby i baksetet. Hendelsen snur Tsotsis liv på hodet. Filmversjonen av Tsotsi vant Oscar for beste utenlandske film i 2006.

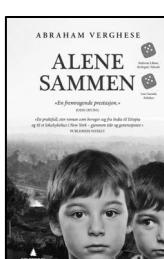
Ahmadou Kourouma: *Allah skylder ingen noe*

Ahmadou Kourouma var en Afrikas store forfattere. Denne fortellingen er lagt i munnen på Birahima. Han har mistet foreldrene og mislykkes i å finne en tante. I tiårsalderen får han en Kalasjnikov i hendene og blir vervet som barnesoldat. Han søker trygghet og fellesskap i bander av barn som skyter, amputerer og maltrakterer enda mer skrappeløst enn noen voksne kunne ha gjort det. **Et alternativ til denne boka** er *En bedre dag i morgen*, skrevet av en ekte barnesoldat, Ismael Beah fra Sierra Leone.

Henning Mankell: *Ildens hemmelighet*

Denne forholdsvis lettleste romanen handler om Sofia fra Mosambik, som er tolv år idet handlingen tar til. Sofia og familien hennes har reist fra hjembyen sin der banditter har angrep og brent ned hele byen – i tillegg til å drepe Sofias far. Etter en måned på flukt føler den lille familien endelig at den kan slappe av, men en nedgravd landmine bringer nye sorger. Det tar lang tid før Sofia på nytt føler at hun kan leve et verdig liv. Boka er basert på sanne hendelser og er belønnet med Deutscher Jugendlitteraturpreis.

Abraham Verghese: *Alene sammen*

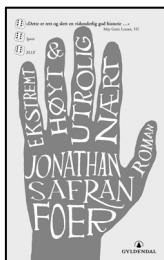
Denne tjukke og innholdsrike romanen utspiller seg i Addis Abeba, Etiopias hovedstad. To tvillingbrødre blir på dramatisk vis født på et misjonssykehus. Guttene vokser opp uten foreldre, og de deler fascinasjonen for medisin, politikk og kvinner. Historien strekker seg over nesten 60 år, inn i vårt eget årtusen, og leseren får et fint innblikk både i medisinens historie og i Etiopias historie. Forfatteren er en indisk-amerikansk lege, som skildrer både afrikanere, indere og amerikanere slik at leseren blir klokere enn før.

HISTORIER FRA AMERIKA

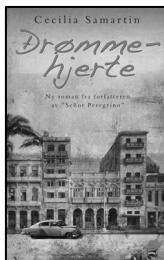

En del av norskfaget går ut på å lese oversatte tekster og vurdere hvordan verdier og samfunnsforhold blir framstilt. I listen nedenfor finnes bøker med handling fra Amerika: Boktitlene er anbefalt av bibliotekarer, bokanmeldere og litteraturjuryer – og passer godt for de eldste leserne på ungdomstrinnet:

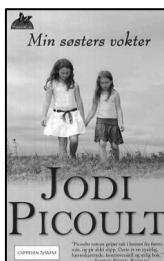
Jonathan Safran Foer: *Ekstremt høyt og utrolig nært*

På telefonvarenen hjemme hos Oskar Schell finnes fem meldinger, alle fra morgen den 11. september 2011. Meldingene er fra Oskars far, som døde da tvillingtårnene i New York ble angrepet av terrorister. Romanen viser hvordan Oskar takler sorgen, men gjennom brev og dagboknotater får vi også tilgang til en annen fortelling, om Oskars tyske besteforeldre som opplevde de alliertes bombing av Dresden i 1945. Hovedpersonen Oskar er ni år gammel, men har interesser som er typiske for langt eldre gutter.

Cecilia Samartin: *Drømmehjerte*

Handlingen i denne litt såte romanen begynner på Cuba i 1956. Castros kommunistiske revolusjon skiller to venninner fra hverandre: Alicia opplever at det lykkelige livet i Havanna snur seg til nød og fattigdom under Castros regime, mens Noras familie kommer seg til det rike USA. Venninnene vokser opp i to helt forskjellige verdener. Mange år senere drar Nora tilbake til Cuba for å hjelpe Alicia, som sykner hen i AIDS. Spørsmålet er om Nora kan klare å få med seg Alicias blinde og vakre tenåringssøster tilbake til USA.

Jodi Picault: *Min søsters vokter*

Moderne medisin har gjort det mulig å behandle sykdommer som tidligere ikke lot seg behandle. Kate vokser opp med blodkreft, og da foreldrene får høre at beinmarg fra et søsken kan redde livet hennes, velger de å sette et nytt barn til verden. Anna blir født, men etter hvert som hun blir eldre, vil Anna være noe mer enn sin søsters livredder. Fortellerstemmen veksler mellom familiemedlemmene, en advokat og en bistandsverge, og på den måten får leseren belyst problematikken fra mange ståstedeler.

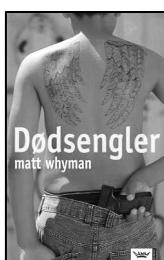
Sue Monk Kidd: *Bienes hemmelige liv*

Året er 1864 og i USA har de svarte nettopp fått sine borgerrettigheter. Men i Sørstatene er det fortsatt liv i rasismen. Hovedpersonen Lily bor på en avsidesliggende gård sammen med den sadistiske faren sin. Dramaet begynner når Lily blir med hushjelpen sin, som vil til byen for å registrere seg som velger. Hvert kapittel innledes med et lite utdrag fra faktabøker om bienes liv, og sammenhengen mellom menneskenes og bienes liv er noe av det som gir romanen dybde.

Bibi Dumon Tak: *Latino King*

Tenåringen Castel vokser opp i Nederland, men oppdager at det er mye penger å tjene på narkotikahandel – og han faller for fristelsen til å smugle dop fra den Dominikanske republikk til Nederland. Castel blir tatt med halvannen kilo kokain, og han ender opp i det verste fengselet i Karibia. Innenfor murene gjelder den sterkestes rett. Castel må slåss for alt, også for maten og en seng å sove i. Én etter én ser han fengselskameratene dukke under. Romanen er en del av Slash-serien og basert på en virkelig historie.

Matt Whyman: *Dødsengler*

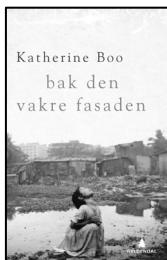
I Medellin i Colombia veier våpen tyngre enn ord. Småen og Alberto er begge først i tenårene og mer enn bestevenner – de er blodsbrødre. Virkeligheten er vold, hat og håpløshet, og angst lar seg ikke engang døye av dop. Bestillingsdrap er ikke uvanlig i denne brutale, søramerikanske byen, og det er barn som gjør drittjobbene, for barn kan ikke straffeforfølges. Både Småen og Alberto havner i et kriminel miljø som det er vanskelig å komme seg ut av. Romanen er basert på virkelige hendelser.

HISTORIER FRA ASIA

En del av norskfaget går ut på å lese oversatte tekster og vurdere hvordan verdier og samfunnsforhold blir framstilt. I listen nedenfor finnes bøker med handling fra Asia: Boktitlene er anbefalt av bibliotekarer, bokanmeldere og litteraturjuryer – og passer godt for de eldste leserne på ungdomstrinnet:

Katherine Boo: *Bak den vakre fasaden*

Journalisten og forfatteren Katherine Boo beskriver i denne dokumentaren livet i Annawaldi, et slumområde like ved den internasjonale flyplassen i Mumbai (India). Selvste Bill Gates har uttalt at boka minner om en roman av Charles Dickens: Her er enorme kontraster mellom fattig og rik, sterke personligheter og smått utrolige hendelser. Leserne blir spesielt godt kjent med tenåringen Abdul, som lever av å videreselge de rikes avfall, skrapmetallyven Kalu og slumdronningen Asha.

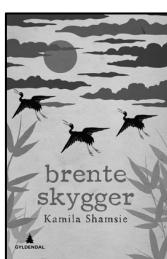
Sijie Dai: *Balzac og den lille kinesiske syersken*

I denne romanen møter vi to kinesiske bygutter i tenårene, som under kulturrevolusjonen sendes til en landsens avkrok for å bli omskolert av fattige fjellbønder. I bagasjen har de blant annet en fiolin, en gjenstand som er helt ukjent i distriktet og derfor mistenklig. Guttene forelsker seg i den samme, vakre syersken, og rivalisering oppstår. Da guttene kommer over en koffert med forbudte bøker, begynner de å lese høyt for henne fra europeiske klassikere. Resultatet blir helt annerledes enn guttene hadde trodd.

Blaine Harden: *Flukten fra Leir 14*

I denne dokumentarboka følger vi Shin Dong-Huks fangenskap og forbløffende flukt fra Nord-Korea, verdens mest lukkede land. Shin vokste opp i fengselet og visste ingenting om livet utenfor murene. Han ble oppdratt til å bli en tyster: Fangevokterne fikk Shin til å betrakte moren sin som en motstander i kampen om maten, og han var vitne til henrettselen av sin egen familie. Om lag 200.000 mennesker lever i dag i de nord-koreanske fangeleirene. Myndighetene avviser at leirene finnes.

Kamila Shamsie: *Brente skygger*

Brente skygger er en fortelling om to familier og tre generasjoner. Den tar oss til tre kontinenter, men mest holder vi oss i Asia. Handlingen starter med atombomben over Nagasaki i 1945 og avsluttes med angrepene på World Trade Center i 2001. I mellomtiden transporterer leseren fra det ene krigsherjede landskapet til det andre. Vi er i Delhi når britene trekker seg ut av India, og vi er på grensen til Afghanistan på 1980-tallet. Forfatteren er pakistansk: Kamila Shamsie.

Vikas Swarup: *Gutten som hadde svar på alt*

Storfilmen *Slumdog Millionaire* vant åtte Oscar-Priser i 2009, blant annet for beste film og beste regi. Selvfølgelig er boka enda bedre: Hovedpersonen er den foreldreløse 18-åringen Ram Mohammed Thomas fra Mumbai i India. Han står nederst på samfunnets rangstige da han trekkes ut til å delta i en direktesendt tv-konkurranse, «Vil du bli millionær?». Til alles overraskelse svarer Ram riktig gang på gang, for på merkelig måte har han greid å snappe opp de faktaopplysningene det spørres etter. Men vinner han?

Xue Xinran: *Tapte døtre*

Ingen andre land har like skjev fordeling mellom kvinner og menn som Kina. Det blir født stadig færre jenter, og mange av dem som blir født, havner på barnehjem og blir adoptert av vestlige foreldre. *Tapte døtre* handler om kinesiske kvinner som føder døtre de ikke kan beholde. Forfatteren Xue Xinran forteller om ti kinesiske kvinner og deres savn, men hun forteller også sin egen historie: Xinran tok vare på et forlatt jentespedbarn, men måtte gi det fra seg til et barnehjem fordi hun hadde en sønn selv.

HISTORIER FRA EUROPA

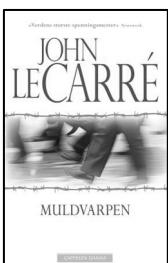

En del av norskfaget går ut på å lese oversatte tekster og vurdere hvordan verdier og samfunnsforhold blir framstilt. I listen nedenfor finnes bøker med handling fra Europa: Boktitlene er anbefalt av bibliotekarer, bokanmeldere og litteraturjuryer – og passer godt for de eldste leserne på ungdomstrinnet:

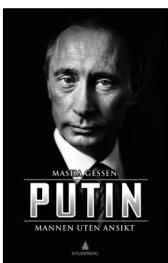
Silvia Avallone: *Stål*

Italienske Silvia Avallone har skrevet en skitten og vakker vennskapsfortelling fra den italienske underklassen. Her er det ikke de vakre vinrankene i Toscana som skildres, men oppveksten til to unge, smellvakre tenåringsjenter – Anna og Francesca. Leseren møter et Italia som er på gal vei: Arbeidsledigheten blant ungdom er skyhøy, narkotikamisbruket utbredt og vektleggingen av utseende langt sterkere enn i Norge. **Om Italias skygesider** kan du også lese i reportasje- og mafiaboken *Gomorra* av Roberto Saviano.

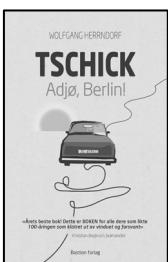
John Le Carré: *Muldvarpen*

En lang rekke forfattere har skrevet spenningsbøker der handlingen er lagt til den kalde krigens dager, og fremst blant disse forfatterne står nok den tidligere MI6-agenten John Le Carré. I romanen *Muldvarpen* oppdager agenten George Smiley en russisk dobbeltagent, som har klart å komme seg inn på det aller høyeste planet i britisk etterretningstjeneste. Spionen Smiley må bruke alle sine spionegenskaper for å avsløre dobbeltagenten og ødelegge ham.

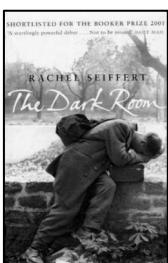
Masha Gessen: *Putin, mannen uten ansikt*

Forfatteren Masha Gessen er journalist og statsborger av både Russland og USA. Hun er ikke det minste begeistret for Vladimir Putin, Russlands sterke mann. I denne uautoriserte biografien stiller hun mange og konkrete spørsmål om hvilke midler Putin bruker for å holde seg ved makten. Hvordan kunne egentlig den kortvokste og ordinære mannen som ingen hadde hørt om, bli Russlands leder? Leseren får innblikk i terroraksjoner og drap på mennesker som taler statsmakten imot.

Wolfgang Herrndorf: *Tschick. Adjø, Berlin!*

Det hører til sjeldenheterne at morsomme bøker fra Tyskland oversettes til norsk, men her er ett av unntakene. To fjorten år gamle gutter fra den velstående middelklassen er overlatt til seg selv i sommerferien. De tyvkobler en Lada og legger ut på uforglemmelig reise gjennom den sommervarme tyske landsbygda. **En annen morsom bok** er Marina Lewyckas *En kort historie om traktoren i Ukraina*. I en ukrainsk familie, bosatt i England, henter enkemannen på noenogåtti en blond kone på noenogtretti fra hjemlandet ...

Rachel Seiffert: *Mørkerommet*

Romanen handler om tre vanlige tyskere som vokser opp i ulike tiår. Først møter vi Helmut, som har en defekt skulder og blir fotograf under den andre verdenskrig. Så møter vi Lore og småsøknene hennes, som trasker rundt i det krigsherjede Tyskland etter at krigen er avsluttet. I bokens siste del beveger vi oss fram til 1999, der vi møter Michael som prøver å nøste opp i bestefarens fortid. At tittelen viser til et mørkerom, henger sammen med at gamle lønner blir avdekket.

Emir Suljagic: *Srebrenica: Notater fra et helvete*

Srebrenica-massakren, også kjent som folkemordet i Srebrenica, var drapene på om lag 8000 bosniske muslimer den 11. juli 1995. Ofrene var barn og voksne av begge kjønn, og massakren er blitt beskrevet som det største massemordet i europeisk etterkrigshistorie. Mot alle odds overlever tjueåringen Emir Suljagic, og i denne boka forteller han historien både om Srebrenica og seg selv. Den ene dagen var han en livslysten 20-åring, kort tid etterpå levde han i noe som liknet en konsentrationsleir.

HISTORIER FRA MIDT-ØSTEN

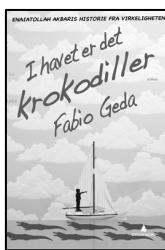

En del av norskfaget går ut på å lese oversatte tekster og vurdere hvordan verdier og samfunnsforhold blir framstilt. I listen nedenfor finnes bøker med handling fra Midt-Østen: Boktitlene er anbefalt av bibliotekarer, bokanmeldere og litteraturjuryer – og passer godt for de eldre leserne på ungdomstrinnet:

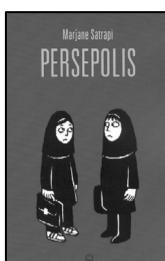
Randa Abdel-Fattah: *Gater uten navn*

Tretten år gamle Hayaat gir seg selv et oppdrag da bestemoren blir alvorlig syk: Hun vil reise til bestemorens landsby og ta med en neve jord derfra: For aller siste gang skal bestemoren få røre ved jorda hun ble fordrevet fra i 1948. Dessverre er veien til Jerusalem full av hindringer, i form av kontrollposter og portforbud. Hayaat møter hjelbere både blant jøder og arabere. En annen bok fra Israel er *Madame Terror* av Jan Guillou: Sjeldent har en kriminalbok inneholdt så tydelig kritikk av USA og Israel.

Fabio Geda: *I havet er det krokodiller*

Romanen bygger på den virkelige flukten til den unge Enaitollah Akabiris, som tar seg fra Afghanistan og videre til Pakistan, Iran, Tyrkia og Hellas. Farer lurer bak hver sving, og det går hele fem år før Enaitollah endelig når reisemålet sitt. På norsk finnes romanen også som lydbok – med en god forteller. Flere sterke flyktninghistorier fra Midt-Østen er blitt oversatt: I Deborah Ellis` *Parvana* er handlingen lagt til Afghanistan. Edward van de Vendel i *Lykkefinnen* skildrer både flukt og langvarig opphold i asylmottak.

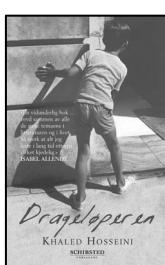
Marjane Satrapi: *Persepolis*

Handlingen i *Persepolis* er lagt til Iran, der det religiøse presteskapet har strammet grepet. Kvinner tvinges til å bruke slør, og deres menn kastes i fengsel. Hovedpersonen Marjane har mange vestlige verdier i seg og innleider en kamp mot moralens skjeggete voktere. *Persepolis* finnes også som tegnefilm med norsk tekst. Liker du tegneserier med voksent innhold, kan du også ha glede av *Løvene i Bagdad* (om dyr på rømmen etter et bombeangrep) eller Joe Saccos prisbelønte historier, *Palestina* og *Fotnoter fra Gaza*.

Zoë Ferraris: *En verden av fremmede*

Denne kriminalromanen fra Saudi-Arabia starter med en blodig affære. Langt ute i ørkenen blir det funnet en grav med 19 kvinner, som er blitt mishandlet og drept. Førstebetjent Ibrahim Zahari tar saken, men i et samfunn som er veldig ulikt vårt eget, må han holde kjeft om at elskerinnen hans er forsvunnet og at hans nærmeste medhjelper, kriminalteknikeren, er en kvinne. Det viser seg at forbrytelsen kan knyttes til menneskehandel, men forfatteren avslører først og fremst at Saudi-Arabia er svært kvinnefiendtlig.

Khaled Hosseini: *Drageløperen*

Romanen *Drageløperen* toppet salgslistene i 2005 og er senere gjort om til både film og tegneserierroman. Hovedpersonene er bestevennene Amir og Hassan, som bor vegg i vegg i Kabul, hovedstaden i Afghanistan. En sentral begivenhet i boka er en dragekonkurranse som Amir vinner, men sjalusen er sterk og Amirs uvenner behandler Hassan på aller verste måte – uten at Amir griper inn. Omtrent på samme tid vinner Taliban makten i Kabul. Amirs familie tvinges på flukt til USA, der de får asyl, men Amir får ikke ro i sjelen.

Kevin Powers: *De gule fuglene*

I denne romanen er de viktigste personene amerikanske soldater som er blitt sendt på oppdrag i Irak. Hovedpersonen er den 21 år gamle John fra delstaten Virginia, og han beskrives både i felten og som hjemkommen soldat. Særlig viktig er vennskapsforholdet til den 18 år gamle Murphy, som dør i kamp. Boka reiser mange spørsmål: Hvordan tenker unge soldater om konfliktene i Midt-Østen? Hvordan kan 21-åringer takle overgangen fra et barskt og blodig soldatliv til et mer normalt ungdomsliv i hjemlandet?

26 gode nettsteder for norsklærere

Det er ikke godt å holde oversikten over alle de gode nettressursene som norsklærere etter hvert kan høste av. Norsknytt har gjestet norske, svenske, danske og amerikanske nettsteder som er verdt å merke seg:

1. Norsknytt på Facebook

Norsknytt har fått sin egen side på Facebook (www.facebook.com/pages/norsknytt). Siden er tilgjengelig også for dem som ikke har sin egen Facebook-konto. Hensikten med siden er å gi norsklærere rask oppdatering på nyheter som har med norskfaget å gjøre. Vi vil dessuten lenke til gode samtidstekster som er fritt tilgjengelige, og vi vil fremfor alt skape et rom for dialog – både mellom Norsknytt og abonnentene og mellom norsklærere på ungdomstrinnet.

2. www.nob-ordbok.uio.no

Bokmålsordboka og Nynorskordboka er mye mulig de to beste ordbøkene som finnes i Norge, og begge ordbøkene er fritt tilgjengelig på nettet. I motsetning til skoleordlistene inneholder disse ordbøkene gode ordforklaringer og eksempler på hvordan ordene kan brukes i velformulerte setninger. Det er også mulig å finne fram til opplysninger om ordenes historie.

Både Bokmålsordboka og Nynorskordboka bruker den nye ordklasseinndelingen, og nynorsken er oppdatert i forhold til den nye rettskrivningen fra 2012. Når man klikker på en blå tallkode bak de bøyelige ordene, dukker et fullstendig bøyningsmønster opp.

3. www.sprakrad.no

Nettstedet til Språkrådet er rikholidg. Her finnes skrивeregler, ordlister og råd om språk, og her finnes egne skolesider. Elever som skal fordype seg i et språklig tema, kan finne mye godt og troverdig stoff på dette nettstedet.

I det nynorske øvingsrommet får både lærere og elever god hjelp. Her finnes en kartleggings-test med selvrettende grammatikkøvelser, og det er utarbeidet en nynorsk minigrammatikk i tråd med rettskrivningen fra 2012.

4. www.korrekturavdelingen.no

Korrekturavdelingens nettsted gir god oversikt over de viktigste rettskrivnings- og tegnsettingsreglene. Kanskje er nettsidene til og med litt mer oversiktlig enn dem man kan finne hos Språkrådet. I tillegg bringer Korrekturavdelingen Word-tips og informasjon om hurtigtaster, frekvensordlister og lenker til blogger og språkressurser.

5. www.nordiskesprak.net

God og morsom nabospråksundervisning er blitt langt enklere med dette nettstedet, som er finansiert av Nordisk ministerråd. Her er fire underholdende kortfilmer om henholdsvis nabospråk, svensk, dansk og norsk – med tilhørende oppgaver som elevene kan arbeide med både før og etter at de har sett filmen. Nettstedet byr videre på videosnutter med 14 ferske dialektprøver fra de skandinaviske landene, hele tiden med skoleungdom foran kameraet. En selvrettende quiz hører også med.

6. www.nordeniskolen.org

Nettstedet er under oppbygging, men ser ut til å kunne bli en nyttig ressurs for norsklærere. Den viktigste ressursen er en bank av nordiske kortfilmer og korttekster tilpasset ulike aldersgrupper. Til hver tekst finnes en interaktiv ordliste og arbeidsoppgaver. Nettstedet har også et småmorsomt spill som går ut på å plaffe ned ord på enten svensk, dansk eller norsk. I løpet av høsten 2013 vil nettstedet bli utbygd med egen kostnadsfri innlogging for elever og lærere.

7. www.emu.dk

Danskene utarbeider fortsatt lenkesamlinger for lærere og elever i alle fag. Selv om danskfaget er litt annerledes enn norskfaget, kan norsklærere få mye inspirasjon ved å gjeste Danmarks undervisningsportal. Nettsidene om film er særlig å anbefale. Husk på at nettstedet har to ulike «innnganger» for lærere og elever: Bruker norske elever nettstedet, oppfyller de automatisk læreplanmålet om å lese danske tekster ...

8. www.nrk.no/skole

NRK tilbyr et mangfold av muntlige og sammensatte tekster, både lydklipp og videosnutter. Særlig verdifullt for norsklærere er kanskje den eldre delen av arkivet, som rommer opptak med forfattere som Arnulf Øverland, Johan Borgen og Lars Saabye Christensen. For øvrig skjuler de fleste godbitene seg under emnene «kultur», «lag lyddrama» og «språk», men da må man først finne fram til «Emner» i menylinjen. Et av dagens kompetanse mål i læreplanen er å finne fram til relevant informasjon i store tekstmengder. NRKs arkiv er et fint nettsted å øve seg på ...

9. www.nasjonalbiblioteket.no

Innen 2017 vil 250.000 norske bøker være tilgjengelige for lesing på skjerm fra hele Norge, inkludert ditt eget klasserom. Fra hjemmesiden til Nasjonalbiblioteket kan hvem som helst med norsk IP-adresse søke opp bøker som ble utgitt før årtusenskiftet. Nasjonalbiblioteket er naturligvis en gullgruve når elevene skal fordype seg i eldre forfatterskap, men husk på at elevene også kan få fram de aller fleste norskbøker og tekstsamlinger utgitt i forbindelse med L97. I disse lærebøkene er det mye godt og aktuelt stoff, selv om flere av bøkene ble laget før dagens ungdomsskolelever var påtenkt.

På YouTube ligger flere små videosnutter der Nasjonalbiblioteket viser brukerne hvordan de kan bruke arkivet. Disse snuttene kan passe fint å vise i klasserommet, både for å diskutere form og innhold.

10. www.norsksidene.no

Norsk Nettskole, Globalskolen og Høgskulen i Volda står bak «Norsksidene», som er en form for digital oppslagsbok for elever på ungdomstrinnet. Her finnes veldig gode framstillinger av både grammatikk, rettskrivningsregler og tegnsettingsregler. Ja, det finnes attpå til en stor mengde selvrettende øvelser knyttet til hvert område, så bedre kan det vanskelig bli.

I tillegg til språkrøksidene finnes tre inngangsporter som er merket «Språk», «Reklame» og «Sjangerlære». Også her er innholdet helt på høyde med det som finnes i trykte læremidler.

11. www.skrivesenteret.no

Skrivesenteret fikk sommeren 2013 frisket opp nettsidene sine. Stoff for ungdomstrinnet ligger samlet for seg, både fagartikler, lærervideoer, forslag til undervisningsopplegg og ulike former for maler og andre former for skriverammer til elevene. Skrivesenteret fortjener skryt for å være veldig nær lærernes hverdag. Et hovedpoeng for senteret er at norsklærerne ikke skal være fullt så alene om å drive med skriveopplæring, så mange av ressursene vil helt sikkert rette seg mest mot andre faglærere.

12. www.nynorskcenter.no

Også Nynorskcenteret har egne sider som er rettet mot ungdomsskolelærere. Nettstedet tilbyr undervisningsopplegg knyttet til nynorske tekster, filmer om nynorskundervisning, hjelp til å skrive rett nynorsk, en litt gammel tekstbase og spillelister med nynorske sanger i Wimp og Spotify.

13. www.lesesenteret.no

Nettstedet rommer blant annet informasjon om Leselos, et kartleggingsskjema som passer bra for ungdomstrinnet. Spesielt for ungdomstrinnet ligger det ti opplegg knyttet til valgfaget «demokrati i praksis». Flere av disse oppleggene passer bra også innenfor norskfagets rammer eller som tverrfaglige opplegg.

14. www.ubok.no

Vil du at elevene skal holde seg oppdatert på nyere norsk ungdomslitteratur? Da er det vanskelig å komme utenom nettstedet ubok.no, som er et uavhengig nettsted for ungdom. Noen av søkerfunksjonene fra www.ønskebok.no er videreført her, slik at elever kan få fram boktitler knyttet til enten drama, fakta, fantasy, humor, kjærlighet eller spenning.

15. www.filmrommet.no

På filmrommet.no får man bare sett de to første minuttene av hver film – med mindre skolen betaler den lave årlige abonnementsutgiften. Sommeren 2013 inneholdt filmrommet.no nærmere 700 spillefilmer og rundt 350 dokumentarer, men fremfor alt over 400 norske kortfilmer. I neste nummer av Norsknytt presenterer vi kortfilmer fra 2011 og 2012 som egner seg ekstra godt til bruk i klasserommet. Korte filmer passer bra til analysearbeid, men fungerer også utmerket som inspirasjon til elevenes skriving!

16. www.filmweb.no/skolekino

De gode, gamle filmstudiearkene er ikke forsvunnet. De ferskeste av dem finnes på skolekinosidene til Filmweb. I tillegg til kort informasjon om hvem som har vært med på å produsere filmen, kan filmstudiearkene inneholde referater, tolknings og elevoppgaver. Legg merke til at Filmweb lager studieark både til norske og utenlandske filmer.

Skulle det mangle filmstudieark til den filmen du ønsker å vise klassen, eller om du ønsker enda flere innfallsvinkler, er det mulig at de svenske og danske filminstituttene kan tilby hjelp: Oppsök i så fall www.sfi.se (på svensk) eller www.dfi.dk (på dansk.)

17. www.norskundervisning.no

Landslaget for norskundervisning (LNU) har sin egen hjemmeside. LNU har tradisjonelt rettet seg mye mot norsklærere på videregående og mot lærerutdanningen, men det betyr ikke at grunnskolelærere bør holde seg unna. Tvert imot!

18. Om tøtsjmetoden

Den reviderte lærerplanen innebærer at elevene bør kunne tøtsjmetoden etter sjuende trinn. På nettet finnes enkelte åpne nettsteder som er tilpasset norske elever, slik at de kan leke seg fram til bedre tastaturferdigheter. Er det slik at elevene trenger litt oppfriskning fra barnetrinnet, er det bare å søke etter «sense-lang» og «touch» på Google. Da kommer man til rett sted ...

19. www.magasinett.no

Selv om mange nynorskartikler kommer på trykk på nettsidene til NRK, er det ikke hver dag man kommer over aktuell sakprosa på nynorsk. Heldigvis finnes nettstedet Magasinett, som jevnlig publiserer nye nynorsktekster for ungdom. Her kan både lærere og elever finne fram til artikler, anmeldelser og debattinnlegg, og ikke rent sjeldent inviteres det til ulike former for skrivekonkurranser.

Lærere bør legge merke til at det finnes et eget lærerrom på nettstedet. Her kan norsklærere blant annet laste ned en rikholdig håndbok med gode oppgaver for ungdomstrinnet.

20. www.nynorskbok.no

Finnes det et nettsted som presenterer nyere skjønnlitteratur på nynorsk? Ja, Nynorskbok.no er et slikt nettsted, med egne nettsider bare for ungdomsbøker. Dermed får de enda en sjanse, norsklærerne som leter etter guttelitteratur og ikke har oppdaget fantasybøkene til Asbjørn Rydland og spenningsbøkene til Robert Muchamore ...

21. www.allkunne.no

Åpne digitale oppslagsverk gjør det mulig å finne fram til troverdig informasjon på svært kort tid. Allkunne vil nok alltid være en lillebror til Store Norske Leksikon, men det kan være greit å vise en del elever at nynorsk faktisk er et levende bruksspråk – og at Allkunne er en god kilde i forhold til nynorsk skriftkultur.

22. nn.wikipedia.org

Alle elever kjenner Wikipedia, men er de bevisste på at Wikipedia finnes både på bokmål og nynorsk? Av og til er artiklene svært like når det gjelder innhold, men ikke alltid. Kanskje kan det også være en idé å gå til venstremargen for å finne lenkene til artikler på svensk og dansk.

Generelt er Wikipedia-sider gode å vise fram og snakke om i forhold til kildebruk, ikke minst på grunn av kildelistene nederst i hver artikkel.

23. www.skoleipraksis.no

Nettstedet «Skole i praksis» er en serie film-baserte ressurspakker produsert av Snöball Film i samarbeid med ulike nasjonale fagsentre. Filmene skal inspirere lærerne til å se større muligheter i fagene og til å tenke nytt rundt sin egen undervisningspraksis. Filmene kan for eksempel brukes som utgangspunkt for diskusjoner på fagseksjonsmøter eller til selvstudium. De ressurspakkene som virker mest relevante for norsklærere, har merkelappene «Nynorsk som sidemål» og «Filmarbeid på 8.–10. trinn». Den sistnevnte ressursen legger opp til et tverrfaglig arbeid av én ukes varighet.

24. www.youtube.com

Kan man bruke YouTube også i norskundervisningen? Jo, selvsagt kan man det, problemet er bare å bli klar over hva som finnes der – og å sortere ut alt det som kan minne om søppel.

Noen godbiter drister vi oss til å løfte fram. TV2s underholdningsprogram «Torsdag kveld fra Nydalen» har blant annet laget en fortrollende musikkvideo om nynorskrørsla, *Nynorsk song*. Samme kanal har lagt ut opptredener fra «Hver gang vi møtes»: Hva skjer med en låt som blir framført med en annen stemme, annen musikk og kanskje også på et annet språk?

25. www.datatilsynet.no

Spørsmål knyttet til personvern, opphavsrett og publisering, hører inn under norskfaget på ungdomstrinnet. De fleste læreverkene byr elevene på lite kunnskap om disse temaene, så desto bedre er det at Datatilsynet er på banen med presis informasjon og en liste over aktuelle lenker. Mye av stoffet vil kunne engasjere og opprøre eleverne – og i etterkant være utgangspunkt for gode diskusjoner i klasserommet. NB: Fra hovedmenyen kan man navigere seg fram til «Skole, barn og unge».

26. www.corbis.com

Den reviderte lærerplanen i norsk sier at elevene skal kunne utforme tekster digitalt, og da kan det gjøre seg med ferdiglagde illustrasjoner. Den internasjonale bildedatabasen Corbis tilbyr en mengde fotografier og tegninger av svært høy kvalitet, og så lenge bruken begrenser seg til skolesammenhenger, kan man slippe unna utgifter. En mulig oppgave for elevene kan være at de skal utforme en illustrert novelle, eller finne tegninger som skal passe til et dikt på et lysbilde i PowerPoint. At søkerordene må være på engelsk på Corbis, får norsklæreren godta.

NYNORSK REGELBOK

NORSKnytt

NYNORSK REGELBOK

TILPASSA NY NYNORSK RETTSKRIVING FRÅ AUGUST 2012

SUBSTANTIV

Ordklassen substantiv omfattar to underklassar:

- Fellesnamn**, som viser til ein gjenstand, eit vesen eller eit omgrep.
- Eigennamn**, som viser til eit individ, eit bestemt eksemplar eller ein stad.

Vi skriv eigennamna med stor bokstav. Nesten alltid er skrivemåten den same på bokmål og nynorsk. Nokre få unntak finst. Legg spesielt merke til desse stadnamna: **Alpane**, **Austerrike**, **Austlandet**, **Dauudehavet**, **Filippinane**, **Golfstraumen**, **Kanariøyane**, **Midtausten**, **Noreg** og **Raudehavet**.

Fellesnamna blir delte inn i grupper etter kjønn. Vi skil mellom

- Hankjønnsord (*maskulinum*)
- Hokjønnsord (*femininum*)
- Inkjekjønnsord (*nøytrum*)

Ein del substantiv har valfritt kjønn, slik at dei for eksempel kan vere anten hankjønnsord («ein klasse») eller hokjønnsord («ei klasse»). Du kan ikkje la eit ord veksle mellom å vere hankjønnsord og hokjønnsord i den same teksten.

Det er lurt å lære seg **hovudreglane for bøying av substantiv**, for då slepp du å slå opp i ordboka så ofte. Legg merke til at inkjekjønnsord i ubunden form har heilt lik skrivemåte i eintal og fleirtal:

TABELL 1: SUBSTANTIV	Eintal		Fleirtal	
	Ubunden form	Bunden form	Ubunden form	Bunden form
Hankjønnsord	(ein) stol	stolen	(fleire) stolar	(alle) stolane
Hokjønnsord	(ei) jente	jenta	(fleire) jenter	(alle) jentene
Inkjekjønnsord	(eit) tre	treet	(fleire) tre	(alle) trea

Nokre hankjønnsord er det mogleg å bøye som hokjønnsord i fleirtal (bunader/bunadene), på den same måten som nokre hokjønnsord kan få bøyingsendingar som hankjønnsord (øyar/øyane).

For hokjønnsorda finst det eitt viktig unntak frå hovudmønstret. Hokjønnsord som endar på **-ing** i ubunden form eintal, får hankjønnsendingane **-ar** og **-ane** i fleirtal:

TABELL 2: UNNTAK	Eintal		Fleirtal	
	Ubunden form	Bunden form	Ubunden form	Bunden form
Hokjønnsord på -ing	(ei) dronning	dronninga	dronningar	dronningane
	(ei) forteljing	forteljinga	forteljingar	forteljingane
	(ei) kjerring	kjerringa	kjerringar	kjerringane

Ei lita gruppe hankjønnsord følgjer ikkje hovudmørsteret for bøyning. Dei fem øvste substantiva i tabellen nedanfor følgjer likevel eit mønster: Dei har vokalskifte og hokjønnsendingar i fleirtalsformene. Dei fem nedste hankjønnsorda er uregelrette og må puggast kvar for seg.

TABELL 3: HANKJØNNSORD	Eintal		Fleirtal	
	Ubunden form	Bunden form	Ubunden form	Bunden form
Hankjønnsord med vokalskifte	(ein) bror	broren	brør	brørne
	(ein) son	sonen	søner	sønene
	(ein) bonde	bonden	bønder	bøndene
	(ein) fot	foten	føter	føtene
	(ein) nagl	naglen	negler	neglene
Uregelrette hankjønnsord	(ein) far	faren	fedrar	fedrane
	(ein) mann	mannen	menn	mennene
	(ein) feil	feilen	feil	feila
	(ein) sko	skoen	sko (el. skor)	skoa (el. skorne)
	(ein) ting	tingen	ting	tinga

Også nokre av hokjønnsorda har eit uregelrett bøyingsmønster. Her er dei viktigaste:

TABELL 4: HOKJØNNSORD	Eintal		Fleirtal	
	Ubunden form	Bunden form	Ubunden form	Bunden form
Uregelrette hokjønnsord	(ei) dotter	dottera	døtrer	døtrene
	(ei) mor	mora	mødrer	mødrene
	(ei) syster	systera	systrer	systrene
	(ei) ku	kua	kyr	kyrne
	(ei) hand	handa	hender	hendene

S-genitiv

S-genitiv er i bruk også på nynorsk, men sjeldnare enn i bokmål. På nynorsk brukar vi s-genitiv ...

- ved særnamn («*Ibsens skodespel*», «*Noregs land*», «*Oslos innbyggjarar*»)
- ved fellesnamn i ubunden form («*i manns minne*», «*på kvinners vis*»)
- i uttrykk for tid og mål («*ei vekes tid*», «*eit års arbeid*», «*ein femkilos torsk*»)

I hovudsak er det fire måtar å skrive om s-genitivane på:

Framgangsmåte	Formulering på bokmål	→ Formulering på nynorsk
1. Bruk preposisjonar	<i>bygdas folk, kommunens vedtak</i>	<i>folket i bygda, vedtaket til kommunen</i>
2. Lag samansette ord	<i>Stortingets vedtak, skolens bibliotek</i>	<i>stortingsvedtaket, skulebiblioteket</i>
3. Bruk <i>sin/si/sitt/sine</i>	<i>bondens traktor, Knuts sykkel</i>	<i>bonden sin traktor, Knut sin sykkel</i>
4. Lag leddsetningar	<i>Han sa beløpets størrelse.</i>	<i>Han sa kor stort beløpet skulle vere.</i>

VERB

Verb seier noko om

- ei handling («*å springe*», «*å lese*», «*å slå*»)
- ein tilstand («*å sove*», «*å leve*», «*å vere*»)
- ei endring («*å vekse*», «*å døy*»)

Vi bøyer verb i ulike tider. Det er blitt vanleg å skilje mellom presenssystemet (til venstre) og preteritumssystemet (til høgre). Når vi skriv ei forteljing om notid, brukar vi presenssystemet. Når vi skriv ei forteljing som er tidfesta ein gong i fortida, brukar vi preteritumssystemet:

Presens	går	Preteritum	gjekk
Presens perfektum	har gått	Preteritum perfektum	hadde gått
Presens futurum	skal gå	Preteritum futurum	skulle gå
Presens futurum perfektum	skal ha gått	Preteritum futurum perfektum	skulle ha gått

Oppslagsordet i ordlistene er alltid infinitivsforma, altså den ubøygde forma av verbet («*/e*», «*skjelv*», «*tenkje*»). Papirordlistene fortel oss korleis vi bøyer verb *a verbo*. Altså får vi vite bøyingsmønsteret for dei tre hovudformene av verbet: *presens*, *preteritum* og *presens perfektum*. I den digitale utgåva av Nynorskordboka (www.nynorskordboka.no) får du for kvart verb heile bøyingsmønsteret også for *imperativ*, *perfektum partsipp* og *presens partisipp*.

I nynorsk kan du velje om du vil bruke **infinitivsendinga -a** eller **-e**. I denne minigrammatikken brukar vi infinitiv på **-e**, akkurat som på bokmål. Same kva du vel, er det viktig å vere konsekvent i ein og same tekst.

Svake verb er verb som har ending i preteritum (*kasta*, *reiste*, *levde*, *køyrde*, *fortalte*, *nådde*). Som regel har desse verba ikkje vokalskifte.

Dei fleste nynorske verba er **a-verb**. Dei har endinga **-ar** i presens og **-a** i preteritum og perfektum partisipp. Hugs på at nesten alle dei verba som i bokmål sluttar på **-et** i preteritum, blir til a-verb på nynorsk:

TABELL 5: A-VERB	Infinitiv	Presens	Preteritum	Presens perfektum
å hoppe	hoppar	hoppa	har hoppa	
å kaste	kastar	kasta	har kasta	
å snakke	snakkar	snakka	har snakka	

E-verb har endinga **-er** i presens. I preteritum får dei endinga **-te** eller **-de**:

TABELL 6: E-VERB	Infinitiv	Presens	Preteritum	Presens perfektum
å kjøpe	kjøper	kjøpte	har kjøpt	
å lære	lærer	lærte	har lært	
å sende	sender	sende	har sendt	

Kan vi vite om vi skal bruke preteritumsendinga **-te** eller **-de** i eit e-verb?
 Ja, det finst hugseregler! E-verb med stamme som endar på **f, l, s, k, p, t** eller **r** (konsonantane i **FLASKEPOSTAR**), får endinga **-te** i preteritum og **-t** perfektum partisipp (trefte/treft, hjelpte/hjelpt, heitte/heitt, noterte/notert).

E-verb med stamme som endar på **d, v** eller **g** (konsonantane i **V-DAG**), får endinga **-de** eller **-dde** i preteritum (bygde, levde, arbeidde, greidde).

J-verb har **-je** i infinitiv og inga ending i presens slik som dei sterke verba. Som ein hovudregel har desse verba vokalskifte i preteritum og perfektum partisipp:

**TABELL 7:
J-VERB**

Infinitiv	Presens	Preteritum	Presens perfektum
å fortelje	fortel	fortalte	har fortalt
å setje	set	sette	har sett
å spørje	spør	spurde	har spurt
å velje	vel	valde	har valt

Kortverb er verb som berre har éi staving i infinitiv og som endar på rotvokalen. Dei har endinga **-r** i presens, **-dde** i preteritum og **-dd** i perfektum partisipp:

**TABELL 8:
KORTVERB**

Infinitiv	Presens	Preteritum	Presens perfektum
å bu	bur	budde	har budd
å nå	når	nådde	har nådd
å tru	trur	trudde	har trudd

Nokre av dei aller vanlegaste verba, **st-verba**, har **-st** i alle former. Dette er verb som har aktiv tyding, og dei må ikkje forvekslast med passivformene av andre verb («*det måtte kjørast vatn*»)

**TABELL 9:
ST-VERB**

Infinitiv	Presens	Preteritum	Presens perfektum
å finnast	finst	fanst	har funnest
å møtast	møtest	møttest	har møst
å synast	å synest	syntest	har synst
å treffast	treffest	treftest	har trefst

Ei lita gruppe **uregelrette svake verb** blir bøygde annleis enn både a-verb, e-verb, j-verb og kortverb. Det er snakk om mykje brukte verb, så du bør pugge bøyingsmønsteret:

**TABELL 10:
UREGELRETTE
VERB**

Infinitiv	Presens	Preteritum	Presens perfektum
å eige	eig	eigde	har eigd
å gjere	gjer	gjorde	har gjort
å leggje	legg	la	har lagt
å seie	seier	sa	har sagt
å vite	veit	visste	har visst
å kunne	kan	kunne	har kunna
å skulle	skal	skulle	har skulla
å vilje	vil	ville	har villa

Sterke verb har berre ei staving i preteritumsformene – og berre ei staving i presensformene. Så godt som alle sterke verb har vokalskifte, men det finst mange fleire verb enn dei som er første opp i lista nedanfor. Derfor er det ein god vane å slå opp mange verb i ordlista når ein les korrektur.

TABELL 11:
**STERKE
VERB**

Infinitiv	Presens	Preteritum	Presens perfektum
å be	ber	bad	har bedt
å bere	ber	bar	har bore
å binde	bind	batt	har bunde
å bite	bit	beit	har bite
å bli	blir	blei	har blitt
å by	byr	baud	har bode
å dra	drar	drog	har dratt
å drikke	drikk	drakk	har drukke
å ete	et	åt	har ete
å falle	fell	fall	har falle
å finne	finn	fann	har funne
å fly	flyg	flaug	har floge
å fryse	frys	fraus	har frose
å få	får	fekk	har fått
å gi	gir	gav	har gitt
å gli	glir	gleid	har glidd
å gråte	græt	gret	har gråte
å gå	går	gjekk	har gått
å halde	held	heldt	har halde
å kome	kjem	kom	har kome
å la	lèt	lét	har late
å leggje	legg	la	har lagt
å lese	les	las	har lese
å liggje	ligg	låg	har lege
å sitje	sit	sat	har sete
å sjå	ser	såg	har sett
å skjere	skjer	skar	har skore
å skrike	skrik	skreik	har skrike
å skrive	skriv	skrev	har skrive
å skyte	skyt	skaut	har skote
å slå	slår	slo	har slått
å sove	søv	sov	har sove
å springe	spring	sprang	har sprung
å stele	stel	stal	har stole
å stå	står	stod	har stått
å ta	tar	tok	har tatt
å vekse	veks	vaks	har vakse
å vere	er	var	har vore
å verte	vert	vart	har vorte
å vinne	vinn	vann	har vunne

Parverb

Nokre verb har både svak og sterk bøyning. Dei sterke verba er intransitive (einverdige) og tek ikkje objekt. Dei svake verba er transitive (toverdige) og tek objekt. Her er nokre eksempel:

• å liggje – ligg – låg – har lege	(<i>Boka låg på bordet.</i>)
• å leggje – legg – la – har lagt	(<i>Han la boka på bordet.</i>)
• å sleppe – slepp – slapp – har slokke	(<i>Elevane slapp unna snøraset.</i>)
• å sleppe – slepper – sleppte – har sleppt	(<i>Læraren sleppte elevane ut.</i>)
• å fryse – frys – fraus – har frose	(<i>Dei fraus under heile skituren.</i>)
• å fryse – fryser – fryste – har fryst	(<i>Dei fryste ned blåbæra.</i>)
• å sitje – sit – sat – har sete	(<i>Dei sat lenge framfor tv-en.</i>)
• å setje – set – sette – har sett	(<i>Dei sette seg ned i sofaen.</i>)

Presens partisipp

I nynorsk får presens partisipp endinga **-ande**:

- *Veslesyster sprang gråtande heim.*
- *Ungdommane blei sitjande og diskutere sluttspellet.*
- *Motorsyklane kom buldrande gjennom kyrkjedøra og forstyrra nok presten.*
- *Opposisjonsleiaren gledde seg over glitrande meiningsmålinger.*

Samsvarsbøyning

Perfektum partisipp oppfører seg på den same måten som adjektiv når vi skriv setningar:

- *Han hadde med seg ein spissa blyant i pennalaet.*
- *Det var eit tenkt tilfelle.*
- *Ho forstod ikkje kvifor dømde forbrytarar skulle få røyste i folkeavstemminga.*

TABELL 12: EIGEDOMSORD	Hankjønn	Hokjønn	Inkjekjønn	Fleirtal
Adjektiv:	ein <i>stor</i> gut	ei <i>stor</i> jente	eit <i>stort</i> hus	<i>store</i> born
Perfektum partisipp	ein <i>skiven</i> roman	ei <i>skiven</i> bok	eit <i>skrive</i> brev	<i>skrivne</i> vitsar

Bokmål har samsvarsbøyning av adjektiv, men ikkje full samsvarsbøyning for perfektum partisipp. På nynorsk bøyer vi både adjektiv og perfektum partisipp i samsvar med substantivet når dei står etter hjelpeverba *vere*, *verte* og *bli*:

- *Romanen* er *skiven* av Lars Mæhle.
- *Boka* vart *skiven* av ein politikar.
- *Brevet* er *skrive* av ein elev.
- *Vitsane* i kransekaka blir *skrivne* av folk med mykje humor.

Det kan vere vanskeleg å halde styr på alle bøyingsendingane ved samsvarsbøyning. Den digitale utgåva av Nynorskordboka gir svært god hjelp, for der står bøyingsmønsteret til alle nynorskord.

ADJEKTIV

Adjektiv seier noko om

- substantiv («*ein høg gut*», «dei **tjukke** og **tunge** bøkene», «*den femte* jente»)
- pronomen («*ho er snill*», «dei er **sintare** enn før»)

Ordenstala er ei spesiell gruppe adjektiv. Når ordenstala står aleine, kan vi av og til velje om vi vil skrive dei med siffer eller bokstavar. Dersom vi brukar adjektiv til å lage samansette ord, må vi bruke bindestrek når vi skriv ordenstalet med siffer, men ikkje når vi skriv med bokstavar:

- *Borna mine går i 3., 6. og 9. klasse.*
- *Eg går i niande klasse, og niandeklassen min er den beste i heile verda.*
- *Dei nye 8.-klassingane var overalt i skulegarden.*
- *Ho forelsa seg ofte i tiandeklassingar med mørkt hår.*

Vi gradbøyer adjektiva når vi samanliknar. Dei adjektiva som på bokmål blir gradbøygde med endingane **-ere** og **-est**, får endingane **-are** og **-ast** på nynorsk:

TABELL 13: GRADBØYING	Positiv	Komparativ	(ending)	Superlativ	(ending)
dårleg	dårleg are	-are	dårleg ast	-ast	
heldig	heldig are	-are	heldig ast	-ast	
høg	høg are	-are	høg ast	-ast	
snill	snill are	-are	snill ast	-ast	
treig	treig are	-are	treig ast	-ast	

Nokre adjektiv – særleg dei med mange stavingar – gradbøyer vi ved å bruke **meir** og **mest**:

TABELL 14: MEIR/MEST	Positiv	Komparativ	Superlativ
framand	meir framand	mest framand	
interessant	meir interessant	mest interessant	
komplisert	meir komplisert	mest komplisert	
skuffa	meir skuffa	mest skuffa	

Nokre adjektiv får uregelrett bøyning, akkurat som på bokmål. Legg merke til at skrivemåten av og til kan vere litt ulik på bokmål og nynorsk:

TABELL 15: UNNTAK	Positiv	Komparativ	Superlativ
få	færre	færrast	
lang	lengre	lengst	
gammal	eldre	eldst	
vond	verre	verst	
mange	fleire	flest	
mykje	meir	mest	
god	betre	best	

Samsvarsbøyning inneber at adjektivet blir bøygd i kjønn og tal i samsvar med substantivet det står til. Hovudmønsteret er at adjektiva får **t**-ending når dei står til inkjekjønnsord, og **e**-ending når dei står til fleirtalsformer:

Adjektiv som endar på vokal eller diftong, får endinga **-tt** i inkjekjønn:

TABELL 16: SAMSVAR	Hankjønn/hokjønn	Inkjekjønn	Fleirtal
	ein stor sofa	eit stort bord	store bokhyller
	ei trygg kvinne	eit trygt barn	trygge menneske
	ein god spelar	eit godt brød	gode matrettar
	ein stor villa	eit stort slott	store bygningar

Adjektiv som endar på vokal eller diftong, får endinga **-tt** i inkjekjønn:

TABELL 17: -TT	Hankjønn/hokjønn	Inkjekjønn	Fleirtal
	ein blå bil / ei blå dokke	eit blått slott	blå bygningar
	ein ny unge	eit nyt barn	nye born
	ei snau veke	eit snautt døgn	snaue tre døgn
	ein brei veg	eit breitt bord	breie vegar

Adjektiva **liten** og **eigen** har eigne former i alle kjønn:

TABELL 18: LITEN/EIGEN	Hankjønn	Hokjønn	Inkjekjønn	Fleirtal
	ein liten feil	ei lita øy	eit lite barn	små hus
	ein eigen veg	ei eiga hytte	eit eige rom	eigne fantasiar

Nokre adjektiv får inga ending i inkjekjønn:

- adjektiv som endar på -leg eller -ig (*eit dødeleg slag, eit gjerrig menneske*)
- nasjonalitetsord (*eit norsk flagg, eit indisk skip*)
- fleirstavingsord som endar på -sk (*eit fantastisk menneske, eit humanistisk fag*)

An-be-het-else-ord

Ord som byrjar med forstavingane **an-** og **be-**, er nesten alltid lønord som vi har fått frå tysk. I det nynorske skriftspråket prøvde ein lenge å unngå desse orda, og det same gjaldt bokmålsord med endestavingane **-het** og **-else**. I dag er det opna for nokre slike ord i nynorsk, for eksempel *angrep, beskjed, nyheit* og *følelse*. Ver likevel på vakt når du vil bruke an-be-het-else-ord:

- Skriv *rekne med* for **anta**, *ymte om* for **antyde**, *bruke* for **anvende**.
- Skriv *styrar* for **bestyrer**, *frigjering* for **befrielse**, *grunngiving* for **begrunnelse**.
- Skriv *rettferd* for **rettferdighet**, *fridom* for **frihet**, *kjærleik* for **kjærlighet**.
- Skriv *hending* for **hendelse**, *undersøking* for **undersøkelse**, *utsettelse* for **utsettelser**.

PRONOMEN

Pronomen er ord vi brukar i staden for substantiv. Det er vanleg å dele ordklassen inn i fire hovedgrupper:

- personlege pronomen («*eg*», «*deg*», «*vi*» ...)
- refleksivt pronomen («*seg*»)
- resiproke pronomen («*einannan*» og «*kvarandre*»)
- spørjepronomen («*kven*» og «*kva*»)

Bokmål har ei femte undergruppe, ubestemt pronomen, som inneholder ordet «man». Nynorsk manglar denne undergruppa, så vi må finne andre løysingar:

Bokmål	Nynorsk
<p>Man vet ikke hvorfor dinosaurene forsvant.</p> <p>Man kan jo lure på hva hensikten er.</p> <p>Man bør ikke si noe om kjolen hennes.</p>	<p>Vi veit ikkje kvifor dinosaurane forsvann.</p> <p>Ein kan jo lure på kva formålet er.</p> <p>Du bør ikkje seie noko om kjolen hennar.</p>

Vi har **personlege pronomen** både for første, andre og tredje person, og vi har eigne former for eintal og fleirtal. Dei personlege pronomena er dei einaste orda på norsk som har kasusbøyning: Dei har både ei subjektsform og ei objektsform. I kolonnen lengst til høgre fører vi opp eigedomsorda som hører til dei ulike personlege pronomena. Nynorske skrivemåtar er uteha:

TABELL 19: PRONOMEN		Subjektsform	Objektsform	Eigedomsord
Eintal	1. person	eg	meg	min
	2. person	du	deg	din
	3. person	han, ho, det	han, henne, det	hans, hennar
Fleirtal	1. person	vi/me¹	oss	vår
	2. person	de/dokker²	dykk/dokker	dykkar/dokkar
	3. person	dei³	dei	deira

1. fotnote: På nynorsk må vi velje anten «vi» eller «me» som subjektsform i første person fleirtal, vi kan ikkje veksle fram og tilbake mellom dei to formene i den same teksten. Det blir vanlegare og vanlegare å velje «vi», men særleg eldre innbyggjarar på Vestlandet held fast ved «me» når dei skriv.
2. fotnote: Frå august 2012 kan vi omsetje bokmålsordet «dere» til «dokker», utan å tenkje på kva som er subjektsform og objektsform. I skrift møter vi oftast «de» og «dykk».
3. fotnote: På nynorsk er det ikkje mogleg å gjere de/dem-feil, for vi brukar «dei» både som subjektsform og objektsform i tredje person fleirtal.

På bokmål kan vi bruke det personlege pronomenet «den» for å vise til eit hankjønnsord eller eit hokjønnsord. På nynorsk brukar vi pronomenet «**han**» for å vise til hankjønnsord og pronomenet «**ho/henne**» for å vise til hokjønnsord. Pronomenet «**det**» brukar vi likt på bokmål og nynorsk:

- *Ikkje rør fjernkontrollen, han er min!*
- *Kan du løfte opp sykkelen og låse han fast til sykkelstativet?*
- *Veit du noko nytt om hytta? I dette veret trur eg ikkje at ho står til i morgen.*
- *Har du sett boka mi? Eg la henne i sekken min ...*
- *Saka er vanskeleg, og derfor må vi drøfte henne grundig.*
- *Skal bordet stå attmed vindauge? Kan vi ikkje heller flytte det til kjøkenet?*

I høfleg tiltale brukar vi andre person fleirtal, anten vi vender oss til ein person eller fleire. Bokmålsorda «De», «Dem» og «Deres» heiter på nynorsk «**De**», «**Dykk**» «**Dykkar**». No for tida er det mest i omgang med dei kongelege at vi brukar slike høgtidelege former ...

- *Kan eg hjelpe Dykk med skolissene?*
- *De må endre frisyreren Dykkar snarast råd!*
- *Kan De vente til i morgen?*

BESTEMMARORD – DETERMINATIV

Bestemmarord (determinativ) er av dei nye ordklassane. Det er naturleg å dele orda i denne ordklassen inn i fire hovudgrupper:

- eigedomsord («min», «din», «sin», ...)
- peikeord («denne», «dette», «desse»)
- mengdeord (grunntala, artiklane, «ingen», «nokre», «alle», ...)
- forsterkarane «eigen» og «sjølv»

Vi bøyer berre nokre av **eigedomsorda** etter kjønn og tal. I denne tabellen har vi utevært dei eigedomsorda som anten er lite brukt eller aldri brukt i bokmåltekstar:

TABELL 20: EIGEDOMSORD		Hankjønn	Hokjønn	Inkjekjønn	Fleirtal
Eintal	1. person	sonen min	dottera mi	barnet mitt	borna mine
	2. person	sonen din	dottera di	barnet ditt	borna dine
	3. person	sonen hans sonen hennar sonen sin	dottera hans dottera hennar dottera si	barnet hans barnet hennar barnet sitt	borna hans borna hennar borna sine
Fleirtal	1. person	sonen vår	dottera vår	barnet vårt	borna våre
	2. person	sonen dykkar/dokkar	dottera dykkar/dokkar	barnet dykkar/dokkar	borna dykkar/dokkar
	3. person	sonen deira	dottera deira	barnet deira	borna deira

Vi plasserer som oftest eigedomsordet etter substantivet på nynorsk («*hundreåret vårt*»), ikkje framfor substantivet («*vårt hundrear*»). Her er fleire eksempel:

Bokmål	Nynorsk
<p>Eva, jeg vil gjerne lufte din hund ... <i>Sorry, jeg må vente på min bestemor!</i> <i>Hans høyeste ønske er å se Finnmark.</i></p>	<p>⇒ Eva, eg vil gjerne lufte hunden din ... ⇒ Sorry, eg må vente på bestemora mi! ⇒ Det høgste ønsket hans er å sjå Finnmark.</p>

Det er mogleg å bryte hovudregelen som seier at eigedomsordet skal stå etter substantivet, særleg om du vil framheve eigedomsforholdet:

- *Du kan låne min stol (men ikkje rektor sin ...)*
- *Eg blir sur om dei har brote seg inn i vårt hus (men ikkje i naboen sitt ...)*

Mengdeord

Ein del av **mengdeorda** bøyer vi etter kjønn og tal.

TABELL 21:
MENGDEORD
+EIGEN

Hankjønn	Hokjønn	Inkjekjønn	Fleirtal
annan	anna	anna	andre
ein	ei	eit	
einkvan	eikor	eitkvart	
ingen	inga	ikkje noko	ingen
kvar	kvar	kvart	
mang ein	mang ei	mangt eit	mange
nokon	noka	noko	nokre, nokon

Her er eksempel på korleis vi kan bruke orda ovanfor saman med substantiv:

- *Eit anna råd [inkjekjønnsord] er å plante blomstrane i store krukker.*
- *Brann-trenaren refsa sine eigne supporterar [fleirtalsform]*
- *På einkvan måte [hankjønnsord] må det gjerast.*
- *For politiet på Lillehammer er inga sak [hokjønnsord] for lita.*
- *Kvart år [inkjekjønnsord] dør over 320.000 menneske i arbeidsulukker.*
- *Mang ein politikar [hankjønnsord] kan finne trøyst i songane til Ivar Aasen.*

Nokre eller nokon?

På nynorsk brukar vi «nokre» der engelskmennene brukar «some», når vi veit at det finst fleire av noko. Vi brukar «nokon» der engelskmennene brukar «any», i uttrykk med spørsmål, tvil og nekting:

- *Nokre av pensjonistane hadde opplevd orkan før.*
- *Ho såg nokre av venene sine i byen.*
- *Det spørst om det kjem nokon fleire. [Tvil.]*
- *Lengst ut i havgapet var det ingen som trudde at nokon kunne bu. [Nekting.]*
- *Møtte du nokon på veg til fotballkampen? [Spørsmål.]*

LYDVERKET

Bokmål og nynorsk skil seg litt frå kvarandre når det gjeld enkelte språklydar. Nedanfor har vi prøvd å systematisere desse skilnadene:

æ ⇒ e

På nynorsk har vi ein del ord som vi skriv med *e* i staden for *æ*. Her er nokre eksempel:

- *å vere, å skjere, å bere* (verb)
- *vér, lér, skjer* (substantiv)

å, a, u ⇒ o

På nynorsk har vi fleire ord som vi skriv med *o* i staden for *å, a* og *u*:

- *ein drope, å opne, open, røten, tolmodig*
- *ein song, ei dotter, ein gong, ei stong*
- *eit golv, ei bøge, eit hòl, eit skot*

a ⇒ å

Ein del ord som vi skriv med *a* på bokmål, får i staden *å* på nynorsk:

- *frå* (preposisjon)
- *måndag, gáve, oppgáve* (substantiv)
- *låg* (adjektiv)

⇒ j

I ein del nynorskord dukkar det opp ein *j* som ikkje finst i det tilsvarende bokmålsordet:

- *mykje* (adjektiv)
- *ikkje* (adverb)
- *ferje, kyrkje* (substantiv)
- *å fortelje, å selje, å spørje, å velje* (verb)

vn ⇒ mn

På nynorsk har vi ein del ord som vi skriv med *mn* der vi på nynorsk skrive *vn*:

- *jamn* (adjektiv)
- *ein famn, ei hamn, eit namn, ein omn, eit stemne* (substantiv)
- *å hemne, å nemne, å stemne, å utjamne* (verb)

hv ⇒ kv

På bokmål startar dei fleste spørjeorda med *hv*, men denne konsonantforbinda finst ikkje på nynorsk. Orda startar i staden med *kv*:

- *kva, kvar, kven, kvifor* (spørjeord)
- *kval, kvile, kviskre, kvit* (andre ord)

diftongar

Nynorsk har mange fleire diftongar enn bokmål. Etter den nye rettskrivingsreforma i 2012 er det no obligatorisk også med mange øy-diftongar:

- *blaut, fraus, haust, laurdag, laus, raud, skaut*
- *fleire, heim, leike, meir, seie, skeiv, skreik, skreiv*
- *å drøyme, å døy, å gløyme, å gøyme, å høyre, å køyre, å strøyme, ei røyst, ei trøyst, eit øyre, trøytt*

enkeltkonsonantar

Nokre nynorskord har enkeltkonsonant der bokmålsorda har dobbeltkonsonant:

- *ein gut, eit glas, eit tal*
- *søner, føter, røter*

endingane -sam/-leg/-ar

Mange nynorskord endar på *-sam* der bokmålsorda endar på *-som*. På den same måten blir endinga *-lig* ofte til *-leg* på nynorsk:

- *einsam, følsam, hjelsam, lønsam*
- *dagleg, därleg, endeleg, eventyrleg, farleg, herleg, valdeleg, vennleg*

Nokre ord som har med yrke eller nasjonalitet å gjere, endar på *-ar* på nynorsk medan dei endar på *-er* på bokmål.

- *bakar, forfattar, fiskar, lærar, skreddar*
- *amerikanar, italienar, japanar, kinesar*

MINIORDLISTE

BOKMÅL – NYNORSK	BOKMÅL – NYNORSK	BOKMÅL – NYNORSK
<p>adlyde – lystre advarsel – åtvaring alene – aleine allerede – allereie, alt anførselstegn – hermeteikn annerledes – annleis ansatt – tilsett antall – tal, mengd avgjørelse – avgjerd bare – berre bedre – betre begivenhet – hending begravelse – gravferd blomst – blomster bløt – blaut bred – brei bruksanvisning – bruksrettleiing (et) budskap – (ein) bodskap de/dem – dei deilig – flott dere – dokker/de/dykk dessuten – dessutan drøm – draum drømme – drøyme dyp – djup egentlig – eigentleg eiendom – egedom ellers – elles enebolig – einebustad enhver – alle ensomhet – einsemd et – eit etter hvert – etter kvart flere – fleire flom – flaum foran – framfor, føre forberedelse – førebuing forbrytelse – brotsverk foreløpig – førebels forrige – førre fortsatt – framleis fortsettelse – framhald forutsetning – føresetnad for øvrig – elles fra – frå fremmed – framand frihet – fridom følelse – kjensle gave – gåve gjemme – gøyme</p> <p>grønn – grøn gutt – gut havn – hamn hel – heil hellig – heilag hennes – hennar hensyn – omsyn hilse – helse hjemme – heime hode – hovud hun – ho huske – hugse hva – kva hvem – kven hver – kvar hverandre – kvarandre hvilke – kva for nokre hvilken – kva for ein/ei hvilket – kva for eit hvis – viiss, dersom hvor – kvar, kor, der hvordan – korleis hvorfor – kvifor høst – haust høy – høg i hvert fall – i alle fall ikke – ikkje ild – eld imidlertid – likevel innen – innan innerst – inst innflytelse – påverknad istedenfor – i staden for jeg – eg jevnaldrende – jamgammal kirke – kyrkle kjærighet – kjærleik klær – klede kun – berre lav – låg leder – leiar lille – vesle likeledes – likeins lyve – ljuge, lyge løpe – springe lørdag – laurdag løsning – løys(n)ing man – ein mandag – måndag mene – meine</p> <p>midlertidig – mellombels mulighet – sjanse navn – namn nederst – nedst nese – nase Norge – Noreg nyhet – nyheit i nærheten – i nærleiken ondskapsfull – vondskapsfull oppfinnelse – oppfinning oppgave – oppgåve oversettelse – omsetjing overhodet – i det heile regne – rekne ren – rein rød – raud salg – sal samme – same sammen – saman se – sjå seier – siger selv – sjølv selvsagt – sjølvsagt si – seie siden (adverb) – sidan sjeldent – sjeldan sted – stad syk – sjuk såkalt – såkalla således – såleis tall – tal tegn – teikn tillatelse – løyve til tross for – trass i tirsdag – tysdag tro – tru trølig – truleg tyveri – tjuveri uke – veke uten – utan utenfor – utanfor vann – vatn veivalg – vegval verken A eller B – korkje A eller B videre – vidare virke – verke ytterst – ytst øke – auke øyeblink – ein augneblink åpne – opne</p>		

NYNORSKE SEIEMÅTAR

Aktiv og passiv

Når subjektet utfører handlinga, har vi ei aktiv verbform. Det blir klart for lesaren kven som handlar. Vi brukar passiv når vi ikkje veit kven som handlar, eller når det ikkje er viktig kven som handlar.

Aktiv	Passiv
<p>⇒ <i>Det er viktig at vi følgjer regelverket.</i></p> <p>⇒ <i>Elevane må levere inn søknadene før fristen.</i></p> <p>⇒ <i>Dei tilsette skal låse ytterdøra når dei går.</i></p>	<p><i>Det er viktig at regelverket blir følgt.</i></p> <p><i>Alle søknadene må leverast inn før fristen.</i></p> <p><i>Ytterdøra skal låsast når ein går.</i></p>

På bokmål kan ein uttrykkje passiv utan å bruke hjelpeverb (*Kjøkkenet gjøres rent hver tirsdag.*)

På nynorsk må vi alltid bruke **hjelpeverb** for å uttrykkje passiv. Anten brukar vi ei form av *bli/verte*, eller så brukar vi eit modalt hjelpeverb (*skal/skulle, vil/ville, kan/kunne, må/måtte, bør/burde*) og legg til **-ast** til stammen av verbet.

- *Kjøkkenet blir gjort rent kvar tysdag.*
- *Ingen blir straffa om eg får pengane mine tilbake.*
- *Bilen vart reparert på verkstaden like sør for Otta.*
- *Golvet skal vaskast med mopp.*
- *Rekningane bør betalast på forskot.*

Substantivsjuke

I bokmål kan vi finne litt tunge og substantivrike formuleringar som ligg langt frå kvardagsspråket. Når vi skriv nynorsk, går vi oftare rett på sak og brukar fleire verb:

Bokmål	Nynorsk
<p><i>Tillatelsen har en varighet på tre år.</i></p> <p><i>Vi skal gjøre en vurdering av forslaget.</i></p> <p><i>Georg, gå inn i ein dialog med partane!</i></p> <p><i>Elevene får økte kunnskaper om emnet.</i></p> <p><i>Det er viktig å tilstrebe en felles forståelse.</i></p>	<p>⇒ <i>Løyvet gjeld i tre år.</i></p> <p>⇒ <i>Vi skal vurdere forslaget.</i></p> <p>⇒ <i>Georg, snakk med partane!</i></p> <p>⇒ <i>Elevane lærer meir om emnet.</i></p> <p>⇒ <i>Det er viktig at vi forsøker å bli einige.</i></p>

Samansette verb

Der bokmål har fast samansettning, har nynorsk har ofte laust samansette verb:

Bokmål	Nynorsk
<p><i>Råtassen fra Arsenal ble utestenget i tre kamper.</i></p> <p><i>Regjeringen skal snart fremleggje et lovforslag.</i></p> <p><i>Skal vi underskrive her?</i></p> <p><i>Stortinget i Norge tilsvarer Riksdagen i Sverige.</i></p> <p><i>Jeg frasier meg alt ansvar for klubben.</i></p> <p><i>Forlaget utga tre praktbøker i fjor.</i></p>	<p>⇒ <i>Råtassen frå Arsenal blei stengd ute i tre kampar.</i></p> <p>⇒ <i>Regjeringa skal snart leggje fram eit lovforslag.</i></p> <p>⇒ <i>Skal vi skrive under her?</i></p> <p>⇒ <i>Stortinget i Noreg svarer til Riksdagen i Sverige.</i></p> <p>⇒ <i>Eg seier frå meg alt ansvaret for klubben.</i></p> <p>⇒ <i>Forlaget gav ut tre praktbøker i fjor.</i></p>

RETTSKRIVINGSREGLAR

Å eller og?

- ✓ Vi kan bruke desse to hovudreglane:

1 Infinitivsmerket **å** kan berre stå framfor eit verb i infinitiv:

Han liker å lese. Ho kjem til å klare det.

2 Bindeordet **og** står mellom ord og setningar av same type:

*Han les **og** skriv.*

(to verb i presens)

*Dei kan hoppe **og** danse.*

(to verb i infinitiv)

*Både huset **og** garasjen var nymåla.*

(to substantiv)

*Ein gammal **og** hjulbeint mann kom gåande.*

(to adjektiv)

*Caroline kan syngje, **og** Zygis kan danse.*

(to setningar)

- ✓ Dessutan brukar vi bindeordet **og** når vi gjer to ting samstundes:

*Han vart ståande **og** glo. Han vart sitjande **og** ete potetgull.*

✓ **Fortidsprøva:** Dersom vi er i tvil om vi skal skrive **å** eller **og**, kan vi bruke fortidsprøva. Då set vi verba i fortid: «*Dei dansar **og** ler*» blir i fortid til «*dei dansa **og** lo*». Vi ser at det er rett å plassere **og** mellom verba. «*Vi liker å prate*» blir i fortid til «*vi likte **og** pratet*». Dette gir inga mening, og vi må bruke infinitivsmerket **å**.

✓ **PS:** Etter ord som «prøve», «forsøke», «begynne», «starte» og «slutte» skal det ofte vere ein **å + infinitiv**:

*Malene prøvde **å** setje punktum på rett plass.*

*Eg forsøkte **å** smiske med læraren.*

*Vi begynte **å** lese eit nytt kapittel.*

*Laga skulle starte **å** spele klokka fire.*

*Femåringen ville slutte **å** sjå på barne-tv.*

Da/då eller når?

- ✓ Lær deg denne hugseregelen: «Den gongen då, kvar gong når»

- ✓ Når noko hender fleire gonger, eller om noko skal hende i framtida, brukar vi **når**:

*Han et frukost kvar dag **når** han står opp.*

(gjentaking)

*Kvar gong **når** han gjekk aleine til skulen, fekk han dynk.*

(gjentaking – fortid)

Når eg blir atten år, skal eg drikke som eit svin.

(framtid)

Når eg er ferdig med tiande klasse, kjem eg til å sakne norsklæraren.

(framtid)

«Vennane hans» eller «vennane sine»?

- ✓ Om Alexander og Mustafa står og skryt til kvarandre om kor gode vennar dei har, skryt Alexander då av «vennane sine» eller «vennane hans»? Rett svar: Alexander skryt av «vennane sine»! (Om Alexander skryt av «vennane hans», skryt han av vennane til Mustafa!)

Enkel eller dobbel konsonant?

- ✓ Her er hovudreglane for bruken av enkel og dobbel konsonant:

- ① Vi skriv enkel konsonant *etter lang vokal*.
- ② Vi skriv oftest dobbel konsonant *etter kort vokal*

Enkel konsonant	Dobbel konsonant
å tape	å tappe
å luke	å lukke
våt	ein vott
pen	ein penn
høg	(eg) høgg
eg	eit egg

- ③ Vi får *aldri dobbel m* i slutten av eit ord sjølv om det er kort vokal:

lam – lammet, kam – kammen

- ④ Det er alltid to l-ar i *alltid*, og aldri to l-ar i *aldri*.

- ⑤ Dobbelt konsonant blir *forenkla* når det kjem ny konsonant etter:

ein nøkkel – nøkkelen – fleire **nøklar** – alle **nøklane**

å minne – minner – **minte** – har **mint**

å treffe – treffer – **trefte** – har **treft**

trygg – **trygt** – trygge

NB: I samansette ord følgjer vi ikkje regelen ovanfor: *takknemleg, inngang, alltid*

NB2: Orda «visste», «visst» og «fullt» følgjer heller ikkje regelen ovanfor.

Grunnen til det er at vi ikkje skal forveksle desse orda med andre ord.

Orddeling og særskriving

- ✓ Når det er for liten plass på ei linje, må vi stundom dele ord. Det må gjerast på rett måte!

- ① Vi deler samansette ord mellom *dei ulike ledda*:

skule-dag, tann-lege, trafikk-lys, halv-vegs, tru-fast, køyre-tøy

- ② Vi deler orda slik at éin konsonant går til den nye linja:

appel-sin, fly-te, bru-ke, ha-ge, sko-gen

- ③ Vi kan også dele orda *før bøyingsendinga*:

skog-en, hus-et

- ④ Vi deler aldri ordet inne i en lyd [pens-jonist]. Det rette er pen-sjonist eller pensjo-nist

- ⑤ Ein vanleg feil mange gjer, er å setje inn mellomrom i ord som ikkje skal delast:

kjempebra (gale: kjempe bra)

vaskeklat (gale: vaske klut)

tohjulssykkel (gale: tohjuls sykkel)

sykkel verkstad (gale: sykkel verkstad)

- ⑥ Nokre ord skiftar tyding om dei blir delte i to:

Alt for freden! Altfor små sko!

Eg står over alt og alle. Lukta er overalt.

Stor eller liten forbokstav?

- ❶ Vi set alltid stor forbokstav etter punktum og også etter kolon om det kjem ei heilsetning bak:
Jentene drog på diskotek. Der dansa dei og mora seg.
Ei av jentene gjekk bort til ein gut og sa: Skal vi danse?
- ❷ Vi skriv stor forbokstav i *eigennamn*:
Zander, Louise, Gildeskål, Glomma, Sverige, Syden, Norden, Vinter-Noreg
- ❸ Vi skriv liten bokstav i *fellesnamn*:
båt, hund, skip, orkan
- ❹ Vi skriv stor bokstav i høflege tiltalepronomen og i «Stortinget» og «Noregs Lover»:
De, Dykk, Dykker, Dykkar Majestet
- ❺ Vi skriv liten forbokstav i *namn på stillingar, titlar, osv.*:
statsministeren, kong Harald, inspektør Eliassen, vaktmeister
- ❻ Vi skriv liten bokstav i *namn på dagar, månader og høgtider*:
Vi kom til hytta tysdag 12. august, nokre dagar etter olsok.

Korleis skal vi setje komma?

- ❶ **Komma mellom to sideordna setningar**
Tobias spelar fotball, og Catharina køyrer telemark
Dei sa at Emilie skulle stå i mål, for det hadde ho gjort før.
- ❷ **Alltid komma etter ei leddsetning som står først i heilsetninga**
Da konserten var over, gjekk dei heim.
Dersom du trener mykje, blir du sterk.
Etter kvart som Pamela vart eldre, fekk ho meir og meir appelsinhud.
- ❸ **Komma etter ei som-setning**
William som jobbar på bensinstasjonen, er flink til å reparere bilar.
- ❹ **Komma framfor ei unødvendig leddsetning**
William, som jobbar på bensinstasjonen, er flink til å reparere bilar.
Dei kom fram til hytta klokka ni, akkurat som venta.
- ❺ **Komma ved opprekning**
På torget hadde han kjøpt jordbær, eple, appelsinar og plommer.
Dei fekk kaffi, kaker, bollar og brus.
- ❻ **Komma ved svarord, tiltaleord og utrop**
«Ja, dette må du verkeleg lære.»
– Nei, det kan du banne på at eg ikkje vil!
No må du skunde deg, Kari!
– Au, det gjer vondt!
- ❼ **Komma ved direkte tale**
«Det er ingenting eg heller vil», sa Morten då han fekk ordre om å gjere matteleksene.

SPRÅKSJEKKEN

- Eg har sjekka at dei aller fleste **hankjønnsorda** sluttar på -ar og -ane i fleirtal.
Eksempel: gutar, amerikanarar, sjåførane, stolane
- Eg har sjekka at dei aller fleste **hokjønnsorda** sluttar på -er og -ene i fleirtal.
Eksempel: jenter, vesker, hyttene, bøkene
- Eg har sjekka at **inkjekjønnsorda** er utan ending i ubunden form fleirtal, og at dei sluttar på -a i bunden form fleirtal.
Eksempel: fleire eple, fleire menneske, alle husa, alle landa
- Eg har sjekka at eg har brukt **s-genitiv** berre i samband med eigennamn og i faste uttrykk.
Eksempel: Frankrikes president, i manns minne
- Eg har sjekka at eg har brukt **dobbel bestemming** der det er mogleg.
Eksempel: den største bilen (vår største bil), sofakroken min (min sofakrok)
- Eg har sjekka at ingen av verba sluttar på -et i preteritum.
Eksempel: høppet (skriv «hoppa»), kastet (skriv «kasta»)
- Eg har sjekka at dei verba som sluttar på -a i preteritum (**a-verba**), sluttar på -ar i presens.
Eksempel: I går handla eg inn maten. Det er alltid eg som handlar inn maten.
- Eg har sjekka at dei verba som sluttar på -e i preteritum (**e-verba**), sluttar på -er i presens.
Eksempel: I går kjøpte eg ei avis. Eg kjøper ei avis kvar einaste dag.
- Eg har sjekka at dei aller fleste **adjektiva** sluttar på -are i komparativ og på -ast i superlativ.
Eksempel: Ho blir sterkare og vakrare. Ho er alt no den sterkaste og vakraste.
- Eg har stilt inn **stavekontrollen** på nynorsk og undersøkt dei orda som stavekontrollen reagerer på. Dessutan har eg brukt **ordliste** og slått opp ord som eg er usikker på.

Ny modell for eksamen våren 2014

I mai 2014 møter tiendeklassingene nye oppgavetyper ved skriftlig eksamen i norsk. Den gamle ordningen, med én dag for skjønnlitterær skriving og én dag for sakpreget skriving, forsvinner. Først klokken 09.00 dagen før eksamen får elevene kjennskap til temaet.

Akkurat som før får elevene én eksamensdag til norsk hovedmål og én eksamensdag til norsk sidemål, men ellers ligger det an til betydelige endringer i eksamsordningen.

I den reviderte læreplanen for norskfaget står det ikke lenger noe om at elevene skal kunne skrive både sakpregede og skjønnlitterære tekster. Denne todelingen lever heller ikke videre på eksamensdagene, for nå er det et nyskrevet kompetanseområde som gjelder: Det er et mål «at eleven skal kunne skrive kreative, informative, reflekterende og argumenterende tekster både på hovedmål og sidemål med begrunnde synspunkter og tilpasset mottaker formål og medium.»

Kort sagt ser Utdanningsdirektoratet ut til å legge mer vekt på såkalte skrivehandlinger enn på de gamle sjangerbegrepene. Det er verdt å merke seg at det bare er kreativ skriving som udiskutabelt kan knyttes til skjønnlitteraturen. Informativ, reflekterende og argumenterende skriving passer mer naturlig sammen med de tradisjonelle sakprosasjangrene.

Endringen i kompetanseområlene kan med andre ord føre til at typisk skjønnlitterær skriving får mindre plass i eksamensoppgavene. En slik utvikling vil være i tråd med rådene fra mange skrifeforskere: Elevene bør i større grad skrive ulike typer sakprosa på skolen.

A-del og B-del

Både på hovedmålsdagen og sidemålsdagen vil elevene bli bedt om å skrive ulike typer tekster.

Del A vil ha minst én oppgave, ofte to oppgaver, som blir knyttet til en vedlagt tekst som ikke finnes i forberedelsesmateriellet. Oppgavene i del A kan være knyttet til hovedtemaet, men ikke nødvendigvis. Derimot er det et ufravikelig krav at oppgavene er nært knyttet til kompetanseområdet i norskfaget, for hele hensikten med flere skriveoppgaver er å måle en større bredde av læreplanen. Når oppgavene knyttes til en ukjent tekst, blir man dessuten sikrere på at eksamensoppgavene måler det den skal, nemlig elevenes kompetanse – ikke kompetansen til foreldre, søsken eller litt for hjelpsomme norsklærere.

De kunngjorte eksemplelloppgavene viser at eleven typisk kan bli bedt om å skrive et sammendrag av den ukjente teksten eller kommentere bestemte trekk ved teksten. For eksempel kan eleven bli spurta om å beskrive de virkemidlene som er brukt i en tekst, eller å beskrive samspillet mellom de ulike elementene i en sammensatt tekst.

Når det gjelder oppgavene i B-delen, vil de likne mye på de oppgavene som er blitt gitt de senere årene. I eksemplolloppgavene som er frigitt av Utdanningsdirektoratet, er alle B-oppgavene til hovedmålsdagen skjønnlitterære, mens alle B-oppgavene til sidemålsdagen er sakpregede. Med andre ord er det godt mulig at B-oppgavene den ene dagen fortsatt får et klart skjønnlitterært preg, mens B-oppgavene den andre dagen blir klart sakpreget, selv om direktoratet formelt sett ikke binder seg til en slik praksis.

Ny eksamensform, ny praksis?

Tidligere har det vist seg at endringer i eksamensformen virker inn på hvordan norskundervisningen legges opp i klasserommet. For å forberede elevene godt til eksamensdagen kan det virke som en god idé å la elevene beskrive hele tekster, både skjønnlitterære og sakpregede. Kanskje kan slike oppgaver føre til at elevene må lese tekstene på en annen og mer nøyaktig enn de ellers er vant til. I større grad enn før vil den skriftlige eksamenen i norsk måle leseferdigheter, ikke bare skriveferdigheter.

Ny eksamensveiledning på nyåret

En ny eksamensveiledning foreligger i februar. Mest spenning knytter det seg nå til hvordan A-oppgavene vil bli vurdert, og hvor sterkt A-oppgavene vil bli vektlagt i forhold til B-oppgavene.

Alle ungdomsskoler har tilgang til de nye eksemplolloppgavene. Lærere som skal logge seg på direktoratets hjemmesider, må bruke et passord som skoleledelsen har fått tilsendt.

«Heilt helt» populært blant elevane

Eksamensnemnda i norsk trefte blink med temaet for skriftleg eksamen 2013. Sensorane melder at særleg gutane var entusiastiske på førebuingsdagen. Men karaktergjennomsnittet vart akkurat som i tidlegare år.

Eksamensstatistikken syner at gjennomsnittskarakteren i norsk hovudmål var 3,7 for jenter og 3,2 for gutter, medan snittkarakteren for sidemålet var 3,5 for jenter og 3,0 for gutter. Over 20 prosent av elevane fekk ein toar i norsk sidemål – berre 10 prosent fekk ein femmar eller ein seksar. I hovudmålet får berre 12 prosent karakteren 5, berre 1,8 prosent får 6.

Frå førehandssensuren var signala tydelege: Sensorane må bli flinkare til å bruke ytterkantkarakterane. Dersom språkbruken ikkje heng på greip, skal det svært mykje til før innhaldet fører ein elev opp på trearen. På den andre sida: Det er lov å gi karakterane fem og seks til artiklar som ikkje ville fått kronikkplass i dei største dagsavisene. Elevane går berre i tiande, og dei har berre fem klokketimar til å handtere fleirledda oppgåvebestillingar som eksamensnemnda har snikra saman.

Kva bommar elevane på?

Det kan verke som om mykje gale skjer på det eine minuttet mange elevar set av til å velje og fortolke oppgåver:

- På sakprosaden svarer ei stor gruppe elevar berre på delar av oppgåvebestillinga.
- På sakprosaden slit mange elevar med å binde teksten saman til ein heilskap. Viss oppgåvelyden inneheld tre bestillingar, hender det ofte at svaret framstår som tre sjølvstendige tekstar.
- Ein del elevar tolkar sentrale ord i oppgåvelyden på ein unøyaktig måte. Eit eksempel er oppgåva om nasjonale heltar, der mange elevar ikkje viser at dei har forstått ordet «nasjonal», til dømes ved å presentere

Batman som ein nasjonal helt. Av andre stilbunkar kan ein få inntrykk av at elevane har arbeidd godt med ordkart i førebuingstida: Elevane skil godt mellom helt og førebilete, og dei brukar mange helte-ord på riktig måte: heltedåd, heltegjerning, heltebragd, heltestatus, antihelt, kvardagshelt, folkehelt og superhelt.

Ressursane i Norsknytt

På dei to neste sidene har vi gjort plass til eksamensoppgåvene for grunnskulen våren 2013. Mange skular har tradisjon for å bruke tidlegare eksamensoppgåver som tentamensoppgåver, men oppgåvene finst på nettet og i tusen heimar, så slik gjenbruk opnar for at elevane kan førebu seg litt for godt.

Eit alternativ kan derfor vere å synne fram dei oppgåvene som vart gitt, slik at læraren og elevane kan diskutere oppgåveformuleringane i fellesskap. Kva er nøkkelorda? Kvar ligg moglegheitene, og kvar finst fallgruvene?

Hjelpestørsmåla i den høgre kolonnen kan vere nyttige å stille for å vise elevane korleis ein kan arbeide med å tolke oppgåver. Forskjellen på ei god og ei dårlig tolking kan vere verdt meir enn ein heil karakter, så kanskje kan ein gjennomgang av tidlegare oppgåvesett vere verdifullt?

På side 54–55 følgjer nye oppgåveforslag til temaet «Heilt helt». Desse oppgåvene er det sjølvsagt mogleg å omformulere eller å blande med oppgåvene frå det originale oppgåvesettet. Også Utdanningsdirektoratet har kome framlegg til heilt nye oppgåver til temaet. Desse forslaga er ein del av eksempeloppgåvene for 2014.

OPPGAVER TIL EKSAMEN I NORSK HOVEDMÅL (SAKPROSA) 2013

	Oppgaveformuleringer	Til diskusjon
Oppgave 1	<p>I tekstene <i>Suarez slår tilbake mot kritikken</i> og <i>Om hundre år er allting glemt</i> kan du lese om helter som har usympatiske trekk. Bringsværd skriver: «Etter min mening er det viktig å velge seg helter som er Virkelige Helter, og ikke banditter og brøleaper.»</p> <p>Skriv en sakprega tekst der du tar stilling til Bringsværds påstand og reflekterer over årsakene til at vi dyrker helter som har usympatiske trekk.</p> <p>Lag en passende overskrift.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hvilke ord er de aller viktigste i oppgaveteksten? • Hvor i teksten bør du flette inn sitatet fra Bringsværd? • Hvem sikter Bringsværd til med uttrykkene «Virkelige Helter» og «banditter og brøleaper»? • Kjenner du selv eksempler på usympatiske helter? Er det bra med egne eksempler? • Hva kan være årsakene til at vi dyrker usympatiske helter?
Oppgave 2	<p>I forberedelsesmateriellet kan du lese om mange historiske helter. I våre dager vil vi påstå at de gamle heltebragdene hører fortida til.</p> <p>Skriv et kåseri om framtidas helter. Hvilke heltebragder må de utføre sett opp imot heltebragdene fortidas helter utførte?</p> <p>Lag en passende overskrift.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hva skal til for at en tekst skal kunne kalles for et kåseri? • Hvilke veldig små handlinger kan en lat person framstille som heltebragder? • Hva slags hverdagelige handlinger fra i dag kan bli sett på som heltebragder om femti år?
Oppgave 3	<p>I diktet <i>Til kongen</i> kan du om hvordan Arnulf Øverland hyller kong Haakon som en nasjonal helt: «Du hørte ingen klasse/men hele folket till!»</p> <p>Skriv en sakprega tekst der du reflekterer over hvilken rolle nasjonale helter spiller i dag. Gi eksempler på slike helter, og beskriv egenskapene som gir dem heltestatus.</p> <p>Lag en passende overskrift.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hva er en nasjonal helt? Passer Nelson Mandela til beskrivelsen? Batman? Max Manus? Zlatan Ibrahimovic? • Bør forfatteren tolke begrepet vidt eller snevert? • Hvilke trekk ved samfunnsutviklingen øker behovet for nasjonale helter?
Oppgave 4	<p>I teksten <i>Vakker og ventande</i> blir det hevdet at jenter fremdeles blir lært opp til at «ein perfekt utsjånad er det viktigaste dei kan og bør prestere i livet».</p> <p>Skriv en sakprega tekst der du tar stilling til påstanden og drøfter om det er forskjeller mellom kvinnelige og mannlige idealer.</p> <p>Lag en passende overskrift.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hva vil det si å drøfte? • Hvor mange prosent av teksten bør du sette av til å besvare henholdsvis den første og den andre delen av oppgavebestillingen? • Hva er påstanden(e)? • Ville du ha oppdratt en sønn og en datter på samme måte?
Oppgave 5	<p>I <i>Salomonsens konversationsleksikon</i> fra 1925 defineres helt slik: «Ved en Helt forstaar man den, der med ophøjet Energi og Mod sætter sit Liv ind i Kampen for en stor Sag [...] der kommer Menneskeheten til gode.»</p> <p>Skriv en artikkel der du reflekterer over helter før og nå i lys av denne definisjonen. Bruk minst to kilder i argumentasjonen din.</p> <p>Lag en passende overskrift.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Er det greit å begrense seg til krigshelter, eller bør man også nevne store forskere og vinnere av Nobels fredspris? • Finnes det fortsatt store saker å kjempe for i verden? • Hvordan kan du vise sensor at du har brukt minst to kilder?
Oppgave 6	<p>I <i>Folkets helter</i> kan du lese at mange ikke har helter i dag.</p> <p>Skriv en sakprega tekst der du reflekterer over ulike heltepasseringer på 10 på topp-lista, i hvilken grad vi trenger helter, og hva som skal til for at noen skal være helt for deg.</p> <p>Lag en passende overskrift.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • På hvilke måter kan man gruppere heltene på 10 på topp-lista? • Hvem når lengst, de som har helter eller de som ikke har? • Hvordan kan du vise at de tre delspørsmålene henger sammen?

OPPGÅVER TIL EKSAMEN I NORSK SIDEMÅL (SKJØNNLITTERATUR) 2013

	Oppgåveformuleringar	Til diskusjon
Oppgåve 1	<p>Leif i novella <i>Ørneredet</i> og Maximilian Kolbe har ulike historier, men begge mistar livet. Aung San Suu Kyi og Julian Assange har på kvar sin måte ofra store delar av liva sine for demokratiet.</p> <p>Skriv ein skjønnlitterær tekst der helten har ofra mykje for det han/ho trur på.</p> <p>Lag ei passande overskrift.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kva kan helten ha ofra? • Kva trur han på? • Kvifor er det riktig å kalle hovudpersonen ein helt? • Kvar foregår handlinga? • Når blir historia fortalt?
Oppgåve 2	<p>Superheltar som Batman, Supermann og Spiderman eldast i utgangspunktet ikkje.</p> <p>Skriv ein skjønnlitterær tekst der ein superhelt har blitt 70 år. Teksten må fokusere på kontrastane mellom superheltlivet og livet som gammal.</p> <p>Lag ei passande overskrift.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • På kva måte er superhelten prega av alderen? • Har superhelten dei same haldningane som før? • Korleis kan forteljaren få fram kontrastane (før/ho)? • Kva skjer den dagen handlinga tek til?
Oppgåve 3	<p>I novella <i>Soldaten som ikke skjøt</i> blir soldaten helt ved å ofre seg sjølv. Dina i <i>Skammarens dotter</i> blir helt på grunn av overnaturlege evner. Andre blir heltar heilt tilfeldig eller mot sin vilje.</p> <p>Skriv ein skjønnlitterær tekst om ein helt eller ei heltinne som opplever heltedyrking, men sjølv meiner det er ufortent og ikkje ønskjer heltestatus.</p> <p>Lag ei passande overskrift.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kva går heltedyrkinga ut på? • Kvar er vi? • Kva er det helten eigentleg ønskjer? Kva er det som hindrar helten i nå ønska sine? • Kva andre figurar bør vere med i forteljinga?
Oppgåve 4	<p>I juli 1969 landa Apollo 11 på månen, og Neil Armstrong og Edwin «Buzz» Aldrin var dei første menneska som gjekk på måneoverflata. I 21,5 time var Collins aleine i hovudfartøyet som krinsa rundt månen.</p> <p>Ta utgangspunkt i at Aldrin, Collins og Armstrong sjølve skulle bestemme kven som skulle ta dei første stega på månen, og kven som skulle bli igjen i hovudfartøyet. Skriv ei novelle eller eit utdrag frå eit skodespel frå timane før og under månelandinga. Du treng ikkje halde deg til historiske fakta.</p> <p>Lag ei passande overskrift.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • På kva måtar kunne dei avgjere kven som skulle ta dei første stega? • Bør dei tre personane ha svært like eigenskapar, eller blir teksten betre om dei tenkjer og oppfører seg ulikt? • Kven skal vere forteljaren? • Passar det mykje humor?
Oppgåve 5	<p>I Odd Nordstogas song <i>Ein farfar i livet</i> møter vi eit barn og ein farfar.</p> <p>Skriv ei novelle frå barnet sin synsvinkel.</p> <p>Lag ei passande overskrift.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kva er ei novelle? • Kva kan ein byggje vidare på frå songen? Kor fritt står forfattaren? • Korleis kan barnet oppdage nye sider ved farfaren?
Oppgåve 6	<p>Etter ekspedisjonar er det som oftast ein person som blir hugsa som helt, for eksempel Amundsen i <i>Kappløpet om Sydpolen</i>, mens det kanskje står ei heil gruppe bak heltegjerninga.</p> <p>Skriv ein skjønnlitterær tekst om ei heltegjerning der helten er avhengig av fleire medhjelparar, men ikkje sjølv er hovudpersonen.</p> <p>Lag ei passande overskrift.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kva er ei heltegjerning? • Finst det miljø som du har spesielt godt kjennskap til, og er det mogleg å tenkje seg ei heltegjerning i dette miljøet? • Kven skal vere hovudpersonen? Kva tenkjer hovudpersonen om helten?
Oppgåve 7	<p>Oskeladden var ein fattig husmannsgut og den yngste av tre brør. Dei to eldste brørne meinte at Oskeladden var dum og feig, men til slutt viste det seg at han var både den modigaste og den klokaste av dei tre.</p> <p>Skriv ein skjønnlitterær tekst der ein moderne oskeladd er hovudpersonen.</p> <p>Lag ei passande overskrift.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kva slags sjangrar kan du velje til denne oppgåva? • Kva kjenneteiknar ein moderne oskeladd? • Skal du skildre den moderne oskeladden på vegen opp, på toppen, eller på veg ned att? • Kan hovudpersonen vere ein fotballspelar?

OPPGAVEFORSLAG TIL SAKPREGET SKRIVEDAG

TEMA: «HEILT HELT»

Oppgave 1*

Diktet *Til kongen* er en hyllest til Norges konge i 1945.

Skriv en artikkel der du drøfter hva statsoverhoder betyr for folk i dagens samfunn. I teksten din må du også reflektere over hvilke egen-skaper en statsleder bør ha for å regnes som ei heltinne eller en helt.

Lag overskrift.

Oppgave 2

I teksten *Soldaten som ikke skjøt* nekter en av personene å følge ordrene fra en overordnet.

Kan det være heltemodig å velge bort våpen, eller setter man på den måten sitt eget og andres liv i fare? Skriv en sakpreget tekst der du tar stilling til spørsmålet. Bruk eksempler for å begrunne synspunktene dine.

Lag overskrift.

Oppgave 3*

Teksten *Folkes helter* inneholder ei 10 på topp-liste over helter som folk flest har. Lista viser at mange ikke har helter.

Har du ei heltinne eller en helt? Er det noen forskjell på helter man har som barn eller ungdom, og helter man har som voksen?

Skriv en artikkel eller et kåseri med utgangspunkt i disse spørsmålene.

Lag overskrift.

Oppgave 4

Artikkelen *Guttetur for Amundsen – døds Kamp for Scott* viser at kappløpet til Sydpolen ikke først og fremst handlet om polarfarernes fysiske egenskaper, men om hvem som hadde det beste utstyret og det beste støtteapparatet.

Skriv en sakpreget tekst med utgangspunkt i kappløpet mellom Amundsen og Scott. Fortell kort om dyrkingen av polarhelter og idrettsutøvere i Norge, og drøft om medaljevinnere fortjener merkelappen «idrettshelt» hvis suksessen i stor grad skyldes bedre utstyr og bedre støtteapparat enn konkurrentene.

Lag overskrift.

Oppgave 5

Illustrasjonen til Øystein Runde, plassert først i forberedelsesmateriellet, viser at det finnes helter innenfor mange samfunnsområder. Ikke alle disse områdene er representert på 10 på topp-listen i teksten *Folkets helter*.

Hvorfor tenker så få nordmenn på vitenskap, litteratur og teknologi når de blir bedt om å navngi en av heltene sine? Skriv en tekst der du gjør greie for hvordan heltebilder blir skapt i dagens samfunn, og drøft om vi har de riktige heltene.

Lag overskrift.

Oppgave 6

I tekstene *Hårek*, *Ørneredet* og *Soldaten som ikke skjøt* vender unge mennesker seg bort istedenfor å hjelpe den som trenger det.

Skriv en sakpreget tekst der du reflekterer over hvorfor mange mennesker viser mangel på mot i kritiske situasjoner, og om det er mulig å trenne opp heltemot. Bruk et eksempel fra forberedelsesmateriellet for å beskrive en situasjon der folk opptrer på en tafatt måte.

Overskrift: Mangel på heltemot

Oppgave 7

I forberedelsesmateriellet har du lest om personer som kan være både helter og forbilder.

Skriv en sakpreget tekst der gjør rede for heltebegrepet og forholdet mellom heltebegrepet og nært beslektede begreper. Bruk eksempler både fra vår egen verden og fra ulike fantasiverdener som støtte for forklaringene dine.

Lag overskrift.

Oppgave 8

I stillingsannonsen *Har du det i deg?* søker Vakt123 etter hverdagshelter.

Skriv et kåseri om hverdagshelter som yter en innsats for andre enn sine aller nærmeste.

Overskrift: Hverdagshelter

*Oppgavene stammer fra oppgavesettet som ble gitt til skriftlig eksamen for voksne våren 2013.

OPPGÅVEFORSLAG TIL SKJØNNLITTERÆR SKRIVEDAG

TEMA: «HEILT HELT»

Oppgåve 1*

Oskeladden var ein fattig husmannsgut og den yngste av tre brør. Brørne meinte han var dum og feig, men det viste seg at han var den klokaste og den modigaste av dei tre.

Skriv ei forteljing om ein moderne oskeladd som til slutt trekkjer det lengste strået.

Lag overskrift.

Oppgåve 2*

Kollasjen i førebuingsdelen viser fire ulike heltar. Ein av dei er Rosa Louise Parks.

Skriv ei forteljing, ei novelle eller eit utdrag frå eit skodespel om det som Rosa Louise Parks blei utsett for. Du treng ikkje å halde deg til historiske fakta.

Lag overskrift.

Oppgåve 3*

Dei som kjem først, får ofte all merksemd. Dei som kjem etter, blir sjeldan hugsa. Michael Collins var den tredje astronauten i romskipet som landa på månen i 1969. Han fekk ikkje same heltestatus som dei to som gjekk på månen, Armstrong og Aldrin.

Skriv ein skjønnlitterær tekst om tida etter måneferda i 1969. Teksten må få fram Collins sine tankar, kjensler og oppleveling av ikkje å bli helt trass i heltemodig innsats.

Lag overskrift.

Oppgåve 4

I førebuingsmateriellet finst eit bilet av ein statue som blir riven ned frå sokkelen sin.

Skriv ein skjønnlitterær tekst som startar med at ein heltestatue blir riven ned. Teksten må fram kvifor helten blir fjerna frå sokkelen sin.

Overskrift: Ned frå sokkelen

Oppgåve 5

Førebuingsmateriellet inneheld ein stillingsannonse med tittelen *Har du det i deg?*

Skriv ein skjønnlitterær tekst der hovudpersonen minner om ein ung antihelt. Ein vaksen person tre gonger stiller dette spørsmålet til hovudpersonen: «Har du det i deg?»

Overskrift: Har du det i deg?

Oppgåve 6

I teksten *Balto – helten frå Alaska* får vi vite at ein norskætta hund vart utropt til helt. I artikkelen *Guttetur for Amundsen – døds Kamp for Scott* kan vi lese at Roald Amundsen avliva over halvparten av hundane sine då han nådde opp til polplatået.

Skriv ein skjønnlitterær tekst om avlivinga av hundane til Amundsen. Få fram kva hovudpersonane føler og tenkjer gjennom replikkar, tankereferat og handlingar. Du treng ikkje å halde deg til historiske fakta.

Lag overskrift.

Oppgåve 7

I teksten *Strikkhopper nr. 13* fortel forfattaren at han blei filma i ein avgjerande augneblink.

Skriv ein skjønnlitterær tekst der eg-personen pressar sine eigne grenser til ytterpunktet. Eit videoopptak av eg-personen skal vise at verkelegheita er annleis enn det eg-personen fortel om, og at eg-personen anten er meir eller mindre heltemodig enn det som elles kjem fram i teksten.

Lag overskrift.

Oppgåve 8

Førebuingsmateriellet inneheld eit sitat av Ralph Valdo Emerson (1803–1882): «Ein helt er ikkje modigare enn ein vanleg mann. Han er berre modig i fem minutt lenger.»

Skriv ein skjønnlitterær tekst der sitatet er lagt munnen på ein av figurane. Replikken skal stå heilt til slutt i teksten.

Lag overskrift.

Oppgåve 9

I tekstane *Ørneredet* og *Suarez slår tilbake mot kritikken* møter vi personar som nok kan sjå på seg sjølv som heltar, men som ikkje blir oppfatta slik av alle andre.

Skriv ei novelle der du får fram at eg-personen er ganske åleine om å sjå på seg sjølv som ein helt. Få fram tankane til eg-personen mellom anna ved å legge inn minne frå barndomen og draumar om framtida.

Lag overskrift.

*Oppgåvene er henta frå oppgavesettet som vart gitt til skriftleg eksamen for vaksne våren 2013.

Forslag til forberedelser til A-delen

Hvordan kan elevene forberede seg best mulig til A-delen på skriftlig eksamen i norsk? Norsknytt bringer i dette nummeret åtte eksempeloppgaver med tilhørende elevsvar, som elevene kan studere og diskutere i klasserommet.

Norsknytts eksempeloppgaver er forsøkt laget etter samme lest som de A-oppgavene Utdanningsdirektoratet selv har publisert. Elevene blir bedt om å forholde seg til en av tekstene i forberedelsesmateriellet og skrive en kort tekst der de kan vise fram deler av sin norskfaglige kompetanse.

Til hver av de åtte eksempeloppgavene har vi lagt inn tre fiktive elevsvar med klare styrker og svakheter. Hensikten er at elevene selv kan studere og vurdere disse svarene, helt i tråd med den reviderte læreplanens satsning på eksempeltekster. Når elevene opplever hvordan andre elever kan finne på å svare, blir det lettere for dem å forstå hva som skiller gode og dårlige svar.

Før elevene begynner å studere og vurdere eksempeloppgavene og eksempelsvarene, kan det være en god idé å trykke

opp og dele ut de to kopioriginalene på side 66 og 67. Den første kopioriginalen viser seks krav til gode oppgavesvar. Den andre kopioriginalen viser direktoratets nyeste kjennetegn på måloppnåelse ved skriftlig eksamen i norskfaget. Disse to dokumentene kan gjøre det lettere for elevene å forstå hvordan A-delen blir vurdert til eksamen.

Hva er vitsen med så mye som åtte eksempeloppgaver, i tillegg til de oppgavene som direktoratet allerede har publisert? Hvis direktoratets oppgaver brukes som tentamensoppgaver, kan Norsknytt-oppgavene brukes som forberedelse til tentamen. Et par ark kan gjennomgås i plenum; andre ark kan være utgangspunkt for gruppevisse fagsamtaler med resten av klassen som tilhørere.

KOMMENTAR TIL «ELEVSVARENE»

Oppgåve A1 (side 58)

SVAR 1: Eleven skil godt mellom motiv, tema og bodskap, og han forklarer korleis fotografiet både passar og ikkje passar som ein illustrasjon til romanutdraget. Omtalen av hendingane i Tsjetsjenia er noko kortfatta, på den same måten som fotografiet er omtalt på ein litt overflatisk måte. Bruken av parentes fungerer på eit vis, men er ikkje heilt elegant.

SVAR 2: Eleven påstår og grunngir at romanutdraget og fotografiet ikkje passar saman. Svaret viser at eleven les teksten svært bokstaveleg, og eleven viser ikkje evne til å sjå tematiske likskapar. Bruken av tre utropsteikn og adresseringa til Utdanningsdirektoratet er ikkje ein formålsteneleg skrivemåte ut frå oppgåva som er gitt.

SVAR 3: Eleven skriv eit kort handlingsreferat i det første avsnittet. I det andre avsnittet skriv han litt om fotografiet, men lite om samanhengen mellom dei to. Stilmessig bryt det siste ordet «teit» med språkbruken i resten av avsnittet. Eleven har feilaktig putta inn ein apostrof i «Mustaev's». I den siste linja følgjer eleven ikkje regelen om å bruke stor bokstav i det første ordet i ei setning som følgjer eit kolon.

Oppgåve A2 (side 59)

SVAR 1: Eleven påstår at kommunikasjonen fungerer greitt og gjer eit forsøk på å underbygge svaret sitt. Forslaget om at Kark kunne ha sagt noko anna er lite presist. Det korte og ufullstendige elevsaret viser at eleven ikkje har forstått teksten godt. Eit kommateikn manglar framfor ordet *men*.

SVAR 2: Elevsaret er på alle måtar svært solid. Eleven fangar opp og kommenterer på ein presis måte vesentlege trekk ved teikneseriestripa. Språkbruken er sikker, og eleven nyttar norskfaglege uttrykk på ein overtydande måte. Tekstoppbygginga er god. Avsnittet har kanskje ikkje ei ordentleg startsetning, men til gjengjeld ei konkluderande sluttsetning.

SVAR 3: Eleven skriv fleire setningar som handlar om kommunikasjon, men elevsaret er i liten grad eit relevant svar på oppgåva. Eleven nyttar seg av fleire norskfaglege uttrykk, men desse uttrykka hjelper ikkje lesaren til å forstå teikneseriestripa betre. Jamt over har observasjonane til eleven liten verdi. I den siste setninga manglar kommateikn etter leddsetninga som kjem først i heilsetninga.

Oppgave A3 (side 60)

SVAR 1: Eleven har svart i form av ei punktliste, ikkje som ein samanhengande tekst. Det femte punktet manglar. Dei fire svara er ikkje særleg djupe, men i punkt to og tre er eleven i det minste på sporet. Ingen av påstandane er grunngitte.

SVAR 2: Eleven gjer mange gode observasjonar og brukar norskfaglege uttrykk på ein god måte. Elevsvaret er på ein god måte delt inn i avsnitt med ulike tema. Sitatet i det første avsnittet er noko omskrive sammenlikna med originalteksten. Eleven viser fin evne til å tenke kreativt og sjølvstendig. Språkbruken er god.

SVAR 3: Eleven har ein litt arrogant skrivemåte som sikkert kan provosere sensorane, noko som er særleg uheldig fordi eleven feiltolkar songteksten. Nordstoga skriv om «ein farfar i live», ikkje om «ein farfar i live». Eleven har fleire feilskrivingar: *skriver* for *skriv*, *eineste* for *einaste*, *samman* for *saman*, *gangar* for *gonger/gongar*, *nemlig* for *nemleg*, *noen* for *nokon* og *farfarar* for *farfedrar*.

Oppgave A4 (side 61)

SVAR 1: Eleven har funnet fram til flere relevante sitater fra teksten, men benytter i svært begrenset grad egne formuleringer. Eleven kommer ikke med egne påstander som blir utdypet. Eleven benytter i liten grad norskfaglige uttrykk.

SVAR 2: Eleven viser bare til egenskaper ved Leif som kan oppfattes som positive eller nøytrale, men ikke til de negative egenskapene. Noen formuleringer er elevens egne tolkninger: Det står ikke noe i fortellingen om at jenta er «en av de vakreste» eller at han klatret opp «for å tøffe seg for henne». Eleven formulerer seg klart, men benytter ikke norskfaglige uttrykk.

SVAR 3: Elevsvaret er svært solid. Eleven gjør mange gode observasjoner og refererer til konkret og relevant informasjon i teksten. God bruk av norskfaglige uttrykk. Fin inndeling i ytre og indre egenskaper.

Oppgave A5 (side 62)

SVAR 1: Eleven benytter overbegrepet artikkel om nyhetsartikkelen, og nevner sentrale trekk som sannhet og saklighet, men der stopper det opp. Sammenlikningen med Suarez er kanskje humoristisk, men lite relevant. Sterkt mangelfull rettskrivning – mange feil på få linjer.

SVAR 2: Teksten er ikke en debattartikkel slik eleven påstår. Eleven forsøker å begrunne påstanden sin og referer til konkrete steder i teksten. Den litt ironiske skrivemåten er lite hensiktsmessig. Gal bruk av kommategn i andre linje. Feilstaving av *insisterer*.

SVAR 3: Elevsvaret er på alle måter svært solid. Eleven identifiserer teksten som en nyhetsartikkel og begrundar sjangerplasseringen svært godt ved å vise til trekk ved innholdet, skrivemåten og utformingen. Mange gode observasjoner. Presis og profesjonell bruk av faguttrykk.

Oppgave A6 (side 63)

SVAR 1: Det første avsnittet er litt på siden av det oppgaven ber om. I det andre avsnittet beskriver eleven forholdsvis fyldig ett trekk ved argumentasjonen til Bringsværd, nemlig bruken av sammenlikninger. Dette avsnittet har god struktur, mye innhold og noe bruk av norskfaglige uttrykk.

SVAR 2: Svaret er kort og ufullstendig. Påstanden om at han sammenlikner sjørøvere med skuespillere (Flynn og Depp) er ikke korrekt. Påstanden om at Bringsværd sammenlikner på en kjempefin måte er lite interessant. Egennavn oppgitt i originalteksten blir stavet feil, og eleven særskriver både *sjørøvere* og *kjempefin*.

SVAR 3: Tydelig og informativ innledning. Eleven trekker inn de retoriske appellformene ethos, pathos og logos, men kommer ikke helt i mål i forhold til å beskrive måten som Bringsværd argumenterer på. Eleven refererer fint til teksten i avsnittet om pathos. Avsnittet om logos gir lite mening. Konklusjonen er rar, det er lite heldig å tallfeste antall måter som Bringsværd argumenterer på. Tretallet skal skrives med bokstaver.

Oppgave A7 (side 64)

SVAR 1: Vennleg og direkte skrivemåte. Fleire skrivefeil: *en* for *ein*, *mye* for *mykje*, *så* for *såg*, *skriv* for *skriver* og *bare* for *berre*.

SVAR 2: Ok med emneoverskrift. Skrivestilen er ikkje sakleg og vennleg, slik oppgåveteksten ber om. Feil bøyning av verbet *å synast*. Ingen eigentleg argumentasjon i tråd med oppgåva. Helsing manglar.

SVAR 3: Skrivemåten er vennleg og forsiktig. Kreativt forslag om vegen vidare. Helsinga står saman med hovudavsnittet, ikkje under. God nynorsk.

Oppgave A8 (side 65)

SVAR 1: Det gir lite mening at den andre og tredje replikken har byttet plass i forhold til tegneserien: Det virker som om eleven ikke har forstått teksten. Ordet «Scenebeskrivelse» er ført opp på samme måte som en rolleinnehaver, med punktum etter seg. Selve sceneanvisningen er ikke kursivert. Dessuten er den svært tynn. Særskrivningsfeil i ordet *stekepanne*.

SVAR 2: Oppsettet oppfyller forventningene til et skrevet skuespill. Replikken «Du skremte meg!» stemmer dårlig med at figurene stirrer hatefullt mot hverandre i forkant – men vi kjenner ikke konteksten.

SVAR 3: Sceneanvisningene fungerer, men samtalet er skrevet som i en fortelling. Tankereferatene vil ikke fungere på scenen. I den første og andre replikken er anføringsverbet feilaktig skrevet med stor bokstav. I den tredje replikken brukes feilaktig en bindestrek som replikkstrek. I det nest siste avsnittet er det påfallende lite variasjon i setningenes begynnerord.

Oppgåve A1

Utdraget frå Musa Mutaevs roman *Soldaten som ikke skyt* er illustrert med eit fotografi. Vurder korleis romanutdraget og fotografiet passar saman. Skriv ein kort, samanhengande tekst.

Eksemelsvar 1

Romanutdraget fortel oss om ein soldat som ikkje vil skyte, mens fotografiet syner oss eit revolverløp med krøll på. Sjølv om romanutdraget og fotografiet har ulike motiv, er det mykje som er likt når det gjeld tema og bodskap. Både romanutdraget og fotografiet dreier seg om å finne ikkje-valdelege løysningar. (Studerer vi kjeldelista som følgjer med, oppdagar vi at fotografiet har filnamnet «non-violence.jpg», altså «ikkje-vald.jpg» på nynorsk.) Konklusjonen min er at fotografiet ikkje viser handlingane i romanutdraget, men at fotografiet har omtrent det same temaet / den same bodskapen.

Kommentar

Eksemelsvar 2

Romanutdraget og fotografiet passar ikkje saman. I romanutdraget får vi høre om ein merkeleg soldat som ikkje vil skyte, sjølv om kapteinen gir ordre om det. Soldaten vil heller lese i Bibelen!!! Fotografiet viser ein pistol som er heilt øydelagt, men det står ikkje noko om ein slik pistol i romanutdraget. Problemet til soldaten er ikkje at han ikkje har noko å skyte med, men at han ikkje har lyst til å skyte. Kort sagt har Utdanningsdirektoratet tabba seg ut ved å plassere fotografiet og romanutdraget saman: Lesaren får feil tankar i hovudet når han ser illustrasjonen.

Kommentar

Eksemelsvar 3

Utdraget frå Musa Mutaevs roman skildrar ein situasjon der russiske soldatar er tatt til fange av tsjetsjenarar. Dei russiske soldatane er redde for å bli skotne, men ein av tsjetsjenarane oppdagar brått at han har sett den eine russiske soldaten før – og at han kan takke nettopp denne soldaten for at han framleis lever. Vi får ikkje vite korleis det går, men kanskje bergar russarane livet nettopp fordi den eine av russarane droppa å skyte da han kunne.

Fotografiet viser ein revolver som har krølla seg saman, slik at det ikkje er nokon god idé å bruke revolveren til å skyte med. Fotografiet har altså noko til felles med romanutdraget: mottakaren bør skjønne at våpenbruk er teit!

Kommentar

Oppgåve A2

I teikneserien *Hårek* stiller Hårek eit spørsmål som Kark svarer på. Vurder korleis kommunikasjonen fungerer mellom dei to. Skriv ein kort, samanhengande tekst.

Eksemelsvar 1	Kommentar
Kommunikasjonen fungerer heilt greitt. Hårek stiller eit spørsmål som Kark svarer på men Kark må tenkje seg om før han svarer. Han kunne kanskje ha svart noko anna.	
Eksemelsvar 2	Kommentar
I den første av dei tre teikneserierutene stiller Hårek eit retorisk spørsmål til Kark: «Kvar er den moderne krigaren som kan forsera denne muren og gje oss siger?» Hårek brukar kroppsspråket og peiker på muren med sverdet sitt og vel litt svulstige ord for å setje mot i undersåttane sine, men dei gir liten respons. I den andre teikneserieruta ser det ikkje ut til at kommunikasjonen er på topp, for dei tre figurane er tause og har ikkje eingong blikkontakt. Det er tydeleg at Kark og venen hans ser etter «den moderne krigaren» utan å skjøne at Hårek siktar til nettopp dei to. I den tredje teikneserieruta svarer Kark med det same kroppsspråket og mimikken som i den første ruta: «Eg trur ikkje han er her i dag!» Hårek lèt att auga og svarer ikkje. Kommunikasjonen har stoppa heilt opp.	
Eksemelsvar 3	Kommentar
Kommunikasjon betyr å samtale eller det å være i forbindelse med (<i>Kontekst</i> , side 11). I denne kommunikasjonssituasjonen er Hårek avsender (den som spør), og han har eit budskap til Kark og han andre. Etterpå blir det omvendt, for da er det Kark som snakkar til Hårek. Altså er Hårek både avsendar og mottakar i denne teikneserien, og det same gjeld Kark. Det er vanskelig å si om vikingane DOBBELTKOMMUNISERER eller ikkje. Om eg skal prøve meg med ein påstand her på slutten ser det ut som om dei seier éin ting med stemmen og omrent det samme med kroppsspråke.	

Oppgåve A3

Skriv ein kort, samanhengande tekst der du forklarer kva du trur Odd Nordstoga prøver å få fram i songen *Ein farfar i livet skal alle ha*.

Eksemelsvar 1	Kommentar
<p>Kva kan vere bodskapen i <i>Ein farfar i livet bør alle ha?</i></p> <ol style="list-style-type: none">1. At alle barn bør ha ein farfar2. At det kan vere fint å snakke med ein farfar3. At det er verdt å lytte til farfar4. At ein farfar utan kjeledress ikkje er ein ordentleg farfar5.	
Eksemelsvar 2	Kommentar
<p>Kva prøver Odd Nordstoga å få fram i songen <i>Ein farfar i livet?</i> Ei tekstlinje blir repetert på nytt og på nytt, «Ein farfar i livet skulle alle ha», og her er vi nok ved hovudpoenget: Sjølv om små born kan ha både ei mor og ein far som passar godt på, kan kvardagen bli så travel og stressande at borna ikkje får høve til å spørje om alt det som dei går rundt og lurer på.</p> <p>I den tredje strofa skriv Nordstoga om «farfar i kjeldress (...) med lommene fulle av gammalt skrot». Her ser eg for meg at farfaren blir framstilt som ein representant for ei anna tid, ein person som kan skape band mellom den eldste og den yngste generasjonen i samfunnet. På sett og vis blir farfaren ein form for kulturbærar. Kanskje veit han lite om Skype og Playstation 4, men han veit nok eitt og anna om snekring og fiskereiskap.</p> <p>Elles trur eg det er litt tilfeldig og ikkje så viktig at Odd Nordstoga heile tida nemner ein farfar – ikkje ein morfar, ein onkel, ei gammaltante eller ein nabo. Det aller viktigaste er nok at eit barn heile tida har ein vaksen person med mykje tid å gå til, ein person som bryr seg mykje om barnet.</p>	

Eksemelsvar 3	Kommentar
<p>For meg er det ganske så opplagt hva Nordstoga prøver å få fram, for han skriver det i kvart eineste vers og til samman sju gangar, nemlig at alle bør ha ein farfar i live. På slutten skriv han det til og med to gangar på rad, sånn i tilfelle noen har vondt for å få med seg poenget med levande farfarar.</p>	

Oppgåve A4

Forklar med dine egne ord hvordan Leif blir beskrevet i fortellingen *Ørnerebet* av Bjørnstjerne Bjørnson. Begrunn påstandene dine ved å vise til konkrete opplysninger i teksten.

Eksemelsvar 1	Kommentar
<p>Leif var «den beste gutt i Endregårdene», men han «var ikke av slekten». Han hadde «krøllet hår og små øyne, var ferm i all slags lek, og kvinnekjær». Han «var fast i hånden og foten». På slutten av fortellingen «lå han der, opprevet og ugjenkjennelig».</p>	
Eksemelsvar 2	Kommentar
<p>Leif blir beskrevet som den kjekkeste gutten i bygda, med krøllete hår og små øyne. Han er kvinnekjær, og en av de vakreste jentene i bygda har vært forelsket i ham helt fra hun var et lite barn. For å tøffe seg for henne, klatrer han opp til et ørnerede for å ødelegge egg, selv om han setter sitt eget liv i fare. Til tross for at det var svært vanskelig å klatre, kom han seg nesten helt opp.</p>	
Eksemelsvar 3	Kommentar
<p>Bjørnson beskriver Leif først og fremst gjennom skildringer og handlingsreferat. Om forhistorien til Leif får vi vite lite, men det går fram av teksten at han er foreldreløs og vokser opp på Endregårdene. Leifs alder er ikke oppgitt, men han omtales som «den beste gutt» og så ung at han ennå ikke «var kommet i sin beste alder». Siden han samtidig var «kvinnekjær», kan vi kanskje gå ut fra at han var en eldre tenåringsgutt? Leifs ytre egenskaper er sparsomt beskrevet: Han hadde «krøllet hår og små øyne», men siden han klatrer opp en fjellside nesten ingen andre våger seg på, kan vi nok gå ut fra at han var velbygd.</p> <p>De viktigste egenskapene som beskrives, er de indre egenskapene. Leif framstår som litt brautende ved at han sier høyt at han skal nå ørneredet, til tross for at «eldre folk mente han ikke burde si det så høyt». Når han får råd fra de eldre om å droppe fjellturen, «hører han blott sin egen lyst» (tankereferat). Også når den unge jenta reiser seg og roper på Leif, velger han å klatre videre. Leif er med andre ord en tanke sta. Med tanke på at han mislykkes og faller ned, framstår han også som en person som overvurderer seg selv.</p>	

Forberedelse til skriftlig eksamen – den obligatoriske A-oppgaven
EKSEMPELOPPGAVER OG EKSEMPELSVAR

Oppgåve A5

Forklar hvilken sjanger teksten *Suarez slår tilbake mot kritikken: – Jeg filmer aldri* tilhører? Begrunn svaret ved å vise til sjangertrekk i teksten. Skriv en kort, sammenhengende tekst.

Eksemelsvar 1

D er en artikkkel. Den er hentet fra www.nrk.no. Sellom Suarez kan være løynaktig og usakelig, er artikkelen både sann og sakelig synes jeg.

Kommentar

Eksemelsvar 2

Teksten er en debattartikkkel der Luis Suarez (25) insiterer på at han aldri forsøker å jukse seg til fordeler på fotballbanen. Han kommer med påstander, («mange kritiserer meg uten grunn») som han begrunner så godt som bare Liverpool-spillere kan gjøre det («Det gjør meg opprørt, for jeg prøver bare å gjør mitt beste»).

Kommentar

Eksemelsvar 3

Teksten *Suarez slår tilbake mot kritikken: Jeg filmer aldri* er en nyhetsartikkkel. Denne påstanden begrunner jeg slik:

For det første handler tekster om en hendelse som var aktuell på skrive-tidspunktet. Hovedpersonen er godt kjent i fotballverdenen, og temaet (juksing) angår svært mange leser. Teksten er i hovedsak informerende.

For det andre er skrivemåten typisk for nyhetsartikler. Teksten er bygd opp av korte, presise setninger. Hovedpersonens meninger og følelser er gjengitt i form av replikker, mens faktaopplysningene helst kommer i den løpende brødteksten. Avsnittene er korte. Nyhetsartikkelen er videre brutt opp med to mellomtitler, som hjelper leseren videre i teksten.

For det tredje er layouten i seg selv et sjangertrekk. Under tittelen er det plassert et fotografi (nyhetsbilde) av hovedpersonen i teksten, og under bildet igjen følger en tolinjet ingress satt i en litt større skriftype enn den etterfølgende brødteksten. Det er lite typisk at nyhetsartikkelen mangler byline.

Faktabokser med spørreundersøkelser er typisk for nyhetsartikler på nettet, og det er også typisk for nettartikler at brødteksten er satt i én spalte. Den oppgitte lenken bekrefter at teksten er en nyhetsartikkkel fra en nettavis.

Kommentar

Oppgave A6

Beskriv måten som Tor Åge Bringsværd argumenterer på i teksten *Om hundre år er allting glemt*.

Eksemelsvar 1	Kommentar
<p>Hovedsynspunktet til Tor Åge Bringsværd er at vi nordmenn ikke bør oppdra barna våre til å like sjørøvere som Kaptein Sabeltann, for sjørøvere er egentlig temmelig ondskapsfulle.</p> <p>Først sammenligner Bringsværd ulike pirater film og litteratur med hverandre for å finne fram til fellestrekke. Svaret hans er, i grove trekk, at vi best liker pirater som herjet for mange hundre år siden. Deretter sammenligner han barnas helter med dagens pirater utenfor Somalias kyst og med forrige århundres nazister i Tyskland. Han finner likheter, og det taler ikke til Kaptein Sabetanns fordel. Mot slutten sammenlikner Bringsværd piratene med virkelige helter, for å få fram kontrastene mellom dem som er barnas helter og dem som burde være det.</p>	
Eksemelsvar 2	Kommentar
<p>Bringsværd liker ikke at barn digger sjø røvere. Han sammenligner sju røvere med Erroll Flynn, Jonny Depp, Napoleon, Dsjengis Kahn og Gestapo. Når han sammenligner, får han fram likheter og forskjeller på en kjempe fin måte.</p>	
Eksemelsvar 3	Kommentar
<p>Tor Åge Bringsværd liker ikke at små barn digger sjørøvere som Kaptein Sabeltann og Kaptein Rødkjegg, for sjørøvere har blod på hendene sine og er egentlig lite å rope hurra for. Hvordan argumenterer Bringsværd?</p> <p>Bringsværd er allerede en kjent barnebokforfatter, for eksempel gjennom Karsten og Petra-bøkene, og slik sett har han allerede bygd seg opp mye <i>ethos</i> når det gjelder diskusjoner som barnelitteratur.</p> <p>Bringsværd bruker <i>pathos</i> og spiller på følelser. Han forteller at han «gremmes» og at det å beundre sjørøvere er «til å spy av». Han prøver også å stikke i vår dårlige samvittighet ved å sammenlikne dagens sjørøverdyrkning med en framtidig Hitler-dyrking.</p> <p>Bringsværd bruker også <i>logos</i> ved at han argumenterer logisk.</p> <p>Konklusjonen er at Bringsværd argumenterer på 3 ulike måter.</p>	

Oppgåve A7

Tenk deg at ei tenåringsmor har posta teikninga av Askeladden på bloggen sin saman med denne teksten: «"Han ville aldri gjøre noget, bare ligge og grave i asken." Er det fleire enn eg som kjenner att sonen min?». Skriv ei e-postmelding til mora der du på ein sakleg og vennleg måte argumenterer for at ho bør fjerne eller forandre blogginnlegget.

Eksemelsvar 1

Hei! Eg likte ikkje det siste innlegget på bloggen din, der du har lagt ut en Kittelsen-teikning med kommentar om sonen din. Eg trur ikkje sonen din likar det heller, sjølv om dokker heilt sikkert har en god og spøkefull tone i heimen, med mye intern humor som vi utanfor ikkje forstår. Det var litt tilfeldig at eg var innom bloggen din og så innlegget ditt. Du bør kanskje vite om at det er fleire i klassen som av og til er innom bloggen din for å sjå kva du skriver. Bare for å ha sagt det: Når sonen din er saman med oss, er han nesten alltid glad og munter, ikkje som guten på teikninga ☺ Hilsen Maria

Kommentar

Eksemelsvar 2

Emne: Bloggen din

Hei! Du synast sikkert at du er ei skikkeleg morosam dame, men det er du ikkje. Det siste blogginnlegget ditt er berre ekkelt, sjofelt og usmakeleg. Slik sett står det i stil med dei 48 andre blogginnlegga som du har posta denne veka. Kanskje kan du stenge bloggen din og ta deg ein lang pause frå internett? Eg er sikker på at sonen din kan bruke datamaskinen i huset på ein meir fornuftig måte.

Kommentar

Eksemelsvar 3

Kjære hyttenabo!

Det er gått nokre veker sidan sist vi møttest. Som vanleg prøver eg å halde meg orientert om livet i Storgata ved å klikke meg innom bloggen din – der er det ofte mykje artig å lese. Eg skriv til deg fordi biletet Oskeladden fekk litt ulike reaksjonar her i huset. Det var dei som meinte at du var litt «slem» mot sonen din når du samanliknar han med ein som ligg på golvet og skitnar seg til. Vi vaksne som kjenner dykk godt, forstår jo at det ikkje ligg noko vondt bak, men dei unge er i stuss. Kanskje kan du bytte ut biletet med ein sportshelt for å rette opp «skaden»? Ring oss gjerne! Varme helsingar frå Geitmyra

Kommentar

Oppgåve A8

Skriv tegneseriestripen *Nemi* om til et kort skuespill med replikker og sceneanvisninger.

Eksemelsvar 1

Kommentar

Scenebeskrivelse: Nemi har en steke panne i hånden. Veggen er gul.

Nemi: Aaarg!

Kvinne på gulvet: Unnskyld.

Nemi: Du skremte meg!

Eksemelsvar 2

Kommentar

To kvinner står midt på scenegulvet og stirrer hatefullt på hverandre. På et pådekket kjøkkenbord i armelengdes avstand ligger en stekepanne. Lyset begynner å blinke, og med sakte bevegelser griper Nemi fatt i stekepannen og slår Eva i hodet

Nemi: AAARG! (Langt skrik med høy stemme)

Eva faller ned på bakken. Normalt scenelys tennes. Eva og Nemi ser hverandre i øynene.

Nemi: Du skremte meg!

Eva: Unnskyld. (Svak stemme)

De to kvinnene holder posisjonene sine og ser hverandre inn i øynene.

Eksemelsvar 3

Kommentar

På kjøkkenet til Nemi står Nemi og rydder opp hun. Hun skramler med kasseroller og stekepanner, men plutselig hører hun lyder fra noe hun tror er en innbruddstylv. Nemi lister seg rundt på scenegulvet og oppdager Eva.

– AAARG! Roper Nemi mens hun løper mot Eva og slår henne ned.

– Du skremte meg! Sier Nemi med lav stemme. Hun ser lei seg ut og angrer på det hun har gjort. Hvorfor tenkte hun seg ikke bedre om? Hvorfor var hun alltid så impulsiv?

- Unnskyld, sier Eva. Hun ser opp på søsteren sin. Hun tar seg til pannen og tenker på at hun må avlyse morgendagens gjøremål. Hun trøster seg med at Nemi uansett ikke hadde trengt den bursdagsgaven hun hadde tenkt å kjøpe. Hun hadde nemlig tenkt å kjøpe en stor stekepanne av beste kvalitet!

Lyset slukkes og sceneteppet trekkes for.

SEKS KRAV

TIL GODE OPPGAVESVAR

Det første kravet er at svaret skal være KORREKT.

Sørg for at faktaopplysningene er riktige i de svarene du skriver. Får du spørsmål om hvem som skrev bøkene om *Pippi Langstrømpe*, *Emil i Lønneberget*, *Ronja Røverdatter* og *Brødrene Løvehjerte*, så er svaret Astrid Lindgren og ingenting annet.

Det andre kravet er at svaret skal være PRESIST.

Hvis du blir spurtt om når Henrik Ibsen levde, og hvis du svarer at han levde lenge før du selv ble født, avgir du et svar som stemmer med virkeligheten. Men svaret er ikke særlig presist. Greier du å avgrense Ibsens levetid til perioden 1828–1906, er du langt mer presist og svaret ditt blir mer meningsfullt for leseren. På den samme måten kan du være presis hvis du omtaler en tekst som en nyhetsartikkel, men upresis hvis du omtaler den samme teksten som «noe står i avis». Godt kjennskap til fagbegreper er ofte en forutsetning for å skrive presist i norskfaget.

Det tredje kravet er at svaret skal være UTFYLLENDE.

En elev som blir bedt om å beskrive ordklassen substantiv, kan svare at «substantiv er den største ordklassen». Et slikt svar er ikke utfyllende, for eleven har utelatt mange viktige opplysninger. Et utfyllende svar kunne eleven også ha nevnt at substantiv enten er hankjønnsord, hunkjønnsord eller intetkjønnsord, at de aller fleste substantivene har fire bøyningsformer (etter tall og bestemthet), og at vi kan skille mellom egennavn og fellesnavn, mellom konkrete og abstrakte substantiv, og mellom tellelige og uttelelige substantiv!

Det fjerde kravet er at svaret skal være RELEVANT.

Det gjelder å svare på det oppgaven ber om. Blir du bedt om å beskrive dialektene i Nord-Norge, kan det hende at du begynner å tenke på at du har en bestemor fra Senja, at du har sett Bodø/Glimt spille på hjemmebane, eller at folk bør få lov til å snakke dialektene sine som de vil. Ingen av disse tankene er svar på spørsmålet som ble stilt. Det kan være fristende å pøse på med alle de tankene som dukker opp, men skal du svare relevant, må du først og fremst skille mellom viktige og uviktige opplysninger i forhold til den oppgaven som er gitt.

Det femte kravet er at svaret skal være OBJEKTIVT.

I en oppgave kan du bli bedt om å nevne fordeler og ulemper ved å dubbe svenske og danske barnefilmer til norsk. Selv om skulle mene at dubbing er totalt unødvendig og at det er helt forferdelig at norske barn ikke skal få lytte til nabospråkene på tv, må du rydde følelsene unna. Skal du svare objektivt, må du klare å se en sak fra flere sider. I enkelte sammenhenger er det rett og slett ikke interessant hva du mener ...

Det sjette kravet er at svaret skal være RYDDIG.

Særlig når svaret er litt langt, er det viktig å holde orden på opplysningene. Det tar seg nemlig dårlig ut når opplysningene kommer hulter til bulter, eller hvis de samme opplysningene kommer flere ganger. Bruk gjerne noen sekunder eller minutter til å planlegge teksten, for eksempel ved å lage et enkelt tankekart eller en god disposisjon. For å gjøre oppbygningen av svaret så klart som mulig, kan du bruke uttrykk som «for det første», «for det andre» og «for det tredje», eller «på den ene siden» og «på den andre siden».

Kjenneteikn på måloppnåing for eksempeloppgåvene 2013

	Karakteren 2	Karakterane 3 og 4	Karakterane 5 og 6
Første-inntrykk	<p>Tekstane</p> <ul style="list-style-type: none"> • kommuniserer til ein viss grad ut frå formålet med oppgåvene 	<p>Tekstane</p> <ul style="list-style-type: none"> • kommuniserer ut frå formålet med oppgåvene 	<p>Tekstane</p> <ul style="list-style-type: none"> • kommuniserer tydeleg og presist ut frå formålet med oppgåvene
Innhald og ev. bruk av kjelder	<p>Tekstane</p> <ul style="list-style-type: none"> • har innhald som til ein viss grad er svar på oppgåvebestillingane og viser noko fagleg kompetanse • har innhald med ei viss framdrift • viser bruk av kjelder når oppgåvene ber om det 	<p>Tekstane</p> <ul style="list-style-type: none"> • har innhald som er relevante svar på oppgåvebestillingane og viser fagleg kompetanse • har eit utvikla innhald med framdrift • viser bruk av relevante kjelder 	<p>Tekstane</p> <ul style="list-style-type: none"> • har innhald som er relevante og kreative svar på oppgåvebestillingane og viser god fagleg kompetanse • har eit innhald med perspektiv og tydeleg utvikling • viser sjølvstendig bruk av relevante kjelder
Oppbygging	<p>Tekstane</p> <ul style="list-style-type: none"> • har ein viss tematisk samanheng og formål • har ein enkel struktur • inneholder skrivehandlingar som fortel, informerer, beskriv, reflekterer, argumenterer og/eller grunngir – til ein viss grad tilpassa teksttype og formålet med tekstane 	<p>Tekstane</p> <ul style="list-style-type: none"> • har tematisk samanheng og etter måten eit klart formål • har klar form og struktur • inneholder skrivehandlingar som fortel, informerer, beskriv, reflekterer, argumenterer og/eller grunngir – tilpassa teksttype og formålet med tekstane 	<p>Tekstane</p> <ul style="list-style-type: none"> • har tydeleg tematisk samanheng og eit klart formål • har klar og formålstenleg ytre form og indre struktur • inneholder skrivehandlingar som fortel, informerer, beskriv, reflekterer, argumenterer og/eller grunngir – godt tilpassa teksttype og formålet med tekstane
Språk og stil	<p>Tekstane</p> <ul style="list-style-type: none"> • har forståeleg språkføring tilpassa innhald, formål, mottakar og medium • har innslag av fagspråk og språklege verkemiddel • har eit enkelt eller lite variert ordtilfang, forståeleg setningsoppbygging og enkel tekstbinding 	<p>Tekstane</p> <ul style="list-style-type: none"> • har språkføring som stort sett er tilpassa innhald, formål, mottakar og medium • viser bruk av fagspråk og ulike språklege verkemiddel • har stort sett eit klart, presist og variert ordtilfang og ein variert og korrekt setningsoppbygging og tekstbinding 	<p>Tekstane</p> <ul style="list-style-type: none"> • har gjennomført og formålstenleg språkføring tilpassa innhald, formål, mottakar og medium • viser eit breitt spekter og relevant bruk av fagspråk og språklege verkemiddel • har eit presist, variert og nyansert ordforråd og viser at eleven meistrar variert setningsoppbygging og ulike former for tekstbinding
Formelle ferdigheiter	<p>Tekstane</p> <ul style="list-style-type: none"> • har korrekt ortografi i høgfrekvente ord og i teiknsetjing som er nødvendig for kommunikasjonen • viser at eleven meistrar dei mest sentrale reglane i formverket • viser til einskilde kjelder som er brukte, anten integrert i svaret eller i ei kjeldeliste 	<p>Tekstane</p> <ul style="list-style-type: none"> • har stort sett korrekt ortografi og teiknsetjing • viser at eleven stort sett meistrar reglane i formverket • viser at eleven stort sett kan integrere, referere, sitere og oppgi kjelder som er brukte, på ein etterprøvbar måte 	<p>Tekstane</p> <ul style="list-style-type: none"> • har korrekt ortografi og variert og funksjonell teiknsetjing • viser at eleven i hovudtrekk meistrar reglane i formverket • viser at eleven kan integrere, referere og sitere kjelder som er brukte på ein etterprøvbar måte

Karakteren 1 uttrykkjer at tekstene viser **svært låg måloppnåing**, ei lågare måloppnåing enn det som er beskrive ovanfor.

Kjelde: Utdanningsdirektoratet

Tegnsetting ved replikker

Eksemplene nedenfor viser korrekt tegnsetting ved bruk av replikker. Ta gjerne en titt på disse eksemplene mens du gjør de 18 oppgavene nederst på siden.

- «Kommer du?» spurte Kristin.
- «Ikke om ild fryser til is!» skrek Hallvard tilbake.
- «Av og til skjønner jeg ikke hvordan dere tenker», mumlet moren i bakgrunnen.
- «Det tviler jeg på.» Naboen ristet på hodet og ønsket seg ti mil vekk.
- «Jeg tror», kremtet Sara, «at det er jeg som sitter med løsningen.»
- Til slutt kom ordene ut: «Det var min skyld.»

Sett inn tegn (anførselstegn, komma, utropstegn, spørsmålstege, punktum og kolon) på riktig plass:

1. Vannet vil alltid flyte forbi sa afghaneren men steinene ligger igjen
2. Kan alle mennesker bo i byen spurte fjerdeklassingen
3. Jeg klarer alt unntatt å sitte med rumpa på lårene skrøt trønderen
4. Hvorfor vil alle være venner med meg når jeg har fått ukelønn spurte hun
5. Det var engelskmannen som sa det Flytter du et gammelt tre visner det fort
6. Er det sant at øyet vil ha mer enn magen kan ta undret den danske jenta
7. Kom hit med én gang skrek naboen så høyt han kunne
8. Den som vil slå en hund smilte den skumle gubben finner alltid en kjøpp
9. Har du den peneste dama har du mest å bekymre deg for sa den nye gutten
10. Alle vil over gjerdet der det er lavest Oldefar stirret på meg mens han talte
11. Var det vanskeligst å tjene den første eller den andre milliarden spurte jeg
12. Man kan hugge i vann men det hjelper ikke stort sukket geniet på første rad
13. Faen heller hvis du ikke ser på en pen pike fornærmer du henne skrek faren
14. Er du redd for busker advarte skogvokteren bør du ikke gå i skogen
15. Alt er såre enkelt slo svensken fast bare man kan det
16. Er det sant spurte ungen at i et flatt land tror alle at en tue er et fjell
17. Den innleide konsulenten sa En liten nøkkel kan åpne en stor dør
18. En strek i regningen kan gjøre mye fra eller til mumlet økonomikonsulenten

Teiknsetjing ved replikkar

Eksempla nedanfor syner korrekt teiknsetjing ved bruk av replikkar. Ta gjerne ein titt på exempla medan du gjør dei 18 oppgåvene.

- «Kjem du?» spurte Kristin.
- «Ikkje om ald frys til is!» skreik Hallvard tilbake.
- «Av og til skjønar eg ikkje korleis de tenkjer», mumla mora i bakgrunnen.
- «Det tviler eg på.» Naboen rista på hovudet og ønskte seg ti mil vekk.
- «Eg trur», kremlta Sara, «at det er eg som sit med løysinga.»
- Til slutt kom orda ut: «Det var mi skuld.»

Set inn teikn (hermeteikn, komma, utropsteikn, spørsmålsteikn, punktum og kolon) på riktig plass:

1. Må vi stå på krava for å kunne ligge på latsida spurde tenåringsguten
2. Er kvinnfolk verst å ha eller verst å miste spurde guten på snart ti år
3. Store-Knut reiste seg og sa Ingen får fred lenger enn naboen vil
4. Kom til meg Bestemora strekte armane fram så sakte ho kunne
5. Til slutt sa ho høgt det ho tenkte Dei verste såra er dei som ikkje blør
6. Visste du at musikarar ofte har problem med døgnrytmen lo Erna
7. Det er inga sak å skite når ein har ræva full Reparatøren lo av orda sine
8. Veit du spurde den gamle læraren at det er nettet som får folk til å klikke
9. Bør ein ta helsekost med ei klype salt spurde eleven i mat og helse timen
10. Om ein ikkje grip dagen sa bestevenen kan ein like gjerne ta kvelden
11. Dei som arbeider därlegast står mest framfor spegelen påstod læraren
12. Ridetrenaren sa det rett ut Du får liten framgang av å ri kjephestar
13. Et til du sprekk for det er deg vel unt skreik eg til den innpåslitne naboen
14. Er det slik at taktlause folk ofte slår på stortromma undra aspiranten
15. Når folk blir knebla sa redaktøren hjelper det lite å halde seg for nasen
16. Er det eigentleg noko som vermer meir enn gode ord slapp det ut av han
17. Eit kyss utan skjegg er som salt utan egg skreik Børge til journalisten
18. Når ein taper andlet sukka politikaren hjelper det lite å ha utsjånaden med seg

FASIT: Tegnsetting ved replikker (s. 68)

1. «Vannet vil alltid flyte forbi», sa afghaneren, «men steinene ligger igjen.»
2. «Kan alle mennesker bo i byen?» spurte fjerdeklassingen.
3. «Jeg klarer alt unntatt å sitte med rumpa på lårene!» skrøt trønderen.
4. «Hvorfor vil alle være venner med meg når jeg har fått ukelønn?» spurte hun.
5. Det var engelskmannen som sa det: «Flytter du et gammelt tre, visner det fort.»
6. «Er det sant at øyet vil ha mer enn magen kan ta?» undret den danske jenta.
7. «Kom hit med én gang!» skrek naboen så høyt han kunne.
8. «Den som vil slå en hund», smilte den skumle gubben, «finner alltid en kjøpp.»
9. «Har du den peneste dama, har du mest å bekymre deg for», sa den nye gutten.
10. «Alle vil over gjerdet der det er lavest.» Oldefar stirret på meg mens han talte.
11. «Var det vanskeligst å tjene den første eller den andre milliarden?» spurte jeg.
12. «Man kan hugge i vann, men det hjelper ikke stort», sukket geniet på første rad.
13. «Faen heller, hvis du ikke ser på en pen pike, fornærmer du henne!» skrek faren.
14. «Er du redd for busker», advarte skogvokteren, «bør du ikke gå i skogen.»
15. «Alt er såre enkelt», slo svensken fast, «bare man kan det.»
16. «Er det sant», spurte ungen, «at i et flatt land tror alle at en tue er et fjell?»
17. Den innleide konsulenten sa: «En liten nøkkel kan åpne en stor dør.»
18. «En strek i regningen kan gjøre mye fra eller til», mumlet økonomikonsulenten.

FASIT: Teiknsetjing ved replikkar (s. 69)

1. «Må vi stå på krava for å kunne ligge på latsida?» spurte tenåringsguten.
2. «Er kvinnfolk verst å ha, eller verst å miste?» spurte guten på snart ti år.
3. Store-Knut reiste seg og sa: «Ingen får fred lenger enn naboen vil.»
4. «Kom til meg.» Bestemora strekte armane fram så sakte ho kunne.
5. Til slutt sa ho høgt det ho tenkte: «Dei verste såra er dei som ikkje blør.»
6. «Visste du at musikarar ofte har problem med døgnrytmen?» lo Erna.
7. «Det er inga sak å skite når ein har ræva full!» Reparatøren lo av orda sine.
8. «Veit du», spurde den gamle læraren, «at det er nettet som får folk til å klikke?»
9. «Bør ein ta helsekost med ei klype salt?» spurde eleven i mat og helse-timen.
10. «Om ein ikkje grip dagen», sa bestevenen, «kan ein like gjerne ta kvelden.»
11. «Dei som arbeider därlegast, står mest framfor spegelen», påstod læraren.
12. Ridetrenaren sa det rett ut: «Du får liten framgang av å ri kjephestar.»
13. «Et til du sprekk, for det er deg vel unt!» skreik eg til den innpåslitne naboen.
14. «Er det slik at taktlause folk ofte slår på stortromma?» undra aspiranten.
15. «Når folk blir knebla», sa redaktøren, «hjelper det lite å halde seg for nasen.»
16. «Er det eigentleg noko som vermer meir enn gode ord?» slapp det ut av han.
17. «Eit kyss utan skjegg er som salt utan egg!» skreik Børge til journalisten.
18. «Når ein taper andlet», sukkja politikaren, «hjelper det lite å ha utsjånaden med seg.»

B-postabonnement

Returadresse:
Norsknytt
Postboks 303
7601 LEVANGER

Syndebukken

*Men som et Træ, der løfter sig mod Himlen,
har sine Rødder dybt i Mulm begravet,
saa har en Slægt med Sejrsmod og Styrke
sit skjulte Voksessted i Sindets Mørke.*

*En skummel Verden og et Dødens Rige
opfyldt af Genfærd som en Morderhule,
et Rettersted for Længsler, der blev kvalte,
for Hjertets Røster, naar de ømmest talte.*

*Han blev en ensom, - fremmed for sig selv,
en Livets Vagabond paa øde Veje.
Sin Dom han hørte rundt i Byens Gader:
"Han slægter daarligt paa sin ødle Fader."*

*Fra Aar til Aar han grunded' paa sig selv,
mens blindt han stredes med sin Faders Skygge,
med vilde Drifter, der af ham blev bundet
og af hans Vilje sejrrigt overvundet.*

*Saa døde han en Dag paa Fattiggaarden
og fik sit Gravsted nær ved Affaldsdyngen.
Han stønned' halvkvalt i sin sidste Skælven:
"Hvorfor blev jeg den sorte Ært i Bælgen?"*

Henrik Pontoppidan (1857–1943)